

AVVA IOSIF HAZZAYA
SCRIERI DUHOVNICEȘTI

I

EPISTOLĂ DESPRE
ETAPELE VIEȚII MONAHALE

Prilejul scrierii

1 O, fratele nostru duhovnicesc, neguțătorii iscusii au obiceiul – întâlnit la cei foarte pricepuți în arta neguțătorească – ca, atunci când negoțul lor sporește mult, pentru ca povara nesigurantei neguțătoriei să nu-i copleșească și pentru ca mintea lor să nu fie tulburată de ținerea registrelor – ceea ce ar duce la pierderi pentru pungile lor – să renunțe, în neguțătorie, la povara lucrurilor cu preț mic și să aleagă ceea ce este important, restrâns în cantitate, dar care aduce un câștig mai mare. Așa este perla numită *šahmarurir*¹, care, deși este mică, aduce un câștig însemnat. Același lucru l-a spus și Hristos, Dătătorul nostru de viață: „Împărăția cerurilor este asemenea unui neguțător care caută mărgăritare bune; acesta, găsind un mărgăritar de mare preț, s-a dus, a vândut tot ce avea și l-a cumpărat.“

Mt. 13. 45-46

2 Și eu, o, iubitul sufletului meu, cercetând din toate părțile adâncimea cererii tale, am văzut către ce țintește grija ta: chiar dacă câștigul provenit din negoțul tău pare mare, tu, ca un negustor încercat, mi-ai cerut ceva redus ca mărime, dar care aduce un câștig important. De fapt, mi-ai spus: „Scrie-mi sub forma unei scrisori, pe scurt, despre aceasta“, adică despre isihie², despre viețuirea în chilie, despre ispitele pe care

¹ *šahmarurir* (*šahmarurir*), cuvânt persan, care înseamnă „perla împărătească“.

² Termenul siriac *šelya* (*šelya*) este folosit în scrierile filocalice pentru a exprima o mare diversitate de idei și de imagini din sfera isihiei: „liniște“, „tăcere“, „calm“, „odihnă“, „nemișcare“, „viață pustnicească“. Pentru ca cititorul să-și poată face o idee aproximativă asupra utilizării lui *šelya*, dăm câteva texte nou-testamentare cunoscute în care el apare, în *Peshitta*, pentru a reda cuvinte grecești precum: ἡσυχία, „liniște“ (în 2 Tes. 3, 12; 1 Tim. 2, 11), γαλήνη, „calm al mării“ (în Mt. 8, 26; Lc. 8, 24), ἀδιαλείπτως, „neîncetat“, „stăruitor“ (în Rom. 1, 9), ἀνάπαυσις, „odihnă“ (în Apoc. 4, 8).

le întâmpină făptuitorii³ în singurătate și despre cercetările harului care le sunt date prin mila Domnului nostru, precum și despre alte probleme care mi-au fost arătate de către tine, o, iubitul sufletului meu, pentru a ți le descrie pe scurt.

Dar să știi bine, o, fratele nostru, că, deși în prima carte a *Capetelor gnostice*⁴ nu am vorbit în mod special despre aceste probleme, ci în general și printre altele, totuși am înfățișat pe larg cele în legătură cu singurătatea, cu petrecerea ostentitoare în chilie și cu ispitele proprii pustnicilor pe această cale a virtuții, precum și în legătură cu cercetările⁵ harului pe care le

³ În siriacă, substantivul ܦܠܘܚܐ (*paluha*) este construit pe radicalul ܦܠܗ, care are sensurile de „a munci“, „a lucra“, „a cultiva“, „a exersa“, „a-L sluji pe Dumnezeu“, „a-I aduce închinare“ și, în linii mari, corespunde grecescului *πρακτικός*, denumind monahul făptuitor. După cum există mai multe tipuri de făptuire, potrivit vârstei duhovnicești pe care a atins-o monahul respectiv, tot așa acest termen va fi folosit de Iosif Hazzaya și pentru monahii aflați deja la pustie, care au atins diferite trepte de contemplație. Prin urmare, utilizarea lui nu este limitată exclusiv la monahii din mănăstire, aflați, în principiu, în etapa trupească a vieții duhovnicești.

⁴ Este vorba probabil de colecția, pierdută astăzi, de 2700 de capete gnostice, redactate de Avva Iosif după modelul celor 540 de *Capete gnostice* evagriene (2700=540x5). Substantivul polisemantic ܝܕܐܝܬܐ (*ida'ia*) este fundamental în literatura filocalică, având înțelesurile de: „cunoaștere“, „învățătură“, „înțelegere“, „percepție“, „minte“ (*voûs*), fiind format de la verbul ܝܕܐ (*ida*) „a cunoaște“, „a percepe“, „a înțelege“, „a deosebi“, „a recunoaște“, „a conviețui“. Din aceeași rădăcină provin și substantivul și adjectivul ܝܕܘܬܢܐ (*yadu'tana*), „gnostic“, „mental“, „experimentat“, „cunoscător“, „înțelept“, folosit pentru a caracteriza monahii care au ajuns la contemplație și, prin ea, la gnoză sau cunoaștință duhovnicească.

⁵ Substantivul siriacă ܣܘܪܘܬܐ (*sa'oruta*) derivă din rădăcina ܣܘܪܐ (*s'r*), având sensurile de „a vizita“, „a cerceta“, „a căuta“, „a supraveghea“, „a se ocupa de ceva/cineva“, „a purta de grijă“ și, prin aceasta, „a vindeca“. Sinteagma ܣܘܪܘܬܐ ܕܡܢ ܬܝܒܘܬܐ (*sa'oruta d-men taybuta*), pe care am tradus-o cu „cercetările harului“, are, în original, un sens mult mai concret, potențat de prepoziția ܕܢ (*men*), echivalentul grecescului *ἀπό*, care indică

au în timpul viețuirii într-o singurătate neconținută. Despre etapele⁶ urcușului, diviziunile lui și împărțirea puterilor sufletului, am vorbit îndeajuns în acea carte a *Capetelor*. Iar în ceea ce privește problema schimbării mișcărilor minții, în trecerea de la etapa trupească la cea sufletească și de la cea sufletească la cea duhovnicească, am vorbit în cea de-a doua parte a aceleiași prime cărți, potrivit cu ceea ce ne-a insuflat Sfântul Duh.

După cum cred, o, iubitul meu frate, n-am lăsat la o parte nimic din ceea ce e folositor pentru negoțul dumnezeiesc și pentru umplerea corăbiilor sufletelor curate, pe care să nu-l fi tratat în primele două părți ale cărții sau în *Comentariul la Capetele Sfântului Evagrie*⁷, negoț realizat prin lucrarea Duhului și strădania

atât originea unei stări, cât și rezultatul concret al unei acțiuni. Accentul sintagmei siriace cade, așadar, cu precădere pe urmările persistente ale cercetărilor harice, respectiv pe purtarea de grijă vindecătoare a harului, având ca urmare readucerea treptată a firii umane la starea dinainte de cădere. Această constelație de sensuri arată că „cercetările harului“ sunt mult mai mult decât simple mângâieri și trăiri duhovnicești, efectul lor tămăduitor reprezentând un criteriu al autenticității „cercetării“ harice. Putem încerca, prin urmare, o traducere mai dezvoltată: „cercetările vindecătoare de patimi ale harului“.

⁶ În siriacă, substantivul *ܡܫܘܚܬܐ* (*mšuhṭa*) are sensurile de „măsură“, „vârstă“, „poziție“, „treaptă“, „proporție“, „dimensiune“, „metrică poetică și muzicală“, „cântec“. El provine din verbul *ܡܫܐܗ* (*mšah*), cu sensurile de „a măsura“, „a mirui“, „a bate ritmul“ (în muzică), „a proporționa“, de unde putem înțelege că nu e vorba de o simplă „etapă“ în care intrăm, ci mai degrabă de o vârstă duhovnicească la care monahul ajunge în mod firesc, dar care, spre deosebire de vârsta biologică, nu este ireversibilă. Așa cum se va vedea în continuarea *Epistolei*, Avva Iosif își avertizează adeseori cititorul asupra primejdiei „înțoarcerii în Egiptul răutății“, adică al „scăderii“ în vârsta duhovnicească, sau, în terminologie europeană, al înțoarcerii într-o etapă inferioară. Pentru detalii asupra etapelor vieții duhovnicești în învățătura Avvei Iosif, *vide supra Studiul introductiv* 5.1.

⁷ Probabil este vorba de un comentariu al lui Iosif Hazzaya la *Capetele gnostice* ale Avvei Evagrie. În tradiția siro-orientală Avva Evagrie este

noastră, după cum s-a convins și Cuvioșia Ta⁸. Dar, de vreme ce tu mi-ai cerut această lucrare, mică în dimensiuni, dar aducătoare de mare câștig, zicându-mi că în acea primă scriere problemele au fost tratate într-o formă umbrită, așa încât nimeni nu poate să scoată vreun câștig, în afară de gnostici⁹ – cei neputincioși rămânând înaintea porții Sfintei Sfințelor –, m-ai convins, o, prietene al virtuții, să înfățișez pe scurt aceste probleme într-o scrisoare. Datorită câștigului care ar decurge din aceasta pentru toate etapele și văzând cât de înflăcărată este râvna iubirii tale pentru virtute, m-am lăsat convins de iubirea ta dumnezeiască.

Planul epistolei

Mai întâi de toate, trebuie să punem o temelie lucrării noastre, deși tu nu ai întrebat nimic despre ieșirea noastră din această lume, nici despre ostenelile ascetice din mănăstire. Apoi vom vorbi, cu ajutorul Domnului nostru, despre problemele pe care le-ai amintit, însiruindu-le una după alta, până când vom intra în acel ocean dincolo de care nu se mai poate trece. De asemenea, vom descrie mișcările legate de ieșirea din lume și, după ieșire, despre rezultatul primei etape. Pentru fiecare etapă vom arăta ispitele proprii ei, cercetările harului care o însoțesc și care sunt contemplațiile care se unesc cu mintea¹⁰, proprii fiecărei vârste în care ea se găsește.

considerat sfânt și citat ca atare. Tot astfel îl citează, de exemplu, și Sfântul Isaac Sirul și alți autori duhovnicești.

⁸ Literal: „frica ta de Dumnezeu“.

⁹ Adjectivul *γνῶσις* (*yadu'tana*), întâlnit și mai sus, caracterizează, în acest context, monahul ajuns la treapta contemplației și a cunoștinței duhovnicești, numită tehnic *ἰδαία* (*ida'ia*), „cunoaștere“, echivalentul grecescului γνῶσις, „gnoză“. De aceea l-am echivalat prin „gnostic“.

¹⁰ *θεωρία* (*teoriya*), „contemplație“, calchiat pe grecescul θεωρία, desemnează o cunoaștere unitivă, întemeiată pe organele duhovnicești de

A. IEȘIREA DIN LUME

Frica de Judecată

6 Primele mișcări lăuntrice¹¹ legate de părăsirea lumii, o, iubitul meu, sunt prilejuite de semințele naturale¹² ale binelui, care au fost semănate de Dumnezeu în noi, în firea primei

simț, corespunzătoare simțurilor fizice, mintea monahului văzător unindu-se cu ceea ce contemplă.

¹¹ Prin „mișcare lăuntrică“ este tradus substantivul siriac ܙܘܘܐ (*zaw'a*), care înseamnă „mișcare violentă“, „cutremur“ (așa în Amos 1, 1) și desemnează, ca termen filocalic, toate felurile de elan, spre bine sau spre rău. În continuare, îl vom reda fie prin „mișcare“, fie prin „imbold“, după cum este vorba de o dinamică sufletească sau de un imbold venit din afară, prin mijlocirea energiei unei „mișcări“. Aceste mișcări au ca urmare schimbările sufletești trăite de începători cu putere și adeseori.

¹² Semințele naturale, ܙܪܥܝܢ ܕܩܝܡܝܢ (*zar'e kyanaye*), au fost sădite în firea umană de Dumnezeu prin creație. Învățătura despre semințele naturale a fost preluată de Părinții sirieni din traduceri din greacă, putând fi urmărită cu începere de la Sfântul Iustin Martirul, devenind parte integrantă a didascaliei ascetice a lui Evagrie și a Părinților filocalici de după el. Aceste semințe se dezvoltă prin conlucrarea noastră cu harul (*KG I*, 39; *Cog 31*), virtuțile nefiind altceva decât semințele naturale ajunse la „maturitate“ (*Disc 171*). De aceea se întâlnesc oameni virtuoși și înainte de Hristos, și în afara Bisericii, după cum există și scrieri ale filosofilor păgâni referitoare la virtuți. Semințele naturale sunt indestructibile, fac parte din firea umană „bună foarte“ și sunt anterioare apariției răului (*cf. EVAGRIE PONTICUL, S 62 in Prov 5, 14*). Ele nasc în inima omului primul fel de râvnă (c. 133), înțelesuri duhovnicești (c. 107) și sunt hrănite de citirea Sfințelor Scripturi (c. 104). Și Avva Evagrie arătase că prin dezvoltarea acestor semințe naturale omul dobândește o stare duhovnicească autentică, însoțită de smerită-cugetare, străpungere, dor nemăsurat după Dumnezeu, stare pe care diavolul încearcă să o imite insuflând dispoziții și gânduri pătimășe (*Pr 57*).

noastre creații¹³. Întrucât ele germinează tot timpul în noi, de îndată ce găsim o voință înclinată spre bine, dau prilej îngerului Proniei¹⁴ să se apropie de suflet. Or, atunci când el se apropie de suflet, primele mișcări pe care le trezește în acesta sunt frica și cutremurul de Judecata ce va să fie, depănându-i în fața ochilor fericirea dreptilor și chinurile păcătoșilor.

Pocăința

Iar când sufletul se află într-una dintre aceste două stări care vin una după alta – una în care este chinuit de frică, cealaltă în care este trezit de bucurie –, atunci îngerul Proniei stârnește în suflet o altă mișcare, care îl adâncește și mai mult în suferință și îl conduce la pocăință. Adică îi înfățișează sufletului toate greșelile și neajunsurile săvârșite, iar acesta, cu cât își vede slăbiciunile, cu atât disprețuiește și mai mult lumea, precum și toate patimile și poftetele ei. Și cu cât lumea este disprețuită mai mult, cu atât imboldurile semințelor naturale prind putere. Și pe cât focul semințelor naturale înflăcărează puterile sufletului, pe atât prinde putere acest imbold îngeresc, pe atât îngerul îi dă încredințare despre învierea morților și pe atât i se întipăresc în amintirea sufletului aceste două stări opuse: cea de frică și cea a fericirii de care va avea parte la înviere. Această amintire trezește în suflet imboldul de a ieși din lume¹⁵.

¹³ „Prima creație” este cea descrisă în cartea *Facerii*, fiind o stare în care omul nu cunoștea răul, ci numai binele, și avea în sine aceste semințe ale binelui care trebuiau dezvoltate. După cădere, aceste semințe ale binelui au rămas în firea omului, iar ele se dezvoltă prin împlinirea poruncilor, devenind virtuți. A se vedea și EVAGRIE PONTICUL, *Pr* 57, *Disc* 5; 68; 149.

¹⁴ Sintagma *ܡܠܟܐ ܕܥܘܢܝܢܐ* (*malaka da-briluta*), „îngerul Proniei”, are înțelesul de „înger păzitor”.

¹⁵ Literal, sintagma siriacă *ܙܘܘܐ ܕܡܢ ܥܘܢܝܢܐ* (*zaw'a d-mapaq-ta d-men 'alma*) poate fi tradusă „mișcarea ieșirii din lume”. Substantivul

Imboldul părăsirii lumii

8 După cum întinericul se risipește în fața luminii, tot așa se risipește iubirea pentru lume dinaintea acestui imbold, despre care tocmai am vorbit. Acest imbold începe prin a revărsa în om renunțarea la bogății și la lucruri. Atunci el dă tot ceea ce are la săraci, la orfani și la văduve, și astfel această mișcare lăuntrică pune stăpânire pe el, până la măsura în care nu are nici măcar grija pentru trebuințele de zi cu zi, și neîncetat face să se miște în el cuvântul Domnului spus aceluși tânăr: „Dacă vrei să fii desăvârșit, du-te, vinde tot ce ai și dă săracilor“, *Mt. 19, 21*
 „apoi ia-ți crucea și urmează-Mi Mie“. Precum și acest cuvânt *Mt. 8, 34*
 pe care El l-a mai spus: „Nu vă îngrijiți de ziua de mâine, pentru că ziua de mâine se va îngriji de ale sale!“ La fel și acest cuvânt: „Nu poate sluga să slujească la doi stăpâni“ și: „Nu puteți să slujiți și lui Dumnezeu, și lui mamona“.

*Mt. 6, 24**Iubirea pentru Dumnezeu*

9 Prin aceste cuvinte ale Scripturii, ca printr-un foc, îngerul Proniei îl înflăcărează pe om cu iubirea Ziditorului său; și, pentru că îngerul vrea să-l despoaie cu totul pe om de averile sale, îi insuflă gândul plecării la pustie și al viețuirii împreună

ܡܦܩܬܐ (*mapaḡta*), construit pe radicalul ܡܦܩ, cu sensurile de „a ieși“, „a pleca de undeva“, „a părăsi“, „a dezerta“, „a traduce“; de aceea ܡܦܩܬܐ (*mapaḡta*) înseamnă „ieșire“, „plecare“, „moarte“, „expulzare“, dar și „versiune“, „traducere“ a unei cărți biblice (așa, de exemplu, în expresia ܡܦܩܬܐ ܡܦܩܬܐ „versiunea *Peshitta*“). În fiecare om dormitează dorința neconștientizată de întoarcere la Dumnezeu; de aceea textul vorbește de „trezirea“ acestei dorințe, care, sub influența cuvintelor Domnului, prinde viață și devine o „mișcare“ lăuntrică în sufletul viitorului monah, care, urmând acestei mișcări, își scrie în practică propria „versiune“ a mântuirii. Cititorul este rugat să aibă în vedere aceste nuanțe semantice ori de câte ori va întâlni în continuare în text expresia „ieșire din lume“.

cu animalele, amintindu-i de un mare număr de oameni care, datorită dorinței lor după iubirea¹⁶ Domnului nostru, și-au împărțit averile și au plecat în pustie, unde se hrăneau cu rădăcini și cu ierburile câmpului. Pentru că nimeni, chiar având în sine frica de Dumnezeu, nu părăsește lumea dacă aceste mișcări nu se petrec în mintea lui. Cu adevărat, dacă aceste mișcări nu se stârnesc în mintea omului, el nu s-ar putea desprinde de legăturile lumii, cu care este ținut ca de un lanț.

Mc. 10. 24-25

De aceea, văzând Domnul nostru felul în care oamenii erau înlănțuiți de lume și atașați de bogății, a spus: „Cât de greu este celor care au bogății să intre în Împărăția cerurilor! Mai ușor îi este cămilei să treacă prin urechile acului, decât unui bogat să intre în Împărăția lui Dumnezeu.“ Prin aceste cuvinte, Domnul nostru Iisus Hristos ne-a făcut să înțelegem că, prin mijlocirea acestor mișcări – despre care am vorbit mai sus – petrecute în suflet, sunt tăiate de la suflet toate legăturile lumii, așa cum focul mistuie și nimicește paiele, iar lumea și toate bogățiile ei apar în ochii sufletului ca o temniță întunecată.

Împotrivirile demonului iubirii de sine

În această etapă, intră în luptă cu omul gândul demonului iubirii de sine. După cum primele mișcări de pocăință au răcit în suflet iubirea față de lume, tot așa gândul iubirii de sine face sufletul să se aprindă de iubirea pentru lucrurile acestei

¹⁶ Prin „dorința după iubirea“ am aproximat frumoasa expresie siriacă a Avvei Iosif: *rehmat huba* (reumat huba), al cărei înțeles este de „atracție“, „dorință“, „aspirație spre atingerea stării duhovnicești de iubire dumnezeiască“. Nu este vorba încă de iubirea dumnezeiască a monahilor ajunși la desăvârșire, ci de o dorință înflăcărată pentru dobândirea acesteia. Potrivit etapizării filocalice tradiționale a urcușului duhovnicesc, iubirea este atinsă treptat, pe măsura despătimirii, monahul intrând „prin poarta iubirii“ în etapa contemplativă (cf. EVAGRIE PONTICUL, *Pr Prolog 8*).

lumi, înfățișând înaintea ochilor omului toate desfătărilor, toate bogățiile, toate poftele, slava și puterea acestei lumi, așa cum a făcut-o împotriva Domnului nostru, atunci când, într-o clipită, demonul I-a arătat toate împărățiile acestei lumi și slava lor. De asemenea, îi înfățișează caracterul dezgustător, lipsurile și înstrăinarea¹⁷ căii vieții monahale, semănând în el gânduri de acest fel și spunându-i: „Vezi, azi ai multe bogății, ai slavă și putere, și dacă vrei să lucrezi dreptatea, îți este la fel de ușor să o împlinești și în lume¹⁸.“ Și îi aduce aminte de oamenii drepti care au trăit în lume și care au practicat dreptatea, adică de Avraam, de Isaac și de Iacob, de preotul Melchisedec, de multîncercatul Iov și de împăratul și prorocul David. Apoi îi șușotește la ureche și îi spune:

12 „Oare toți aceștia nu în lume au lucrat dreptatea? Și în această lume ei au avut parte de slavă și de putere! Și, cu toate acestea, ei au fost cinstiți de Dumnezeu. Tu însă vrei astăzi să fugi de lumea care-i desfată cu toate bunătățile pe cei care o au! Rămâi, așadar, și tu în lume și trăiește cu dreptate, ca dreptii din vechime, care au moștenit această lume și au ajuns, prin milosteniile lor, moștenitorii lumii viitoare! Imită-i deci pe acei drepti și împlinește și tu dreptatea în lume, ca și ei! Nu părăsi

¹⁷ Termenul siriac ܐܟܨܢܝܘܬܐ (*aksnayuta*), de la verbul ܐܟܨܢܐ (*aks-naya*), care înseamnă „a călători“, „a locui în străinătate“, „a fi primit în gazdă“, este un termen filocalic fundamental, grecescul ξενιτεία fiindu-i un palid corespondent, chiar dacă a folosit drept model pentru formarea prin calchiere a termenului siriac. Dacă cel grecesc accentuează mai mult efortul personal de înstrăinare de legăturile cu familia, rudele, prietenii din lume și cu locuitorii din preajma mănăstirii, cuvântul siriac accentuează mai cu seamă simțământul lăuntric al lipsei de patrie pământească, al călătoriei începute la chemarea lui Dumnezeu, ca odinioară Avraam, pentru câștigarea pământului făgăduit, orice patrie fiind, pentru monah, străinătate.

¹⁸ Sensul împlinirii dreptății în lume este limpede în textul siriac, unde substantivul ܙܕܝܩܘܬܐ (*zadiquta*), „dreptate“, denumește atât dreptatea lui Dumnezeu (așa în Fc. 15, 6; Ps. 1, 6; Rom. 4, 6), cât și milostenia (așa în Tob. 12, 8).

lumea¹⁹! Te duci oare să ajungi disprețuit și batjocorit de niște oameni care nu merită nici măcar să le spui vreun cuvânt? Te duci acum ca să le slujești ca un rob sau ca o slugă? Pentru că asta va pretinde de la tine rânduiala vieții monahale!“

Demonul îi mai insuflă și teamă, și îi spune: „Cine ar putea să ajungă până la capătul anevoioasei călătorii a vieții monahale, câtă vreme ea nu se desăvârșește decât prin moarte? Tot așa Însuși Domnul nostru a vorbit despre moartea pe cruce a celui care călătorește pe această cale, întrucât «ea este strâmtă și anevoioasă, și puțini sunt cei care o află», potrivit cuvântului pe care l-a spus Însuși Domnul nostru. Ce e mai ușor pentru tine? Să rămâi în lume și să practici dreptatea, așa cum au înfăptuit-o dreptii din vechime? Sau să începi această călătorie ostenitoare fără să o poți împlini și să ajungi astfel de batjocură pentru cei care te vor vedea? Dar stai puțin cu tine însuși și socotește etapele și cheltuielile acestei călătorii! Apoi o vei începe repede, după cum și Stăpânul tău ți-a poruncit în legătură cu acest lucru, atunci când a poruncit: «Cine este omul care, vrând să zidească un turn, nu-și face mai întâi socoteala cheltuielilor, ca să vadă dacă are cu ce îl termina? Pentru ca nu cumva, după ce l-a început, să nu-l poată termina și

¹⁹ Am văzut că mișcarea lăuntrică stârnită de cuvintele Scripturii îl îndeamnă pe monah să iasă din lume, pentru a „traduce“ în propria viață învățătura Domnului (c. 7); diavolul, în schimb, alterează sensul acestei mișcări, dându-i înțelesul de „abandonare“, „dezertare“, „lăsare în urmă“, încercând parcă prin aceasta să inducă o stare de panică în suflet. Ideea este foarte bine sugerată de autor prin folosirea, în cazul sugestiei demonice, a unui cuvânt diferit de cel pe care am văzut că l-a întrebuințat pentru a denumi imboldul haric, anume imperativul prohibitiv cu pronume complement „*אֲנַחְתָּךְ*“ (anahatka), provenit din rădăcina *נח* (*šbq*), care înseamnă „a părăsi“, „a pleca“, „a lăsa în urmă“, „a trimite“, „a concedia“, „a lăsa să plece“ etc.

să ajungă de râsul celor care trec pe acea cale și care își bat joc de el, zicând: *Acest om a început și nu a putut termina.*»

Lc. 14, 28-30

14

Dacă tu ieși din lume fără să împlinești cu fapta cele ale vieții monahale, vei fi blestemat de Dumnezeu, așa cum a spus prorocul Ieremia: «Blestemat cel ce face lucrul Domnului cu viclășug!» Iată deci că blestemul este aruncat asupra celui care începe să meargă pe această cale, dar nu se duce până la capăt.“

Ier. 48, 10

Apoi demonii îi seamănă și alte gânduri, zicând: „Iată cât de mulți dușmani ai, cei din familia și din neamul tău, care așteaptă să vadă ce vei face, ca să-ți poată moșteni holdele și bogățiile!“ Odată ce inima omului s-a umplut cu aceste gânduri, demonii îl fac să cadă în deznădejde și în lipsă de hotărâre; o spaimă mare cade asupra lui, iar el rămâne împresurat de îndoieli, neștiind pe care dintre cele două să o aleagă: să urmeze primelor sale gânduri, sau celor de-al doilea.

Pilda iudeilor, la ieșirea din Egipt

15

Ieșirea din lume a omului seamănă cu ieșirea din Egipt a israeliților, pentru că Egiptul, potrivit cuvântului Părinților²⁰, este un simbol al acestei lumi. Când fericitul Moise le-a vestit fiilor lui Israel ieșirea din Egipt, aceștia au fost mai întâi plini de bucurie, pentru că urmau să fie izbăviți de robia egiptenilor – simbol al înlănțuirii în această lume – și de răutatea lui Faraon – simbol al prințului răutății. Apoi însă s-a înstăpânit peste ei frica și deznădejdea, din cauza cuvintelor lui Faraon și a muncilor grele la care egiptenii i-au supus pentru facerea

cf. Ier. 14, 21-30

²⁰ Potrivit Avvei Evagrie, binecunoscut și asimilat de Iosif Hazzaya, „Egiptul este un simbol al răutății, pustia este un simbol al faptuirii, pământul Iudeii, simbolul contemplației celor trupești, Ierusalimul, simbolul [contemplației] celor netrupești, iar Sionul, al [contemplației] Sfintei Treimi“ (KG VI, 49).

cărămizilor, când aflaseră că Dumnezeu urma să-Și elibereze
 cf. Ieș. 4. 31 poporul din crunta robie. Tot așa este și ieșirea din lume.

Înrădurile îngerului păzitor

Când mintea, ca un Moise, e cercetată de îngerul Proniei,
 bucuria domnește în acest om, pentru că îngerul trezește în
 16
 minte mișcările pe care le-am amintit mai înainte. Însă, după
 ce demonii își dau seama de ceea ce vrea el să facă, aruncă
 asupra lui povara multor gânduri, după asemănarea lui Faraon
 și a egiptenilor, care, când au înțeles că israelitenii voiau
 să iasă din Egipt, i-au obligat să facă un număr și mai mare
 de cărămizi, însă fără să le mai dea și paie, așa cum le spusese
 Faraon: „Să sporim munca pentru acești oameni, iar ei nu se
 17
 vor mai gândi la cuvinte deșarte.“
 Ieș. 5. 7-9

După ce omul a căzut în abisul gândurilor de frică și de dez-
 nădejde, se stârnește dintr-odată în el acea primă mișcare despre
 care am vorbit, adică frica de Judecata ce va veni²¹. Și, așa cum
 cf. Ieș. 12. 29 îngerul care a străbătut Egiptul îi ucidea pe toți întâii-născuți ai
 egiptenilor, tot așa această mișcare, semănată chiar atunci în om
 de îngerul Proniei, omoară toate gândurile rele care se nasc în
 minte din iubirea de sine. Începând de acum, îngerul Proniei
 întărește mintea cu atâta curaj, încât omul părăsește lumea.

Eliberarea de avuțiile pământești

În același fel în care fericitul Moise a poruncit israeliților să
 cf. Ieș. 12. 34 nu ia cu ei aluatul egiptenilor, tot așa cei care ies din lume nu
 trebuie să ia cu sine nimic din avuțiile lumii acesteia. Așa cum
 Faraon și egiptenii au putut să-i urmărească pe israeliți până la
 mare, tot așa gândul iubirii de sine și gândurile pe care le-am
 amintit mai sus au putere asupra omului până în clipa în care el

²¹ Vide supra c. 6.

își împarte averile și le dă săracilor. Și, așa cum frica nu l-a părăsit pe poporul Domnului până când Moise și-a ridicat toiagul și l-a înălțat deasupra mării, iar marea s-a despărțit și a făcut loc pentru trecerea lui Israel, apoi i-a înghițit pe egipteni, tot așa omul care s-a gândit să iasă din lume nu este eliberat de frică și de gândurile de îndoială până când nu se dezbracă de toate averile și bogățiile acestei lumi, fie că e vorba de ieșirea trupească din lume, fie de cea duhovnicească²². Fiindcă sunt două ieșiri ale omului din lume. De acum el începe această cale sfântă a vieții monahale.

Cele două ieșiri din lume

19

Cine a ieșit din lume nu înseamnă că a fost eliberat și de obiceiurile lumii. Mulți au ieșit din lume prin schimbarea înfățișării exterioare, dar trăiesc potrivit obiceiurilor de dinaintea²³. De aceea am spus că ieșirile din lume sunt de două feluri: vei găsi mulți oameni care au ieșit din lume, dar oameni eliberați de obiceiurile lumii vei găsi unul într-o mie. Legat de aceasta, ieșirea din Egipt a israeliților închipuia cele două ieșiri.

²² Ieșirea trupească din lume este reprezentată de plecarea efectivă și definitivă la mănăstire, iar ieșirea duhovnicească este cea lăuntrică, a despătimirii, prin lupta duhovnicească din mănăstire.

²³ Avva Iosif se referă la cei care, deși au părăsit lumea și au intrat într-o mănăstire, nu au făcut decât să schimbe hainele lumesti cu cele monahale și să împlinescă exterior îndatoririle noii vieți, fără nicio schimbare lăuntrică. Imaginea situației descrise, deloc rară în lumea monahală, este potențată și de cuvintele utilizate în sintagma *εις ενωσθησας* (redată aproximativ prin „schimbarea înfățișării exterioare“) formată din: substantivul *ενωσθησας* (*eskyma*), un calc după grecescul *οχημα*, cu sensurile de : „formă“, „îmbrăcăminte“, „înfațișare“, „haină“ și „schimă monahală“; adjectivul *εις* (*banaya*) însemnând: „exterior“, „lumesc“, „necreștin“, „sălbatic“. Prin „obiceiurile de dinaintea“ am tradus substantivul *ενωσθησας* (*hupaka*) – în text la plural, cu sensul: „purtare“, „fel de viață“, „deliberare“, „controversă“, „mișcare“, „schimbare“, „mișcarea de revoluție (a astrelor)“, „conduită“, „manieră“, „obișnuință“.

cf. Ieș. 14, 19-20

În același fel în care stâlpul de foc, care se înălța între egipteni și israeliți, pe aceștia din urmă îi lumina, iar peste egipteni răspândea întuneric, tot așa și îngerul Proniei luminează mințile și răspândește întuneric peste prințul răutății și peste toate gândurile pe care el le odrăsește. Pentru că, pe cât ochii sufletului sunt mai luminați mulțumită ieșirii din lume, pe atât gândurile de iubire de sine dispar.

B. LA MĂNĂSTIRE: ETAPA TRUPEASCĂ

Mănăstirea: începutul etapei trupești

20 Până aici ține hotarul ieșirii trupești din lume. Acum însă omul a ieșit din lume – imagine²⁴ a Egiptului nemilos –, a intrat în mănăstire – imaginea vieții din pustie a iudeilor – și a primit cinstita haină a vieții monahale, pentru că mănăstirea este, în succesiunea etapelor, imaginea etapei trupești, adică a vieții din pustie a iudeilor²⁵. Mulți spun, din neștiință, că etapa trupească este reprezentată de greutatea apăsătoare din lume, neștiind ce spun și necunoscând problema despre care discută; pentru că la starea de curăție²⁶, în care etapa trupească își atinge scopul, se

²⁴ Termenul *ἰμακὴ* (*tupsa*), calchiat după *τύπος*, înseamnă „imagine“, „exemplu“, „copie“, „formă“, „simbol“, „alegorie“, „formulă de credință“, „edict“. În acest paragraf are sensul de imagine care trimite la o întâmplare biblică încărcată de un simbolism duhovnicesc, decriptat în această *Epistolă* de Avva Iosif. Cuvântul va fi folosit însă și cu alte sensuri (*vide infra* c. 30).

²⁵ Simbolismul propus de Avva Iosif este bazat pe cartea *Ieșirii*: Egiptul închipuiește lumea, viața iudeilor în pustie simbolizează etapa trupească a monahului în mănăstirea de obște, iar trecerea Iordanului simbolizează retragerea în chilia pustnicească și intrarea în „locul limpezimii“.

²⁶ Substantivul *ῥαθυμία* (*dakyuta*) – format din radicalul *ῥαθ* cu sensurile de „a curăți“, „a face transparent“ – desemnează atât procesul activ de curățire, cât și starea atinsă prin făptuirea din mănăstire, fiind tradus prin „curăție“. Ea pare să corespundă nepătimirii, despre care scrie Avva Evagrie că e scopul etapei făptuirii: „făptuirea este o metodă duhovnicească prin care se curăță partea pătimitoare a sufletului“ (*Pr* 78), în timp ce „nepătimirea este floarea făptuirii, pe care o alcătuiește păzirea poruncilor“ (*Pr* 81). Prin curăție, *dakyuta*, monahul intră în a doua etapă a urcușului duhovnicesc, cea sufletească *ῥαθυμία* (*napšanuta*), în care monahul, retras în chilia pustnicească, își curăță sufletul de orice întinăciune. La sfârșitul acestei vârste sau etape duhovnicești, pe monah îl așteaptă starea de limpezime *ῥαθυμία* (*šapyuta*),

ajunge prin împlinirea poruncilor în mănăstire²⁷ – închipuită de viața din pustie a iudeilor –, unde ne ducem viața ascetică, la începutul intrării noastre în rânduiala vieții monahale.

Monahii și mirenii

La fel cum cel care încă nu a îmbrăcat această sfântă haină a vieții monahale nu este numit monah, ci laic, tot așa nu se poate spune că cel care nu a pus încă în lucrare faptele virtuții a început etapa trupească. După cum, pe când iudeii se aflau în Egipt, munca apăsătoare la care-i sileau egiptenii nu îi lăsa să-și ațintească privirile spre Dumnezeu, tot așa celor care se află în necazurile lumii acesteia nu le este îngăduit să își înalțe ochii, să și-i ațintească spre Dumnezeu și să înceapă etapa trupească, așa cum Dumnezeu i-a spus fericitului Moise: „Spune-i lui Faraon (...) să-Mi slobozească poporul, ca să-Mi slujească.“

Lumea – o piedică pentru făptuire

Dacă Dumnezeu ar fi știut că iudeii ar fi putut să-I îplinească voia în Egipt, nu i-ar mai fi spus fericitului Moise: „Du-te, scoate poporul acesta în pustie, ca să-Mi slujească acolo!“ Iar dacă lucrurile sunt așa, atunci lumea, din cauza necazurilor ei, nici pe noi nu ne va lăsa să privim către Dumnezeu și să începem luptele ascetice ale etapei trupești, adică viața de mănăstire, de care este legată această stare de curăție, situată dedesubtul locului stării de limpezime²⁸. Dar pentru că Sfinția Ta știi că vom împărți mai

premergătoare etapei duhovnicești, *ῥουβουτα* (*rubanuta*), sau a desăvârșitei maturități duhovnicești, *ῥομιρτα* (*gmiruta*). Fiecare dintre aceste vârste sau etape duhovnicești va fi tratată detaliat în continuarea *Epistolei*.

²⁷ Este vorba de *ἡσυχία* (*qenobin*), adică de o mănăstire de obște, de o chinovie.

²⁸ Limpezimea, *ῥαθυτητα* (*șapyuta*), este atinsă la sfârșitul etapei sufletești. Avva Iosif își anunță acum cititorul că între simpla curăție, pe care

încolo în mai multe puncte ceea ce se află între stările de curăție și cea de limpezime, am trecut-o aici sub tăcere. Împotriva celor care spun că necazurile lumii constituie etapa trupească, prin care se dobândește starea de curăție²⁹, sunt suficiente cele pe care le-am spus deja.

Smerenie și ascultare

23

Să reluăm deci primul nostru subiect și să începem cu luptele ascetice din pustie, care sunt o imagine a luptelor ascetice din mănăstire. Prima virtute pe care trebuie să o câștige cei care primesc această sfântă haină este smerenia³⁰, din care se naște ascultarea³¹, iar acestea sunt roadele Duhului, după cuvântul Apostolului. Din ea se spune că se nasc toate virtuțile, pentru că smerenia naște ascultarea, cum spune fericitul Apostol despre Domnul nostru: „S-a smerit și a ascultat până la moarte.“ Așa cum prin neascultarea lui Adam moartea și păcatul au intrat în

cf. Gal. 5, 22

Flp. 2, 8

cf. 1 Cor. 15, 21-22

monahul o poate atinge în mănăstire, și starea de limpezime există mai multe stadii intermediare, întâlnite însă la pustie. Pentru detalii privitoare la această etapă sufltească, *vide supra Studiul introductiv* 5.1.

²⁹ Aluzie la cei care utilizau etapizarea lui Ioan de Apameea, considerând că prima etapă, cea a făptuirii, ar fi reprezentată de viața din lume a creștinilor, cu greutățile și necazurile ei (*vide infra* și c. 62).

³⁰ Substantivul siriac ܡܟܝܩܘܬܐ (*makikuta*), echivalat prin „smerenie“, traduce, în *Peshitta*, mai mulți termeni grecești: ταπεινωσις – „smerenie“ (Fc. 16, 11), ταπεινοφροσύνη – „smerită cugetare“ (Fa. 20, 19; Col. 2, 23), ἐπεικεία – „îngăduință“ (Înțel. Sol. 2, 19), πραύτης – „blândețe“ (2 Cor. 10, 1; Gal. 5, 22), εὐλάβεια – „evlavie“ (Înțel. Sol. 17, 8). După cum se vede, câmpul semantic al termenului siriac este mult mai vast și mai nuanțat decât echivalentul său modern.

³¹ ܡܫܩܘܬܐ (*meštam'anuta*), „ascultare“, de la rădăcina ܫܡܐ (*šm'*) „a auzi“, „a înțelege“, „a asculta“, în înțelesul monastic al termenului. Ascultarea avută aici în vedere de Avva Iosif Hazzaya este cea duhovnicească, atinsă după depășirea ascultării exterioare, socotită de Sfântul Ioan Scărarul drept „pricină a smereniei“ (cf. *Scara* XXV, 59).

neamul omenesc, tot așa adevărata ascultare pregătește, pentru cel care o are, toată tihna și desfătarea duhovnicească.

Tăierea voci înaintea povățuitorului

Smerenia, așadar, naște ascultarea. Ea nu constă în a face cineva ceea ce îi place, ci ascultarea autentică, potrivită celor care s-au așerosit luptelor ascetice în mănăstire, este aceasta: omul să-și taie toate voile sale proprii și să împlinească voia celui căruia i s-a încredințat o dată pentru totdeauna, chiar și atunci când inima lui nu vrea, din cauza voirilor cărnii. Dacă faci ce îți place, iar ceea ce ți se pare greu nu faci, atunci nu vei arăta ascultare, ci îți vei face voia proprie. Fă-te pildă de adevărată ascultare, o, frate, care te ostenești în pustia mănăstirii și care vrei să moștenești Țara Făgăduinței, în care curge lapte și miere pentru locuitorii ei! Așa au făcut Iosua, fiul lui Navi, și Caleb, fiul lui Iefone, care au ascultat de fericitul Moise și, după porunca lui, s-au dus să cerceteze Țara Făgăduinței. Prin ascultarea lor adevărată, doar ei, din cei șase sute de mii de oameni, au moștenit Țara Făgăduinței, după ieșirea din Egipt. Toți ceilalți, care nu au ascultat, au pierit în pustie, iar oasele lor s-au risipit acolo.

cf. Ieș. 3, 8

cf. Ieș. 12, 37

cf. Num. 14, 29-33

Pilda lui Iosua și a leviților

Înțelege, așadar, o, frate ascultător, care te-ai dăruit făptuirii din mănăstire și care vrei să te înarmezi cu binecuvântările și rugăciunile fraților tăi duhovnicești și să ieși din mănăstire pentru a viețui singuratic într-o chilie – imagine a pământului făgăduit –, imită-l pe Iosua, fiul lui Navi! El a ascultat de fericitul Moise și a aprins de râvnă seminția lui Levi, care și-a așerosit mâinile Domnului, fiecare împotriva fratelui și părinților săi, atunci când Israel a păcătuit, lepădând închinarea la Dumnezeu și adorând un vițel. Urmărește, o, frate ascultător, ascultarea desăvârșită, care nu a fost biruită nici măcar de

iubirea firească, ci fiecare levit și-a omorât fiul, tatăl sau fratele cu sulița pe care o avea în mână. *cf. Ieș. 32, 27*

26 Datorită acestei ascultări adevărate, leviții au auzit un glas cesc plin de bucurie: „În această zi I-ați aferosit Domnului mâinile voastre.“ De aceea mânia Domnului s-a abătut de la poporul Său. Astfel și tu, o, frate ascultător, dacă dai mereu dovadă de o ascultare simplă față de părinții și frații tăi duhovnicești, în locul cuvântului auzit de simțuri: „În această zi I-ați închinat Domnului mâinile voastre“, vei auzi în mod inteligibil³² același cuvânt³³ care îți va sfinți sufletul prin pogorârea Duhului Sfânt. *cf. Ieș. 32, 29*

Pilda neascultării lui Core, Datan și Abiron

27 Așa cum familiile lui Core, Datan și Abiron, pentru că nu au ascultat de Moise și au ațâțat adunarea Domnului împotriva lui Moise, slujitorul Lui, au fost înghițite de pământul care s-a deschis și au umplut de spaimă toată adunarea Domnului, tot așa pe cei care se dedau faptuirii în mănăstire, dar sunt lipsiți de ascultare, roada smereniei, îi înghite pământul lăcomiei, care își deschide gura, și istorisirea despre ei este înfricoșătoare pentru toți cei care lucrează virtuțile și arată ascultare față de părinții și frații lor duhovnicești. Deoarece în toți cei neascultători stăpânește patima lăcomiei și a iubirii de sine, pentru că ea naște tot ceea ce este urât, iar trândăvia pune tot mai mult stăpânire pe cei care nu renunță la voia proprie pentru Dumnezeu. Stăruința în voia proprie este cauza tuturor patimilor rușinoase. *cf. Num. 16, 32*

³² *מְיָדָא נְאִיר* (*metyada'nair*), adverb cu sensurile: „în mod inteligibil“, „alegoric“, „duhovnicesc“, „mistic“.

³³ Despre simțul duhovnicesc al auzului, *vide infra: Epistolă despre lucrările harului*, c. 9.

cum spune unul dintre Părinți: „Tot ceea ce Dumnezeu urăște se încuibează în sufletul certărețului și al neascultătorului.”³⁴

Cununa ascultării

cf. Num. 14, 2

cf. Ier. 16, 3

Cununa ascultării este, așadar, îndoită. Gândește-te, o, frate ascultător, că demonii te asaltează ca să te ducă înapoi în Egiptul răutății, semănând în tine gânduri de cârtire, pe care le stârnesc în inima ta împotriva celui căruia tu i-ai făgăduit ascultare, așa cum adunarea lui Israel cârtea și murmura împotriva aceluia conducător dumnezeiesc, fericitul Moise, disprețuind mana și dorind hrana spurcată a egiptenilor, adică usturoiul, ceapa și căldările cu carne ale Egiptului. În ceea ce te privește, tot așa se va întâmpla și cu tine, preaiubitule ascultător, care te afli în mănăstire: gândurile rele de neascultare te vor război și vor dori să te lipsească de bucuria care se naște pentru tine din ascultare, prefigurată de mana pe care o mâncau iudeii în pustie și din care se hrănesc sufletele adevăraților ascultători.

Crucea lui Iisus – leac împotriva șerpilor

Trebuie să știi și să vezi, o, frate al nostru, care te ostenești în pustia mănăstirii, că în pustie sunt o mulțime de șerpi care îți mușcă mulțimea gândurilor; așa sunt cuvintele rele, disprețul, batjocurile, cârtelile, certurile, calomniile aruncate împotriva ta, osândirile și nedreptățile venite din partea demonilor și a rubedeniilor tale. Va trebui să rabzi povara ostenelilor în mănăstire, adică șerpii, dintre care mulți îi mușcă pe cei ce se nevoiesc în pustia mănăstirii. Dacă însă vrei să scapi de ei, fă așa cum au făcut israeliții care ascultau de poruncile fericitului Moise: oricine era mușcat de un șarpe se așeza la ușa cortului său și privea

³⁴ Cf. Louis LELOIR, *Paterica armeniaca*, CSCO 361 (Subs. 43), p. 8, c. 8 A, pp. 35-37, c. 30 A.

șarpele de aramă, pe care Moise îl înălțase pe vârful muntelui. Cine împlinea această faptă de ascultare și privea șarpele de aramă, acela era vindecat de veninul șerpilor.

cf. Num. 21, 9

30 Tot așa și tu, o, frate ascultător, când te mușcă unul dintre șerpii despre care am vorbit mai sus, ațintește-ți privirea minții tale și contemplă-L pe Domnul nostru Iisus Hristos atârând pe cruce³⁵ datorită ascultării Sale, și vei fi vindecat de veninul șerpilor inteligibili, vărsat în inima ta! După cum spune și fericitul Apostol, ațintește-ți „privirea asupra lui Iisus, începătorul și împlinitorul credinței noastre, Care, în locul bucuriei pe care o avea, a răbdat crucea, n-a ținut seama de ocară ei și a șezut de-a dreapta tronului lui Dumnezeu.“ Vezi, așadar, că mai întâi El a îndurat crucea, și apoi S-a înălțat în slava măreției. Prin aceasta El ne-a dat o pildă³⁶. Dacă nu vei avea parte de mușcăturile șerpilor veninoși, nu vei fi vrednic să intri în pământul făgăduit.

Evr. 12, 2

Sfaturi practice

31 Ascultă, pe scurt, cum trebuie să-ți ațintești ochii asupra Lui, dacă ești rănit de șerpi: când ești ocărât, ațintește-ți privirea asupra Lui, pentru că și El a fost batjocorit pentru tine, fiind numit demonizat și samarinean. Așadar, dacă cineva te ocărăște și te ia în râs, privește la Mântuitorul fapturilor, când era batjocorit, palmuit, scuipat în obraz, când I se dădea să bea oțet amestecat cu fiere, când era lovit peste cap cu o trestie. Dacă ești împuns de un gând de slavă deșartă, datorită sporirii tale în faptuire³⁷ pe care

cf. In. 8, 48

³⁵ Cinstirea Sfintei Cruci ocupă un loc foarte important în monahismul sirian și, așa cum se va vedea de îndată, este intens folosită în viața anahoretică.

³⁶ Termenul *ἄπειρα* (*tupsa*) are aici sensul din *Peshitta* 1 Ptr. 2, 21, unde redă grecescul ὑπογραμμών, „pilda lăsată de Iisus pentru a călca pe urmele Lui“ (*vide supra* n. 24).

³⁷ În sintagma *ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἀσκήσις*, substantivul *ἀρετὴ* (*myatru-ta*) l-am tradus prin „sporire“, având și sensurile de „bogăție“, „exceelență“.

le împlinești, amintește-ți de cuvântul pe care El l-a spus: „Când veți face toate cele poruncite vouă, ziceți: «Slugi netrebnice suntem; am făcut ceea ce eram datori să facem.»”

Lc. 17. 10

Dacă, pe de altă parte, îl privești cu dispreț pe fratele tău din cauza slăbiciunii lui, ațintește-ți privirea asupra Celui care-și arăta bunăvoința mai mult față de păcătoși, de vameși și de desfrânate, pentru a-i conduce la pocăință și la cunoașterea Lui, decât față de dreptii care nu aveau nevoie de pocăință. De asemenea, când patimile firești și demonii te copleșesc, ațintește-ți privirea asupra lui Iisus, întins pe cruce, cu mâinile și cu picioarele ținute de piroane, cu capul înclinat pe cruce, cu frumusețea chipului Său umbrită de paloarea morții. Meditează mereu în inima ta la aceste lucruri, iar veninul șerpilor se va risipi din inima ta. Iisus, prin răstignirea Lui, este mai aproape de tine decât era șarpele de aramă de iudei. El locuiește în inima Ta și răspândește lumina chipului Său slăvit în toate ascunzișurile sufletului tău.

cf. Mt. 9. 13

cf. Ef. 3. 17

Roadele ascultării și ale neascultării

Cu cât mai multă ascultare vei arăta în lucrarea virtuților, cu atât mai mult El îi va arăta sufletului tău frumusețea Sa și cu atât mai mult va face să domnească în tine bucuria și veselia. Dar, în măsura în care vei neglija lucrarea virtuților, lumina frumuseții chipului Său slăvit nu se va mai descoperi taințelor inimii tale, iar sufletul nu ți se va mai bucura de slăvitele Lui taine. Ia seama să nu te îndârjești, încăpățânându-te cu o voie proprie îndărătnică, pentru ca veninul mușcăturilor șerpilor inteligibili să nu ți se răspândească în inimă și să mori de o moarte duhovnicească, departe de adevărata viață, așa cum au murit

33

Substantivul *پولھانا* (*pulhana*) desemnează asceza specifică etapei făptuirii. Cu cât monahul „sporește” în făptuire, își adună o „bogăție” pândită de diavolul slavei deșarte.

în pustie cei care au disprețuit cuvântul fericitului Moise și nu l-au ascultat, neașintindu-și privirile asupra șarpelui de aramă.

Alte virtuți care trebuie practicate

34 Pe lângă smerenia și ascultarea despre care am vorbit înainte, trebuie ca frații care trăiesc în mănăstire să dobândească și aceste virtuți: tăcerea, paza limbii de toate cuvintele urâte, o privire smerită, un mers măsurat, îmbrăcăminte și încălțăminte smerită și vrednică de dispreț, golătatea, adică renunțarea la toate, în afară de ce este strict necesar pentru acoperirea goliciunii trupului, după cuvântul Domnului nostru, Care a spus: „Să nu aveți aur, nici argint, nici două haine“, ci să vă îndestulați cu una singură, pentru trebuința trupului. Iar mai presus de toate, frații trebuie să aibă o iubire arzătoare, prin care își vor dobândi sufletele, dacă se vor izbăvi de ură și de invidie. Toate acestea de mai sus i-au păzit, după Dumnezeu, pe tinerii luptători de războiul cu Amalec, care voia să intre în luptă cu Israel și să-i alunge în Egipt.

Mr. 10. 9-10

cf. Lc. 21. 19

cf. Ier. 17. 8-16

35 Dar voi, o, iubiiții mei copii, înarmați-vă sufletele cu postul și cu neîncetata priveghere, cu înfrânarea de la mâncărurile felurite și cu lepădarea de sine³⁸, maica virtuților! Fie ca mintea voastră să nu se îndepărteze de cortul pomenirii lui Dumnezeu, așa cum făcea Osia³⁹, slujitorul lui Moise, care nu se îndepărta de cort! Iar când Amalec luptă cu voi și nu vă lasă să intrați în pământul făgăduit, atunci Hristos – preînchipuit de Moise – înarmează

cf. Ier. 33. 11

³⁸ Ceea ce am redat prin „lepădare de sine“, renunțând la multe sensuri valabile, este resimțit de vorbitorii de siriacă drept „maică a virtuților“, întrucât cuvântul original, *anwayuta*, este un substantiv polisemantic: „înfrânare“ (gr. ἐγκράτεια), „lepădare de sine“, „răbdare“ (gr. καρτερία), „smerenie“, „blândețe“ (gr. πραότης), „viață și stare ascetică“ (gr. ἀσκησις), „sărăcie de bunăvoie“.

³⁹ Osia este tânărul slujitor al lui Moise, căruia i-a schimbat numele în Iosua (*cf. Num. 13, 17*).

cf. Ieș. 17, 8-16 mîntea voastră – preînchipuită de Iosua, fiul lui Navi – cu arma Sfântului Duh, iar pe vrăjmașul Amalec, care vă războiește, îl veți putea învinge cu ajutorul primit prin ridicarea mâinilor lui Moise. Astfel, îl veți face să se întoarcă în țara sa întunecată, iar voi, după ce veți trece Iordanul, veți moșteni cetatea palmierilor⁴⁰.

Pilda Avvei Macarie în lupta cu somnul

Cei aflați în fierbințeala tinereții și care se ostenesc în mănăstire – care, pentru ei, este cuptorul de încercare, unde sunt lucrate virtuțile etapei trupești –, câtă vreme sunt încă tineri, atunci când vor să doarmă, să nu se întindă pe jos, ci să se lase prinși de somn stînd așezați sau în picioare. Să-și amintească de osteneala fericitului Macarie, care, vreme de douăzeci de ani, nu s-a îndestulat nici de pâine, nici de apă, nici de somn, după cum spune el însuși: „Pâinea mi-o mîncam cîntărită, iar apa o beam cu măsură, și furam nițel somn sprijinindu-mă puțin de ziduri, și astfel am ajuns la starea de priveghere.”⁴¹ Care a fost răsplata fericitului Macarie pentru această asceză trudnică? Faptul că a ajuns un „al doilea Dumnezeu”⁴² printre oameni, pentru că așa cum Dumnezeu acoperă lumea, tot așa Macarie purta greșelile și neputințele oamenilor.

Eu însumi cunosc un frate care, vreme de doisprezece ani, pe când se ostenea în împlinirea rînduieiilor etapei trupești, nu s-a întins, în afara situațiilor de boală, când regulile nu mai sunt obligatorii. Tot așa și voi, frații mei, care voiți să dobîndiți starea de curăție, care este scopul ostenețelor ascetice din mănăstire și rodul etapei trupești, păstrați și împliniți cu atenție tot ceea ce am spus mai înainte! Fiți siguri și să nu

⁴⁰ Potrivit cu Deut. 34, 3, „cetatea palmierilor” este Ierihonul.

⁴¹ Cf. EVAGRIE PONTICUL, *Pr* 94.

⁴² *Pateric*, seria alfabetică, MACARIE 32.

aveți nicio îndoială că, dacă împliniți aceste îndatoriri, încă în timp ce vă aflați voi în mănăstire, Domnul nostru va face să strălucească în inimile voastre lumina cunoștinței Sale și vă va descoperi tainele înțeleșurilor duhovnicești ale cunoștinței Sale, chiar dacă încă numai potrivit cu măsura trupească.

Grija lui Dumnezeu pentru iudei în pustie

38 În timpul celor patruzeci de ani de peregrinare a iudeilor prin pustie, deși ei păcătuiau, Dumnezeu nu i-a lipsit de purtarea Sa de grijă, nici nu înceta să le vorbească prin Moise, sluga Sa. Odată a făcut să le țâșnească apă din piatră, alteori făcea să coboare mana din cer, altădată a făcut să vină la ei de la mare păsări, iar când păcătuiau din nou, El îi pedepsea cu diferite plăgi, adică cu popoarele care stârneau război împotriva lor, cu șerpii care mișunau sub ei, cu focul care a ieșit și i-a mistuit pe cei necinstitori, cum au fost cei care au adus la jertfelnic un foc străin, adus din cădelnițele lor, care i-a mistuit pe Core, pe Datan și pe Abiron, „când pământul și-a deschis gura și i-a înghițit“; la fel și cu urgia⁴³ care căzuse peste iudei din cauza păcatului lui Zimri, fiul lui Salu, pe care l-a ucis Finees, fiul lui Aaron, și cu alte pedepse, pentru că Dumnezeu îi pedepsea în pustie ori de câte ori păcătuiau.

cf. Num. 20, 11

cf. Ieș. 16, 4

cf. Ieș. 16, 13

cf. Num. 21, 6

cf. Num. 16, 35

Num. 16, 32

cf. Num. 25, 7-14

Cercetări harice

39 Pe toți cei care se dăruiesc osteneșilor ascetice în mănăstire și care împlinesc poruncile amintite mai sus, ținând de făptuirea din etapa trupească, Dumnezeu îi cercetează⁴⁴ mereu

⁴³ Despre natura acestei pedepse Scriptura nu ne spune nimic, ci numai că „mânia lui Dumnezeu s-a aprins asupra lui Israel“ și că „a zis Domnul către Moise: «Ia pe toate căpeteniile poporului și le spânzură de copaci pentru Domnul, înainte de asfințitul soarelui, ca să se abată de la Israel iușimea mâniei Domnului»“ (Num. 25, 1-4).

⁴⁴ Pentru cercetările harice, *vide supra* nota 5.

prin harul Său, adică le dă bucurie în ostenele lor. Uneori El îi îndulcește prin înțelesurile duhovnicești⁴⁵ ale cunoașterii Scripturilor, alții îi bucură prin încredințarea iertării păcatelor lor, alții le dăruiește lacrimi fără măsură, dar nu acele lacrimi pe care Părinții le-au numit „pământul făgăduit“, care sunt date celor aflați în etapa sufletească. Despre aceste lacrimi vom vorbi când vom ajunge la momentul lor⁴⁶.

Lacrimile

Însă, lacrimile care le sunt dăruite monahilor în această etapă sunt acelea despre care a vorbit Sfântul Ammonios și le-a denumit „prima râvnă, plină de neorânduială și pricinuitoare de tulburare“⁴⁷. Aceste lacrimi, o, iubitul sufletului meu, vin în etapa trupească la începători și nu durează mult timp. Uneori ele aduc bucurie, alții se preschimbă în tristețe⁴⁸, potrivit cu ceea ce le naște. Pentru că ele se nasc fie din bucuria de propriile ostenele ascetice, iar atunci duc la slavă deșartă, fie provin din amintirea păcatelor de dinainte, iar atunci nasc tristețe. De aceea Sfântul Ammonios spunea că prima râvnă are în ea tulburare, întrucât bucuria acestei râvne naște slava deșartă, iar tristețea din ea taie nădejdea.

⁴⁵ Prin *سكالا* (*sukala*) e desemnată, în siriacă, o constelație de noțiuni, nu neapărat foarte apropiate, precum: „înțelegere“, „gând“, „înțeles“, „sens“. Vom vedea în continuare că Avva Iosif Hazzaya distinge între înțelesurile percepute prin rațiune și exprimabile prin cuvinte și cele care sunt dincolo de rațiune și de orice exprimare.

⁴⁶ *Vide infra* c. 136. Pentru o privire de ansamblu asupra teologiei lacrimilor la Avva Iosif, *vide supra Studiul introductiv* 5.5.

⁴⁷ AMMONIOS, *Ep* 10, *PO* X, p. 596.

⁴⁸ Tristețea este denumită prin substantivul *كاريوتا* (*karyuta*), care înseamnă și „scurtime“, „strâmtoare“, „situație critică“, „lipsă“, „nerăbdare“, „durere“, „descurajare“ – toate ingrediente, în proporții variabile, ale stării de tristețe, așa cum o percep siriienii.

Trebuința unui povățuitor

41 În această etapă, preaiubitule, este de neapărată trebuință un povățuitor încercat, pentru ca el să îndrepte bucuria din această etapă prin smerenie, iar tristețea, prin nădejdea făgăduințelor, întemeiate pe mila lui Dumnezeu, Care, în urma pocăinței, dăruiește iertarea păcatelor. Dacă în această etapă fratele nu este povățuit, atunci demonii fie îl umflă prin slava deșartă, iar mintea i se năruie datorită imaginilor pe care ei i le trec pe dinainte, fie îl aruncă în tristețe, în frică, în deznădejde și îl întorc în Egiptul răutății.

42 În ceea ce vă privește, iubiții mei începători, care lucrați etapa trupească în mănăstire, fiecare dintre voi, atunci când se află într-una dintre aceste schimbări⁴⁹, să meargă la povățuitorul său, dacă-l știe înțelept, și să-i destăinuiească toate, astfel încât povățuitorul să-i dea un sfat bun, iar el să poată înainta în bună rânduială pe această cărare. Începătorul să fie atent, așadar, să nu se abată nici la dreapta, nici la stânga de la sfatul primit, de teamă ca nu cumva pământul neascultării să se deschidă și să-l înghită, așa cum a făcut cu cei ce n-au ascultat de fericitul Moise, când „pământul s-a deschis și i-a înghițit“.

Num. 16, 32

Indemnuri către povățuitori

Iar voi, frații mei, cărora v-a fost încredințată povățuirea fraților voștri, când vă caută unul dintre cei aflați în această etapă și care a fost socotit vrednic de această râvnă plină de neorânduială, fiți atenți ce fel de povește îi veți da, temându-vă să nu-i vorbiți

⁴⁹ Siriacul *kalwā* (*šuhlapē*), „schimbări“, „transformări“, „capricii“, „feluri“, „diferențe“, „anotimpuri“, corespunde grecescului ἀλλοιώσεις. Denumeste schimbările de stare lăuntrică pe care le resimte monahul – de la bucurie la tristețe, de la ușurința de a se ruga, la greutate etc. –, cauza nefiind întotdeauna evidentă.

cf. 3 Imp. 21, 19-23

cumva, din pricina lipsei voastre de cunoștință, în mod nepotrivit și, din cauza sfatului vostru, el să se întoarcă în Egiptul răutății sau să fie înghițit de pământul deznădejdiei. Dumnezeu va cere socoteală de la sufletele voastre de sângele sufletului lui, așa cum a cerut socoteală lui Ahab de sângele lui Nabot Izreeliteanul și, din cauza lui, a fost vărsat și sângele lui Izabela.

Dar voi, povățuitorilor, cărora v-a fost încredințată slujirea de povățuire duhovnicească a începătorilor, când vă caută unul dintre frații aflați în această etapă, dacă el vă înfățișează vreuna dintre aceste schimbări, despre care urmează să vorbesc, trebuie să știți ce sfat se cuvine să-i dați. Dacă este vorba de o râvnă plină de bucurie, atunci trebuie să-l smeriți, să-i sporiți măsura postului, a înfrânării, a privegherilor de noapte și de zi, astfel încât să se poarte smerit față de toți ceilalți, să fie primul în a se închina celorlalți, urmând cuvântul părinților noștri duhovnicești.

Discreție și prudență

Pe de altă parte, când le dați aceste sfaturi bune, învățați-i să ascundă ceea ce se petrece în ei, să nu destăinuiească nimănui tainele bucuriei lor, astfel încât să nu le pună altora pietre de poticnire, iar aceia să cadă în mâinile ispititorului, care-i va ispiți înainte ca ei să fi primit puterea de Sus, cea care luptă pentru cei făptuitori împotriva puterilor potrivnice. Oricum, atâta vreme cât ei se găsesc în aceste schimbări, semănați-le în inimi cuvinte de smerenie, de ascultare, de lepădare de sine, împreună cu cuvinte de iubire și de bunătate, pentru ca, astfel, toți cei care le împlinesc să fie păziți prin harul Domnului nostru, iar toți aceia care le disprețuiesc să cadă, drept pedeapsă pentru neascultarea lor, în ispite mari, iar voi să fiți izbăviți de orice vină.

Fiți atenți ca nu cumva, fără motive, să-i lipsiți de învățătura adevărată și să fiți pedepsiți din cauza lor de către Domnul nostru, Care a spus: „Se cuvenea să dai argintul Meu la zarafi, și Eu,

venind, aş fi luat ceea ce este al Meu cu dobândă." Sunt de ajuns cele spuse în legătură cu schimbarea suferită, a râvnei pline de bucurie, care apare în această vârstă duhovnicească. Mt. 25, 27

Lacrimile de tristețe...

45 Să vorbim acum despre râvna însoțită de lacrimile de tristețe. După ce cineva ajunge în starea de schimbare în bucurie, oricât ar dura aceasta, după ea urmează cealaltă stare, neplăcută, a lacrimilor de întristare, stare care usucă sufletul și îl face ca de piatră⁵⁰. Dacă „zilele acestei stări n-ar fi scurtate, atunci niciun trup n-ar mai scăpa”, pentru că, după cum spune Înteleptul, „omului mâhnit i se usucă oasele”.

cf. Mc. 13, 20

Pilde 17, 22

... și cum trebuie povățuiți cei care le au

46 În ceea ce vă privește pe voi, povățuitorii⁵¹ fraților, dacă un frate aflat în etapa făptuirii vine la voi și se găsește în această stare a lacrimilor de tristețe, să fiți atenți ce fel de sfat îi veți da, pentru că dacă această stare durează mai mult timp la cel făptuitor, ea îl va duce la deznădejde. De aceea trebuie ca noi, care am fost socotiți vrednici să-i îndrumăm pe frați, să dăm un sfat bun celui care ne întreabă, adică să semănăm în inimile fraților noștri, care vin la noi cu o astfel de problemă, nădejdea pocăinței și a făgăduințelor pe care Domnul nostru le-a făcut, în Evanghelia Sa, în legătură cu iertarea păcatelor. Chiar dacă cineva păcătuiește de șaptezeci de ori câte șapte, Dumnezeu, în marea Sa milă, îl iartă pentru un singur gând de pocăință. Umpleți inimile lor de

cf. Mt. 18, 22

⁵⁰ Cf. EVAGRIE PONTICUL, *Or 5*.

⁵¹ Termenul siriac utilizat, *ܡܫܒܠܢܐ* (*mšablana*), înseamnă atât „egumen”, „conducător al mănăstirii”, cât și „povățuitor”, ceea ce lasă loc presupunerii că îndrumarea duhovnicească era realizată de starețul obștii (*vide supra Studiul introductiv 5.2.*).

bucurie prin făgăduințele lui Dumnezeu făcute în legătură cu întoarcerea păcătoșilor și prin jurământul lui Dumnezeu, rostit prin gura fericitului Iezechiel: „Nu doresc moartea păcătosului care moare, ci să se întoarcă de la nedreptatea sa și să fie viu.“

cf. Ier. 18. 32

Prima cercetare a harului dumnezeiesc...

După această stare de întristare, are loc în suflet o cercetare harică⁵², adică focul iubirii de Dumnezeu⁵³ se aprinde în inima omului, iar el se răstignește pe sine însuși, zi și noapte, prin mijlocirea ostenelilor ascetice pentru virtute⁵⁴, adică postul, închinarea cu râvnă înaintea Crucii, până când omul, prin focul iubirii de osteneli ascetice, ajunge să dorească să fie deasupra tuturor lucrurilor firești ale trupului.

... și cumpătarea în ea

Cu toate acestea, o, frați povățuitori, trebuie să le rânduiți o regulă de viață⁵⁵ plină de cumpătare și de acrivie, de teamă

⁵² *sa'oruta d-taybuta* (sa'oruta d-taybuta). Pentru detalii, *vide supra* c. 3.

⁵³ În expresia *nura d-rehmta d-alaha*, „focul iubirii de Dumnezeu“, termenul *nura*, „foc“, ocupă un loc important în teologia Avvei Iosif. Înrudit lexical cu *nuhra*, „lumină“, *nura*, desemnează o experiență duhovnicească înrudită cu vederea luminii dumnezeiești. Pentru prezentarea sintetică a teologiei focului dumnezeiesc, *vide supra Studiul introductiv* 5.7.

⁵⁴ În expresia *'amle d-myatruta*, tradusă „osteneli ascetice pentru virtute“, substantivul *'amle* are sensul general de „munci felurite și ostenitoare“, iar cel duhovnicesc de „exerciții ascetice“.

⁵⁵ Sintagma *qanuna d-dubare* (*qanuna d-dubare*), echivalată aici prin „regulă de viață“, este construită din substantivul *qanuna* – calc după grecescul *κανών*, cu sensul de „canon“, „unitate de măsură“ – și substantivul *dubara*, al cărui sens, plecând de la imaginea cursului regulat al soarelui și al lunii pe cer, ajunge să denumească un mod bine stabilit și constant de viețuire, iar pluralul *dubara* indică viața ascetică supusă unor reguli bine precizate.

ca ei să nu cadă în lipsa de măsură, iar râvna iubirii lor să nu se răcească. Amintiți-le de iudeii care au călcat porunca fericitului Moise și și-au adunat mai multă mană în pustie, iar aceasta a putrezit și a făcut viermi, pe când cei care au păzit cuvântul gurii Domnului, spus lor de către fericitul Moise, au adunat pentru trebuința unei zile și s-au hrănit cu mana.

cf. Ier. 16, 20

48

La rândul vostru, voi, fraților aflați în ascultare, care vă osteniți în această ostășie duhovnicească, să păziți cuvântul gurii Domnului, care vă este dat de către părinții voștri duhovnicești! Dacă nu veți călca poruncile lor, înmulțindu-vă ostenețile, sufletul vostru nu se va strica din cauza patimii slavei deșarte. De aceea, să credeți în tot ceea ce v-a spus povățuitorul căruia v-ați încredințat sufletul, ca și cum ați auzi din însăși gura Domnului, și așa veți fi ajutați de harul lui Dumnezeu.

Retragerea primului har

49

În ceea ce privește această primă râvnă, care este plină de neorânduială și pricinuitoare de tulburare⁵⁶, trebuie să spunem că

⁵⁶ Substantivul رِثَا (retha), tradus prin „râvnă“, înseamnă și „căldură“, „fierbere“, „fermentație“, „entuziasm“. În text, el este însoțit de doi determinanți nominali, primul fiind participiul رِثَا (righsa), cu sensul de „a fi tulburat“, „dezordonat“; al doilea fiind substantivul رِثَا (mdawdana), al cărui sens este de „pricinuitoare de tulburare, de confuzie“. Ideea este foarte importantă ascetic, deoarece diagnostichează în elanul începătorilor sursa unor posibile căderi, precedate de starea de năucire a minții, opusul prin excelență al discernământului. Această întunecare a dreptei judecăți este urmarea impetuoșității nestrunite a primei râvne, care „vatămă astfel foarte tare trupul, pentru că, în urma slăbiciunii, toate vasele de sânge ale trupului slăbesc și se vatămă“ (c. 132). Abia după atingerea primului pisc, cel al curăției, monahul primește al doilea fel de râvnă, liniștită și nevătămătoare (c. 137). Nuanțele semantice tocmai semnalate ne permit să putem urmări în continuare raționamentul Avvei Hazzaya, legat de orbirea discernământului de către râvnă și de transformarea poftii duhovnicești după Dumnezeu în poftă a desfrânării.

de ea este legată patima desfrânării. În ce fel? Trebuie să lămurim acest lucru. Când în făptuitor are loc această schimbare a râvnei, dacă el nu are un povățuitor înțelept și dacă starea aceasta durează multă vreme, dacă el consimte cu gândurile de slavă deșartă, atunci puterea sa de discernământ⁵⁷ este orbită, iar râvna pentru iubirea față de virtuți se preschimbă în râvnă pentru pofta desfrânării. De aceea inima făptuitorului arde ca într-un foc. Iar pentru că patima desfrânării se ascunde sub o înfățișare mincinoasă și nu se arată în mod vădit, pofta (duhovnicească) este amestecată cu pofta (trupească), râvna cu râvnă, iar iubirea (duhovnicească) cu iubirea (trupească). Pentru că făptuitorul nu știe să deosebească între iubirea pentru ostenele ascetice și celălalt fel de iubire, care se deghizează sub aparența virtuții, iar sufletul îi este azvârlit în furtuna frământării și este neputincios să facă deosebirea. Din această cauză, această râvnă este numită „plină de neorânduială și pricinuitoare de tulburare“.

Primejdia povățuitorilor neexperimentați

Ah, cât de greu este pus la încercare discernământul în acest loc⁵⁸! Acum este pusă la încercare cunoștința gnosticului! Am văzut destui oameni care se credeau cunoscători, dar care, în

50

⁵⁷ *ܩܘܨܘܬܐ* (*parusuta*), corespunzând grecescului *διάκρισις*, este tradus de obicei prin „discernământ“ și provine din verbul *ܩܘܨ* (*paris*), cu sensurile: „a despărți“, „a rupe“, „a divide“, „a separa“, „a pune deoparte“, „a distinge“, „a desemna“, „a cunoaște“ și „a recunoaște“, „a înțelege“, „a hotări“, „a determina“, „a acorda atenție“ etc. Această aproape nesfârșită constelație de sensuri spune de la sine cât este de insuficient termenul modern de „discernământ“ pentru redarea originalului siriac.

⁵⁸ *ܕܘܟܬܐ* (*dukta*) înseamnă „loc“, dar și „despărțitură“, precum și „loc într-o carte“ (cf. Lc. 4, 17). Din terminologie transpare încă o dată modul de gândire în imagini, propriu spiritului semit. În continuare, ne vom întâlni de multe ori cu acest termen, care va desemna totodată o anumită stare, etapă sau vârstă duhovnicească.

această situație, s-au poticnit și au căzut, fără să se mai poată ridica. Din cauza lipsei lor de cunoștință, au făcut ca multe suflete să se îndepărteze de cunoașterea adevărată, pentru că nu au știut să deosebească între adevăr și înșelare. Ori de câte ori venea la ei un frate făptuitor, aflat în această etapă a râvnei, acești „povățuitori“, neștiind să-i deslușească drumul pe care îl avea de urmat, fie îl laudau, umflându-l de slavă deșartă și spunându-i: „Deja ai ajuns la etapa duhovnicească!“; fie îl aruncau în abisul deznădejzii, zicându-i: „Ești dus în rătăcire de către demoni! Această râvnă și această fierbințeală pentru osteneli vine de la draci.“

51 De multe ori, din cauza fierbințelii mari provenite din cele două schimbări pe care le naște râvna, fratele pătimește, în timpul somnului de noapte, o scurgere de sămânță, chiar fără amintirea pătimașă datorată războiului desfrânării. Ca dovadă, unul dintre Sfinții Părinți spune: „Ușa prin care intră cei doritori de curăție este stârnirea patimii desfrânării, dar fără tulburarea luptei cu desfrânarea. Cui îi este de ajuns, să-i ajungă!“⁵⁹ Acest Sfânt vrea să spună că, dacă povățuitorul are harisma discernământului, ca să vadă deosebirea dintre o pofță și alta, atunci făptuitorii vor ajunge prin această râvnă la starea de curăție, care este scopul etapei trupești⁶⁰.

⁵⁹ SIMON TAIBUTEH, *Cartea harului*, c. 2, 27, f. 14. Cf. Mt. 19, 12.

⁶⁰ Din nou este subliniată importanța discernământului. Avva Iosif dezvoltă aici ideea din c. 49, privind aprinderea părții poftitoare a sufletului spre desfrânare. Drumul spre curăție trece prin această strâmtoare, care poate fi depășită doar pe temeiul deosebirii duhurilor. Dacă monahului îi lipsește această harismă, el nu poate fi ajutat în acest punct delicat decât de un duhovnic care o are, capabil să distingă între diferitele energii care se mișcă în lăuntrul ucenicului. Partea poftitoare nu trebuie mortificată, ci orientată corect, spre Dumnezeu.

Două feluri de poftă

Odată cu această râvnă, i se dăruiește minții să se vadă pe ea însăși. De aceea, acel adevărat gnostic spune: „Această râvnă este însăși ușa prin care făptuitorii intră în starea de curăție“, zicând apoi: „Cui îi este de ajuns atât, să-i ajungă cele spuse“, în loc să spună: „Cine înțelege, să înțeleagă!“ – el arată prin aceasta că nu îi este dat oricui să poată deosebi aceste stări. Povățuitorul trebuie să deosebească pofta născută din râvna provenită din semințele naturale⁶¹, de pofta desfrânării lipsită de tulburarea luptei pătimase⁶², astfel încât să îndrepte ațățările acestei râvne dincolo de însușirile naturale ale trupului, așa cum am spus mai înainte⁶³.

cf. Mt. 19, 12

52

Pilda Avvei Ioan Colov

Astfel, se scrie că Avva Ioan Colov, ajungând la această râvnă, a spus fraților săi: „Voiam să ajung fără grijă, ca ingerii lui Dumnezeu, care nu se îngrijesc de niciunul dintre lucrurile pământești.“⁶⁴ În râvna iubirii sale, fără să asculte de povățuitorul său, el și-a lepădat straietele și s-a dus în pustie, dar, pentru că nu a putut împlini ceea ce era cu neputință, s-a întors la frații săi. De fapt, satana înșală mulți oameni prin acea râvnă, făcându-i să plece pentru a locui în

53

⁶¹ Râvna născută din semințele naturale este energia chipului lui Dumnezeu, care tinde să-și dobândească asemănarea cu Creatorul. În c. 6 și 7, Iosif Hazzaya a arătat că însăși hotărârea pentru o viață duhovnicească, pentru părăsirea lumii și pentru îmbrățișarea vieții monahale este expresia dezvoltării acestor semințe naturale. Despre ele va mai fi vorba și în alte capitole: 53, 59, 104, 107, 114, 132, 133.

⁶² E vorba de energia naturală legată de funcția reproductivă, sădită în fire de Dumnezeu.

⁶³ Vide supra c. 41.

⁶⁴ Cf. *Pateric*, seria alfabetică, IOAN COLOV 2.

singurătate. Dar pentru că ei ascultă de satana și pleacă, din cauza neascultării de Părinții lor, râvna venită din semințele naturale se oprește, iar râvna venită din sămânța desfrânării pune stăpânire pe ei. De aceea am spus mai înainte că ucenicii trebuie să asculte de povățuitorii lor duhovnicești, cu condiția ca aceștia să aibă cunoștința și să fie pricepuți să deosebească cele două căi.

Soarta povățuitorilor neștiutori și a monahilor neascultători

54

Vai însă acelor povățuitori care nu sunt destul de înțelepți pentru a deosebi cele două căi, dar îngăduie să se răspândească despre ei faima de povățuitori și ajung îndrumători ai altora, în timp ce ei încă nu și-au stăpânit propriile patimi! Din cauza mulțumirii pe care au simțit-o în ei înșiși sau pentru că au întrezărit lumina sufletului lor, s-au umplut de slavă deșartă și de semeție și au început să-i povățuiască pe alții. Vai lor! Ei vor da răspuns înaintea Domnului nostru pentru lipsa lor de cunoștință și pentru pedeapsa sufletelor ucenicilor lor. De asemenea, și ucenicii neascultători vor primi de la Domnul nostru pedeapsa pentru neascultarea lor și pentru nepăsarea față de povățuitorii lor.

Răsplata povățuitorului autentic...

55

Fericit este povățuitorul gnostic, care își cunoaște măsurile, până când va fi rânduit de către Duhul povățuitor al altora, pentru că el va primi de la Domnul nostru răsplata osteneții sale, acea fericire despre care a vorbit Dătătorul nostru de viață: „Bine, slugă bună, în puține lucruri ai fost credincioasă, peste multe te voi pune, intră într-o bucurie Domnului tău!"; și cealaltă fericire despre care El a vorbit: „Fericită este sluga pe care stăpânul său o va găsi, la venirea lui, făcând așa! Adevărat zic vouă, îl va pune peste toate avuțiile sale.“

Mt. 25, 21

Mt. 24, 46-47

... și a ucenicului ascultător

De asemenea, fericit este și ucenicul care ascultă! El va primi, drept răsplată pentru ascultarea sa, binecuvântările și rugăciunile părinților săi duhovnicești. La fel cu Iacob, care a ascultat de mama sa și a primit binecuvântarea tatălui său, prin care acesta l-a înveșmântat într-o armură de rugăciuni și de binecuvântări și l-a trimis în Haran doar cu toiagul său, cu mantaua și cu o ulcică de ulei. Mulțumită ascultării sale, binecuvântarea tatălui său s-a odihnit peste capul lui și el s-a întors din călătorie cu două tabere și cu multe averi. La fel și Iosif, care a ascultat de tatăl său, a primit binecuvântările lui și a domnit în Egipt. Datorită ascultării sale, i-a fost dată, în Țara Făgăduinței, o parte în plus față de cât au primit frații săi. Tot așa și voi, frații mei, să arătați ascultare față de părinții voștri duhovnicești, și așa veți primi binecuvântările prin care vă veți îmbrăca cu armura rugăciunii, așa cum și Iosua al lui Navi, care a ascultat de fericitul Moise, a intrat și a moștenit pământul făgăduit, în care curge lapte și miere pentru moștenitorii săi.

Pentru că așa cum Iosua, fiul lui Navi, și Caleb, fiul lui Iefone, au fost singurii dintre cei șase sute de mii de oameni care au intrat în pământul făgăduit datorită ascultării lor – adică au păzit cuvântul lui Moise și l-au urmat până la capăt pe Domnul, în timp ce tot poporul a pierit în pustie, din cauza neascultării lor față de fericitul Moise –, tot așa toți cei care nu ascultă ajung niște străini față de viețuirea isihastă în chilie, față de desfătarea care se găsește acolo – desfătare preînchipuită de pământul făgăduit – și față de etapa sufletească, în timpul căreia mintea nimicește cele șapte patimi, preînchipuite de cele șapte popoare care ocupau Țara Făgăduinței, înainte ca Israel să treacă Iordanul.

cf. Fc. 32, 10, 18

cf. Fc. 48, 22

cf. Deut. 32, 51-52

Îndemnuri

57

Dar voi, frații mei, să dați dovadă de o ascultare plină de atenție⁶⁵ în slujirea voastră din mănăstire, pentru ca, atunci când vă veți fi retras în pustie, să fi dat deja dovadă de adevărata ascultare și să vă fi împlânzit toate voirile, iar din inima voastră să se fi risipit toate gândurile rele, care vor să vă facă să vă întoarceți în Egiptul răutății.

58

Dacă dați dovadă de ascultare adevărată în viețuirea voastră din mănăstire, veți trece și Iordanul și veți moșteni pământul făgăduit, care este curăția. În schimb, dacă nu veți da dovadă de o ascultare cu simplitate, fără să cereți nimic, veți muri departe de cunoașterea lui Dumnezeu, așa cum tot poporul răzvrătit, care dorea cărnurile Egiptului și nu a ascultat de porunca lui Dumnezeu, a murit în pustie, fără să intre în pământul făgăduit, în afară de Iosua, fiul lui Navi, și de Caleb, fiul lui Iefone, care l-au moștenit.

59

Tot așa și voi, frații mei, care vă osteniți în mănăstire, omorâți toate gândurile care au intrat, din Egipt, odată cu voi, în pustia făptuirii din etapa trupească, întrucât, atunci când aceste gânduri, care au venit cu voi din lume, vor muri, vor fi nimicite și se vor risipi din sufletele voastre și când, în locul lor, se vor naște gânduri bune, ieșite din semințele naturale, care sunt roadele curăției, atunci Moise va face ca mintea să ajungă la Domnul, în afara acestei lumi, adică în afara vederii

⁶⁵ Provenit din rădăcina *يَس* (*yasp*), „a purta de grijă“, „a fi atent“, „a fi preocupat de ceva“, „a se strădui și osteni pentru ceva“, substantivul *يَسْطُوتَا* (*yasyputa*), „atenție“, „grijă“, „strădanie“, indică în acest context o măsură duhovnicească în care ascultarea monahului, dintr-una pasivă, specifică începătorilor, a ajuns conștientă, încordată și plină de trezvie pentru a surprinde cele mai subțiri mișcări ale voinței celuilalt, asceză care duce la o sensibilizare aparte a omului lăuntric față de mișcările harului și ale lucrării iraționale a patimilor și a demonilor (*vide supra Studiul introductiv* 5.3.).

cu simțurile fizice și în afara celei care ne face să înțelegem lucrurile duhovnicești prin mijlocirea simțurilor.

A sosit însă timpul ca poporul Domnului să treacă Iordanul și să se lupte cu popoarele străine care locuiesc în pământul făgăduit, adică e vremea ca monahul să pună capăt ostnelilor din mănăstire și să iasă pentru a locui singur într-o chilie – simbol al pământului făgăduit – și să se lupte împotriva celor șapte popoare care locuiesc acolo, pentru a ajunge la starea de limpezime, care este împlinirea deplinătății vârstei sufletești⁶⁶.

Dușmanii celor din mănăstire

Patimile împotriva cărora trebuie să lupte cei aflați în mănăstire sunt următoarele: împotrivirea, încăpățânarea voinței, neascultarea, trândăvia, vorbirea în deșert, nerușinarea, minciuna, vorbirea cu două înțelesuri, neorânduiala simțurilor, grija nemăsurată față de trup, disprețul, privirea pizmașă, somnul mult și fără de rânduială și, ceea ce este mai rău decât toate patimile amintite, desfătărilor, râsul nelalocul lui, îmbuibarea și patima desfrânării, care strică frumusețea sufletului celor care li se supun.

Toate aceste patimi, o, preaiubitul nostru frate, duc război împotriva celor care se ostenesc cu ostnelile ascetice din mănăstire și care doresc să culeagă roadele stării de curăție, care este împlinirea etapei trupești. De aceea, când aceștia vor fi învins patimile cu ajutorul Domnului nostru, ei vor primi binecuvântările și rugăciunile părinților lor duhovnicești.

⁶⁶ Pentru traducerea și sensurile lui *καθαροῦ*, *vide supra* n. 6.

C. RETRAGEREA ÎN CHILIA DIN PUSTIE: ETAPA SUFLETEASCĂ - PRIMUL PISC -

Pilda lui Iosua la trecerea Iordanului

61 Așa cum Iosua, fiul lui Navi, a primit Duhul prin punerea mâinilor fericitului Moise, a trecut Iordanul, a intrat și a moștenit pământul făgăduit, tot așa adevărații ucenici, care lucrează frica de Dumnezeu în mănăstire, vor avea parte de binecuvântările și rugăciunile părinților lor, și vor trece Iordanul, care este hotarul spre etapa sufletească. Ei vor moșteni pământul făgăduit și se vor hrăni cu bunătățile lui, care sunt înțelesurile duhovnicești și tainele etapei sufletești, și vor fi socotiți vrednici de șederea ostenitoare și tăcută în chilie, care reprezintă imaginea pământului făgăduit. Minții care se îndeltnicește acolo cu asceza îi vor fi dăruite înțelegerea tainelor și cunoștința lumilor care au fost și care vor fi, primind tainele și descoperirile asupra tuturor acestor lucruri.

62 Acum, o, dragul sufletului meu, iată că am ajuns la trecerea Iordanului, care este ieșirea din mănăstire și șederea în chilie. În ceea ce privește ordinea etapelor, noi, la începutul cuvântului nostru despre ieșirea omului din lume și lucrarea virtuții în mănăstire, am vorbit despre trecerea de la etapa trupească la etapa sufletească și i-am deosebit pe cei care se găsesc în etapa trupească de cei care, până atunci, nu au intrat în ea, pentru că unii spun, în neștiința lor, că toți oamenii din lume se află în etapa trupească⁶⁷. Însă, tot ceea ce tu, preaiubite, ne-ai cerut

⁶⁷ Autorul se referă la faptul că etapa trupească începe în mănăstirea de obște, și nu în viața din lume. *Vide supra* c. 20.

privește șederea isihastă din chilie, lucrarea faptelor ascetice de acolo, virtuțile care trebuie exersate de către cei care petrec în isihia chiliei, ce trebuie să împlinească ei neconținut și fără nepăsare, de ce fel de cercetări harice au parte și ce taine ale cunoștinței duhovnicești le sunt descoperite, care sunt patimile care îi războiesc mereu în isihia chiliei, ce atacuri puternice vin asupra lor din partea demonilor și, după biruința care îi eliberează de patimi și de lupte, la ce etapă ajung.

Apoi, mi-ai spus: „Deosebește-mi o etapă de alta și dă-mi niște semne de recunoaștere, cu dovezi din Sfintele Scripturi!“ Toate acestea mi le-ai cerut, iubite prieten! Deoarece am văzut că sufletul tău ieșise în căutarea unor lucruri noi despre iubirea pentru Dumnezeu, iată că vom începe să împlinim porunca iubirii tale, cu ajutorul Domnului nostru! A sosit acum vremea să trecem Iordanul, să intrăm în pământul făgăduit, să luptăm cu cele șapte popoare aflate acolo, să le ferecăm regii în lanțuri de fier, să moștenim întăriturile și cetățile lor și să ne hrănim cu bunătățile acestui pământ, cu lapte și miere, adică cu contemplarea și cu cunoașterea duhovnicească.

cf. Ps. 149, 8

Cele două treceri ale Iordanului

Fiii lui Israel au trecut în două rânduri Iordanul și, după aceasta, au intrat în pământul făgăduit. Prima trecere au făcut-o în mod obișnuit⁶⁸, fără ca înaintea lor să se producă vreun semn minunat, pentru că atunci fericitul Moise conducea poporul.

cf. Num. 13,21-29

⁶⁸ Autorul se referă, probabil, la trecerea iscoadelor trimise în Canaan de Moise, pentru a spiona „ce pământ este, ce popor locuiește în el, de este tare sau slab, numeros sau puțin numeros, cum este țara pe care o locuiește: bună sau rea, cum sunt orașele în care trăiește el: cu ziduri sau fără ziduri; cum este pământul: gras sau sterp, de sunt pe el copaci sau nu“ (Num. 13, 18-21). La această trecere a iscoadelor peste Iordan nu s-a petrecut nicio minune, cum avea să se petreacă la „a doua trecere“, a întregului popor.

În timpul acestei treceri, Amalec s-a luptat cu Israel, vrând să-l respingă în pustie, ca să nu intre în țara amaleciților și s-o moștenească. Această primă trecere reprezintă etapa trupească, în timpul căreia nu se produc semne minunate și în care cunoștința făptuitorului nu se deosebește de cea a tuturor celorlalți oameni, chiar dacă viețuirea sa diferă, așa cum viețuirea lui Israel, cerută de legile lui, era deosebită de cea a altor popoare. Cu toate acestea, cunoștința lui Israel era asemănătoare celei a celorlalte popoare. Astfel, toți cei din etapa trupească, chiar dacă viețuirea lor diferă de aceea a celorlalți oameni, au totuși o cunoștință trupească, la fel ca ceilalți.

cf. Ieș. 17, 8-16;

Num. 14, 41-45

În ceea ce privește a doua trecere a Iordanului de către fiii lui Israel, în timpul căreia a avut loc minunea uimitoare mulțumită căreia ei au intrat în pământul făgăduit, ea închipuiește etapa sufletească, în care cunoștința câștigată de minte se deosebește de cea a tuturor celorlalți. Așadar, să lăsăm deoparte, o, iubitul sufletului meu, cuvântul nostru despre etapa sufletească și să vorbim acum despre viețuirea în chilie, așa cum am promis iubirii tale! Vom relua mai târziu etapele în ordinea lor și vom vorbi potrivit cu cererea ta⁶⁹.

cf. Iis. Nav. 3, 14-17

Sărbătoarea sfințirii chiliei

⁶⁵ Când monahul făptuitor a împlinit în mănăstire osteneala ascetică, cu smerenie, ascultare și răbdare față de toate ocările venite din partea celorlalți, și după ce a împlinit rânduielele vieții de obște așa cum se cuvine, atunci i-a fost dată de către părinții săi duhovnicești îngăduința de a se retrage într-o chilie pustnicească, care este o ședere plină de osteneală în liniște. Se stabilește o zi, ca o sărbătoare duhovnicească⁷⁰, pentru toți părinții și

⁶⁹ *Vide infra c. 99.*

⁷⁰ Ziua de sfințire a chiliei pustnicului are o însemnătate aparte în lumea

frații săi duhovnicești, ca ei să îl înveșmânteze în armura duhovnicească a rugăciunilor lor, așa încât el să poată lupta împotriva popoarelor străine care locuiesc în pământul făgăduit.

cf. Num. 27, 18, 23

Așa cum fericitul Moise și-a pus mâinile pe capul lui Iosua, fiul lui Navi, pentru că îi era supus, și l-a binecuvântat ca să intre în pământul făgăduit și să-l moștenească, tot așa și puterea dumnezeiască se odihnește, în ziua în care se săvârșește slujba praznicului sfințirii chiliei, peste toți cei care s-au ostenit în mănăstire cu smerenia și ascultarea, mulțumită cererilor și rugăciunilor săvârșite pentru ei de întreaga adunare sfântă a părinților și fraților lor duhovnicești.

Așa cum, după ce Iosua, fiul lui Navi, a călăuzit poporul să treacă Iordanul, Dumnezeu i-a spus să prăznuiască ziua tăierii-împrejur, pentru ca prin tăierea-împrejur trupească să taie împrejur inimile lor de orice amintire a vieții din Egipt și pentru ca puterea dumnezeiască să-i înveșmânteze, întrucât ei urmau să se războiască cu popoarele care locuiau în pământul făgăduit, tot așa toți cei care, după ce și-au împlinit șederea în mănăstire, pleacă pentru a se așeza într-o chilie, se îmbracă cu puterea dumnezeiască, prin mijlocirea jertfei vii a Trupului și a Sângelui lui Hristos⁷¹, care este adusă pentru ei, cei ce urmează să se lupte împotriva patimilor păcătoase.

66

siriacă. Din c. 66 reiese că această zi era sărbătorită printr-o priveghere de toată noaptea și săvârșirea Sfintei Liturghii. Despre sfințirea chiliei pustnicului au mai scris și Sfântul Isaac Sirul, Simon Taibuteh (*Cuvântare la sfințirea chiliei*) și Dadisho Qatraya (*Cuvântări despre singurătatea celor șapte săptămâni*).

⁷¹ Referința la Sfânta Euharistie este de cel mai mare interes, întrucât ne dezvăluie un monahism ancorat sacramental, diametral opus învățăturilor și practicilor mesaliene, antiecleziale și antisacramentale. Pentru detalii asupra referințelor la Sfintele Taine în scrierile Avvei Iosif, *vide supra Studiul introductiv* 5.6.

Atenționare pentru cei care intră nepregătiți în pustie

Însă, nimeni dintre cei leneși și nepăsători să nu-și închipuie că va găsi odihna datorită privegherii săvârșite cu ocazia sfințirii și că se va așeza în chilie, dacă nu a lucrat, în mănăstire, în mod desăvârșit smerenia și ascultarea față de părinții și frații săi duhovnicești. Cel care nu s-a ostenit astfel în mănăstire nu poate să găsească odihnă în chilie. Iar cel care vorbește astfel să-și amintească de Acan, care era tăiat împrejur la fel ca întregul Israel, dar căruia tăierea-împrejur nu i-a fost de niciun folos, pentru că nu a păzit cuvântul gurii Domnului, ci a ajuns o pildă înfricoșătoare pentru întregul Israel.

cf. Iis. Nau. 7. 1

De asemenea, cei care se ostenesc în mănăstire, dar nu așa cum se cuvine, din ziua în care se retrag în chilia pustnicească, o grămadă de pietre de gânduri rele se adună și-i apasă, iar chilia îi alungă departe de ea, ca pe o piatră azvârlită din praștie. Astfel, ei ajung străini de orice viețuire pustnicească și de bunătățile vieții singuratice, așa cum Acan a fost osebit de adunarea Domnului și a ajuns un străin față de pământul făgăduit și de bunătățile care se găseau acolo.

*cf. Iis. Nau. 7. 19-25**Sfaturi pentru primul an la pustie*

67

Cel care tocmai s-a retras în chilia pustnicească trebuie să împlinească următoarele lucruri: tăcerea necurmată, să nu aibă niciun fel de familiaritate⁷² cu nimeni, să se îndepărteze de familie și de rude, să nu fie văzut ziua dincolo de poarta chiliei, în afara trebuințelor firești sau a vreunei boli, situație în care nu mai există regulă. Cel care vrea să guste din roadele dulci

⁷²Termenul siriac ܦܪܝܫܝܬܐ (*paresiya*) este calchiat pe grecescul παρρησία și are atât sensuri pozitive („încredere“, „libertate a cuvântului“), cât și negative („familiaritate în purtări și vorbire“, „îndrăzneală obraznică“, „încredere fără măsură“), cele din urmă fiind vizate în scrierile ascetice.

ale isihiei trebuie ca, în primul său an de viețuire în chilie, să nu-și petreacă nicio noapte în afara ei. Postul și privegherea lui să fie săvârșite cu rânduială și măsură, adică postul până seara și privegherea o jumătate de noapte, iar cealaltă jumătate, pentru odihna trupească, potrivit cuvântului fericitului Avvă Isaia⁷³.

Fratele care tocmai s-a retras în chilia pustnicească nu trebuie să râvnească osteneți peste măsură, pentru a nu ajunge de râsul demonilor, întrucât demonii îl îmboldesc mult pe pustnic în primul an de retragere în chilie. Blestemații de demoni știu că, dacă fratele ascultă de ei în primul an și le face voia, dându-se la osteneți peste măsură, ei îi vor năruți și trupul, și sufletul. Trupul i-l vor năruți prin dureri și boli, iar sufletul i-l vor aprinde de slavă deșartă, apoi îl vor înghiți în adâncul patimii desfrânării.

Dacă trupul nu e învățat treptat, zi după zi, cu ostenețile ascetice, el se năruie și se umple de dureri și de boli, până când cade în mâinile filor lui Galen⁷⁴, iar demonii fac cu el tot ce vor. De aceea am spus că, în primul an, ostenețile ascetice ale postului, privegherii și citirii să se facă cu rânduială și cumpătare, pentru că, din cauza acestor trei lucrări virtuozose, trupul slăbește și se năruie înainte de a se fi obișnuit cu ele. Postul poate să facă rău la stomac, la ficat și la splină; privegherea vatămă picioarele și rinichii; iar o citire nemăsurată poate afecta o parte a creierului și să vatăme ochii.

Când un vas de pământ a fost, în sfârșit, modelat, dacă nu este ars în foc, iar tu torni în el apă, vasul se strică. Dar dacă a fost

⁷³ Cuviosul ISALIA PUSTNICUL, *Cuvântul* IV, 4, FR 12, p. 55.

⁷⁴ Galen, medic faimos al lui Marc Aureliu. Avva Evagrie amintește sfatul dascălului său, Avva Macarie Egipteanul: „Monahul trebuie să se pregătească pururea ca și cum mâine ar muri și, iarăși, așa să se folosească de trup ca și cum ar mai avea mulți ani de trăit împreună cu el. Pentru că primul lucru, spunea, taie gândurile akediei și face pe monah mai râvnitor, iar al doilea îi păzește trupul sănătos și îi păstrează înfrânarea întotdeauna egală” (A 29).

pătruns în întregime de căldura focului, poți să verși în el tot ce vrei, fie apă, fie vin, fie untdelemn, iar vasul nu se va strica.

69

La fel stau lucrurile și cu trupul. Dacă, în primul an, tu îi sporești ostenelile înainte ca el să se fi obișnuit în cuptorul chiliei de-a lungul unui an întreg, el se năruie și nu mai este în stare de ostenele ascetice. Dacă, dimpotrivă, el a fost obișnuit cu ostenelile, vei putea adăuga atât cât vei vrea, fie postul săptămânilor, fie privegherile de toată noaptea, fie o citire neîntreruptă, iar trupul nu se va îmbolnăvi, pentru că el a fost deja obișnuit. Stomacul s-a micșorat, creierul s-a curățit de excesul de umori, ochii s-au limpezit, ficatul și splina s-au obișnuit să bei doar apă și nu mai slăbesc din cauza sărăcirii sângelui, pentru că vasele de sânge s-au strâns și nu mai pretind decât cumpătare. Rinichii și-au câștigat căldura lor naturală și nu mai au nevoie de căldură mai multă. Inflamația edemelor de la picioare s-a retras și, din cauza greutateii reduse a trupului, picioarele nu sunt nici slăbite, nici obosite de privegherea îndelungată⁷⁵.

Cunoștința și lipsa de cunoștință

70

Fericii sunt cei care s-au dedat la exercițiile ascetice întru cunoștință⁷⁶, în cursul celor trei ani. Deoarece cu cât își sporesc ostenelile virtuții, cu atât trupul lor cere mai mult, iar pe măsură ce ei se dedau ostenelilor, mintea li se limpezește și se subțiază, iar sufletul înflorește. Vai lipsei de cunoștință!, pentru că, îndată ce sufletul monahului înflorește în mijlocul ostenelilor, ea îl și oflește, iar apoi, când vrea să se bucure,

⁷⁵ Poziția privilegiată de rugăciune și de priveghere era, pentru sirieni, în picioare.

⁷⁶ Expresia *ب-يدا'تا* (*b-ida'ta*), „întru cunoștință”, este un leitmotiv al literaturii ascetice. Ea arată că orice faptă ascetică săvârșită de monah trebuie susținută de cunoașterea scopului ei, a mijloacelor prin care acesta este atins și a condițiilor în care lucrarea ascetică este dusă la bun sfârșit.

îndată tulburarea, tristețea și deznădejdea iau locul bucuriei. Atunci, cel care este robul lipsei de cunoștință socotește că mintea sa este cu adevărat limpede, că sufletul îi înflorește prin osteneți, în timp ce, de fapt, mintea i s-a îngroșat, inima i s-a întunecat cu totul, sufletul i s-a strâmtorat, iar puterea sa de discernământ a fost orbită de slava deșartă, care l-a umplut de gânduri viclene. Cunoștința este în întregime numai lumina, în timp ce lipsa cunoștinței este cu totul numai întuneric.

Puterea trupului bine instruit

cf. Iov 2, 7

Odată ce trupul a câștigat mai multă putere datorită ostenețelor, nimic nu-l mai împiedică, dacă el vrea, să rămână fără hrană vreme de mai multe zile. Pentru că trupul, odată ce a fost antrenat prin exercițiile ascetice vreme îndelungată, nu se mai îmbolnăvește ușor și nu mai suferă din partea durerilor, în afara faptului că Dumnezeu îngăduie să fie încercat de demoni. Așa s-a întâmplat cu fericitul Iov: demonul, negăsind în el niciun păcat, i-a lovit trupul cu răni din tălpi până-n creștetul capului, nelăsând nicio parte sănătoasă. Iar acest fericit a stăruit în dreptatea lui, fără să i se împușineze nici răbdarea, nici iubirea pentru Dumnezeu. Așa se întâmplă, iubite prietene al sufletului meu, cu toți cei care înaintează pe calea dreaptă a poruncilor Dăătorului nostru de viață și își exersează trupul în ostenețele ascetice! Oricare ar fi durata luptei lor cu patimile, trupul nu le va fi lovit de boală datorită ostenețelor, până ce vor ajunge la vârsta bătrâneții, când nu mai este nicio cale de scăpare.

Rânduiești ascetice pentru post

Calea grabnică⁷⁷ spre Împărăție, pe care Părinții noștri ne-au lăsat-o moștenire, este aceasta: postul de seara până seara, fără

⁷⁷ *carata* (*artha*) are sensurile de „cale”, „călătorie”, „fel de viață”, „rânduiești

să-ți umpli pântecul, întrucât la pântecul plin se adaugă întotdeauna dureri, boli și un somn îndelungat și apăsător. La somnul apăsător se adaugă visele și vedeniile urâte, cu imagini rușinoase. De acestea este legat demonul akediei și cel al împrăștierii gândurilor și, ceea ce este mai rău decât toate, deznădejdea, tulburarea și tristețea, care vatămă echilibrul minții și orbesc puterea de discernământ a sufletului. În legătură cu cel care, după ce s-a obișnuit cu ostenele, postește câte două sau câte trei zile, uneori întreaga săptămână, trebuie spus că pentru astfel de fapte nu există o rânduială fixă. Fiecare dintre ei trebuie să-și conducă viața așa cum crede de cuviință, cu condiția să facă aceasta întru cunoștință și urmând sfatul gnosticilor. Pentru că cine se ostenește fără sfat se luptă cu aerul, iar întreaga lui asceză rămâne neroditoare, după cum spune Scriptura: „Înțeleptul cere sfat și îl împlinește, iar nebunul face împotriva.” Toată virtutea care nu este săvârșită cu sfatul monahilor cunoscători se aseamănă cu un vas găurit: toată apa pe care o torni înăuntru se pierde. Fericit este cel care cere sfat și îl împlinește, pentru că, înainte chiar de a atinge virtutea, mintea sa se desfătează de roadele cunoașterii acesteia!

Pilde 10, 8

Rânduiala primului an la pustie

73

În timpul primului an al șederii sale în chilia pustnicească, fratele va citi, la sfârșitul nopții și începutul zilei, întreaga Psaltire a lui David, fără să adauge sau să lase deoparte ceva. Apoi, el va putea adăuga sau scădea la aceasta ce dorește, potrivit cu diferitele motive pe care le va avea⁷⁸. În ceea ce privește felul săvârșirii citirii

monahală”, formând împreună cu *قابلة* (*qabila*), „ușor”, „treptat”, „rapid”, sintagma tradusă de noi prin „calea grabnică”. Se vede că această „cale” e, în același timp, un anumit mod de viață, alcătuit din întreruperea treptată a unor rânduiele, rezultatul fiind călătoria spre desăvârșire.

⁷⁸ Sfarurile, aparent contradictorii, trebuie citite și înțelese în lumina precizărilor ulterioare, legate de condițiile în care monahul este dezlegat

și rugăciunilor, trebuie să vorbim și despre acesta, chiar dacă el a fost arătat deja de Sfinții Părinți. La revărsatul zorilor, fratele să se spele pe mâini, să se închine înaintea Crucii, până când gândurile sale i se adună din împrăștiere, și să-și întetească focul iubirii pentru Domnul nostru, rugându-L cu lacrimi tânguitoare:

Rugăciunea citirii Sfintei Scripturi

„Dumnezeule, fă-mă vrednic ca mintea să mi se desfăteze de înțelesurile iconomiei preaiubitului Tău Fiu! O, Domnul nostru, depărtează vălul patimilor întins peste mintea mea! Aprinde în inima mea lumina Ta cea sfântă, pentru ca mintea să-mi pătrundă în adâncul celor scrise cu cerneală și cu ochiul luminat al sufletului meu să văd tainele ascunse în cuvântul Tău! Fă-mă vrednic, Stăpâne al meu, prin harul și milostivirea Ta, ca pomenirea Ta să nu-mi mai părăsească inima⁷⁹, nici ziua, nici noaptea!”⁸⁰

de orice reguli. Acestea, regulile, sunt necesare pentru a oferi condiții prielnice primirii și sesizării lucrării harului, dar când harul începe să lucreze, agățarea de tipice și rânduieli devine un idol care înlocuiește adevărata închinare în Duh. *Vide infra* c. 103; 149.

⁷⁹ Inima este un element fundamental în antropologia ascetică, mai ales pentru sirieni și moștenirea lor semită. Centru al persoanei și loc al unirii omului cu Dumnezeu, atât sacramental, cât și prin rugăciune, inima duhovnicească este o taină care se îmbie nevoitorilor și se lasă cucerită doar pe măsura împlinirii cu acrivie a rânduielilor vieții isihaste. În tradiția filocalică, rugăciunea lui Iisus este numită și rugăciunea inimii, la care se ajunge prin mai multe stadii, între care și cel al rugăciunii minții, care urmează să coboare în inimă prin lucrarea Duhului Sfânt. Monahul ajuns la rugăciunea inimii se roagă neîncetat, indiferent de activitatea pe care o desfășoară în afară: lucrarea fizică, intelectuală etc., chiar și în somn „inima lui veghează” (cf. Cânt. 5, 2), adică se roagă neîncetat cu numele Domnului.

⁸⁰ Pentru importanța citirii și meditării Scripturii, *vide supra* *Srudiul introductiv* 5.4.

Citirea Scripturii

74 După ce îți vei fi adunat astfel gândurile, frate, prin astfel de cuvinte de cerere umilicioasă, închină-te la Cruce și ia Evanghelia în mâini! Pune-o peste ochii și peste inima ta! Stai în picioare înaintea Crucii, fără să te așezi pe pământ, și, după fiecare capitol pe care îl citești, așază cartea pe ceva și închină-te înaintea ei până de zece ori, înălțând mulțumiri Celui care te-a învrednicit să citești și să meditezi la „taina care fusese ascunsă de veacuri și de generații întregi de oameni“, potrivit *Col. 1, 26* cuvântului dumnezeiescului Pavel. Prin această închinare dinaintea cărții, se va naște în inima ta acea închinare în Duh și acea mulțumire pe care nicio limbă trupească nu o poate spune așa cum este. Fericit este cel care a fost găsit vrednic de aceste două lucrări virtuozose, pentru că își săvârșește slujba împreună cu îngerii cetei lui Gavriil și Mihail!

Mărturia unui frate

Cunosc cu adevărat, iubirule, un frate căruia, într-o zi, pe când stătea plecat la pământ, cu mâinile și cu ochii înălțați la cer, înaintea iubitei Evanghelii, inima i s-a deschis dintr-odată și a fost umplută de o lumină negrăită. El a fost învrednicit de această închinare în Duh și de această mulțumire. Acest frate îmi mărturisea: „Vreme de două zile n-am mâncat și nu am dormit, pentru că mintea mea era robită în afara lumii și în afara a tot ceea ce se află în ea.“ Îmi mai spunea de asemenea: „Știu doar că duhul meu a fost răpit. Puteam vedea și auzi, dar nu știu cum să-ți spun ceea ce am văzut și ceea ce am auzit, pentru că aceste lucruri sunt taine, cu neputință de rostit de o limbă trupească și de nescris cu cerneală și condei, fiind arvuna bunătăților celor negrăite pe care Dumnezeu, Domnul și Stăpânul lumii, ni le va dărui după învierea morților. După ce fericitul Pavel a contemplat aceste bunătăți ca într-o

1 Cor. 2, 9
răpire, a zis: «Cele pe care ochiul nu le-a văzut, urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit, pe acelea le-a pregătit Dumnezeu celor care Îl iubesc.»⁸¹»

Citirea Epistolelor și a Faptelor Apostolilor

După ce ai citit Evanghelia, frate făptuitor, și ai primit binecuvântarea care îți sfințește sufletul prin Duhul Sfânt, Cel ascuns în cuvintele dătătoare de viață ale Domnului nostru Iisus Hristos, citește apoi din *Epistolele și Faptele Apostolilor* până la ceasul al treilea⁸¹, împlinind rânduiala închinării înaintea Evangheliei. Pentru că, prin citirea acestor cărți, vei găsi de multe ori acel mărgăritar plin de viață, despre care am vorbit mai înainte.⁸²

Ceasul al treilea

La ceasul al treilea, așază-te înaintea Crucii și adună-ți gândurile în jurul înțelesurilor pe care le-ai desprins din citire! Îngenunchează și roagă-L pe Domnul nostru cu multă căldură și lacrimi, ca să-ți dăruiască cheia înțelegerii psalmilor fericitului David! Iar când vei începe să citești psalmii, să nu te grăbești ca să citești mulți, ci străduiește-te să cauți înțelesul ascuns, pentru că monahul nu pierde nimic dacă mintea i se îndeletnicește, chiar și vreme de șapte zile și șapte nopți, cu un singur verset din psalmi, precum a spus unul dintre sfinții noștri Părinți: „Mai bine un cuvânt de aproape, decât o mie de departe.”⁸³

Necesitatea înțelegerii

Fii atent, așadar, fratele meu, ca mintea ta să laude în Duh, prin înțelegerea psalmilor, atunci când îți săvârșești slujba, în

⁸¹ Ceasul al treilea corespunde orei 9 dimineața.

⁸² *Vide supra* c. 1.

⁸³ EVAGRIE PONTICUL, *Paran*, ВЕРЕС 79, p. 182.

timp ce gura ta aduce laudă în chip sensibil. Pentru că o laudă rostită cu gura este deșartă fără cea adusă în Duh. În sfârșit, lauda adusă cu gura este pricina celei aduse cu mintea. Așa cum trupul este cauza stării sufletului și întipărește⁸⁴ mintea, tot așa psalmodia făcută cu gura este cauza laudei aduse cu duhul. Sunt mulți așa-zisi înțelepți⁸⁵ care, în neștiința lor, spun: „Nu avem nevoie de această psalmodie săvârșită cu gura, pentru că noi avem lauda adusă cu duhul, inteligibilă. Noi psalmodiem cu inima și nu căutăm psalmodia săvârșită cu gura.“ Aceasta au spus-o pentru că au fost loviți de fierbințeala covârșitoare a duhului slavei deșarte. Dar, atunci, acești înțelepți smintiți să răspundă: e cu putință să existe viață într-un suflet fără trup? Oare omul poate fi alcătuit numai din unul dintre cele două elemente alcătuitoare? Dacă acest lucru nu e posibil, atunci nici acești nefericiți nu pot aduce laudă doar în duh, fără psalmodia rostită cu gura⁸⁶. Așadar, dacă omul nu poate trăi fără trup și suflet nici în lumea aceasta, nici în ceea ce va să fie, atunci acești smintiți să nu mai spună, în nebunia lor: „Noi aducem lauda în duh, fără psalmodia adusă cu gura.“ Dar, pentru că nu ne-am propus să înfruntăm flecăreala acestor oameni aici, vom păstra tăcerea asupra acestei probleme.

Citiri din scrierile patristice

76

După ce ai împlinit rugăciunea Ceasului al treilea, potrivit obiceiului și rânduielii stabilite de Părinții noștri, ia în mâini

⁸⁴ Verbul *ἄνω* (*gram*) are sensurile de „a acoperi“, „a încrusta“, „a împărtăși ceva peste o suprafață“. Aici indică faptul că trupul, prin tot ceea ce face el, bine sau rău, virtuos sau păcătos, influențează starea minții, în care încrustează tot ceea ce face el în planul material.

⁸⁵ Sunt vizați, probabil, ereticii mesalieni.

⁸⁶ Avva Iosif Hazzaya este foarte atent să păstreze integritatea firii umane în toată asceza pe care o descrie. Textul conține învățături antimesalienice, contrare celor vizate de anatemele sinodului din 786/7.

*Cartea Părinților*⁸⁷ și citește-o până la Ceasul al șaselea, fără ca mintea ta să se oprească din meditare a sensurilor duhovnicești. Să nu dai limbii tale trupești prilejul de a citi mai repede decât citește limba înțelegerii tale duhovnicești, ci armonizează-le pe cele două, așa încât ele să meargă în același ritm. Rânduiala celor pe care trebuie să le faci în răstimpul dintre Ceasuri să-ți fie cea amintită mai înainte: lași cartea din mâini, stai în picioare, te închini înaintea Crucii, îți țintuiești privirea asupra Domnului nostru și Îi săruți picioarele sfinte de pe Cruce. Înțelege ceea ce-ți spun, pentru că nu-ți vorbesc de acea vedere slăvită care nu pretinde nici anumite fapte, nici anumite cunoștințe, ci ni se înfățișează într-un fel unic, fără niciun mijlocitor, în inima celui care o primește. În ceea ce mă privește, eu îi îndemn pe cei neputincioși ca, prin privirea Crucii Domnului nostru, să ajungă vrednici de această vedere slăvită, care este fără formă⁸⁸.

Lucrul mâinilor

De la ceasul al șaselea până la ceasul al nouălea, dacă ai un lucru de mână de făcut, fă-l acum, fără să întrerupi rânduiala metaniilor în favoarea lucrului, fiindcă poți să ajungi lacom, ci, în același timp cu munca, împlinește deopotrivă

⁸⁷ Este vorba de *Raiul Părinților*, culegere de texte duhovnicești, alcătuită, în secolul al VII-lea, de Enanisho, editată de Wallis E.A. Budge, *The Paradise or Garden of the Holy Fathers*, 2 vol., Londra, 1907.

⁸⁸ Substantivul *εἰδωσις* (*dmuta*), „formă”, „imagine”, „asemănare”, este construit pe radicalul *εἶδω*, cu sensurile de „a fi asemenea cu ceva”, „a imita”, „a reprezenta”, „a imagina”. El corespunde teologic termenilor grecești εἶδος, σχῆμα, νόημα și χαρακτήρ, caracterizând reprezentările mentale din lumea materială, creată, care dau minții o anumită formă (cf. EVAGRIE PONTICUL, *Cog* 41). „Reprezentările mentale, care întipăresc partea noastră conducătoare și îi dau o formă, tulbură ochiul drept care contemplă, în vremea rugăciunii, fericita lumină a Sfintei Treimi” (*Cog* 42).

și rânduiala metaniilor. Părinții noștri duhovnicești socotesc lucrul mâinilor drept una dintre virtuți, dacă e făcut în chilie, întru frica de Dumnezeu, fără goană după agoniseală, care este maica tuturor răutăților. Chiar dacă alți Părinți au spus că lucrul mâinilor nu este obligatoriu, ei totuși nu respingeau legea înaintașilor lor – ferească Dumnezeu! –, ci au făcut aceasta din cauza căderii celor care, prin lucrul de mână, și-au împlinit patima iubirii de arginți. Lucrul de mână a fost pus de părinții noștri duhovnicești ca o rânduială neschimbată din două motive, considerându-l deopotrivă una dintre virtuți. Întâi, pentru că, pentru fratele din chilie, munca ușurează povara akediei, când aceasta îl apasă. Astfel, un înger i-a apărut fericitului Antonie în pustie, pe când el era apăsător de gândurile akediei, iar o voce din cer i-a spus: „Antonie, ieși afară!” Când a ieșit, a văzut un om care semăna cu el, împletind un coș. Din când în când, omul pune coșul jos și se ridică la rugăciune, apoi se așeza din nou și lucra. Atunci, cel care l-a chemat afară i-a spus: „Fă așa, și vei fi viu!”⁸⁹

78

Celălalt motiv pentru care lucrul mâinilor este cerut de la frate este următorul: acela de a-și putea acoperi trebuințele prin lucrul mâinilor sale și, de asemenea, a face milostenie, fără să trebuiască să iasă mereu din chilie sub pretextul trebuințelor și să-și facă, din această cauză, legături pline de familiaritate cu oamenii din sat și să se lipsească astfel de petrecerea tăcută în chilie. De aici îi poate veni o cădere din care nu se va mai putea ridica.

Folosind această capcană de moarte și primejdioasă, satana a înșelat mulți frați care nu lucrau cu mâinile lor, dând astfel prilejul să meargă și să vină la ei sătenii, nu numai bărbați, ci și femei. Din această cauză, au fost lipsiți de desfășurările vieții isihaste în chilie, care este imaginea lumii viitoare. Ei au ajuns de râsul dracilor și au fost supuși acestor patru patimi cumplite: patima

⁸⁹ *Patric*, seria alfabetică, ANTONIE 1.

desfrânării, patima iubirii de arginți, patima slavei deșarte și patima invidiei. Aceste patimi se află în mod deplin la cei care au trecut cu vederea învățăturile rânduite de Părinții noștri prin Duhul Sfânt și au urmat voile inimii lor viclene.

În ceea ce mă privește, aș sfătui pe cel care mă ascultă cu iubire: „Fă-ți lucrul de mână în răstimpul de la miezul zilei până la ceasul al nouălea, iar aceasta să-ți fie ca o rânduială precisă. Nu spun să faci așa din pricina iubirii de argint – fe-rească Dumnezeu! –, ci ca să fii ferit de toate acele viclenii pe care le-am amintit mai sus și care se nasc din trândăvie.“ De fapt, nu am stabilit aceste rânduieli pentru cei desăvârșiți, a căror făptuire se găsește deasupra împlinirii legii, ci pentru cei care sunt mai prejos de desăvârșire, care trebuie să fie atenți la această rânduială, adică pentru cei care se găsesc încă fie în etapa trupească, fie în cea sufletească. Aceștia trebuie să se îngrijească și de lucrul mâinilor. În schimb, cei care au ajuns la etapa duhovnicească nu mai au nevoie de el, întrucât, chiar dacă trebuințele le sunt împlinite de alții, acesta nu îi vatămă.

Vecernia, cina, Pavecernița

După ceasul al nouălea și până seara, fratele să se ocupe de hrană, așa cum spun părinții noștri duhovnicești, păstrând în inima sa pomenirea lui Dumnezeu și împlinind rânduiala metaniilor de care am vorbit mai înainte. Când vine vremea Vecerniei, ridică-te⁹⁰, cu multă hotărâre, avânt al inimii și trezvie a gândurilor, și înalță către Dumnezeu mulțumiri pentru bunătatea pe care a arătat-o față de tine de-a lungul zilei. În această vreme, mai mult decât în oricare alta, trebuie să dai dovadă de trezvie și de atenție la gânduri, pentru că jertfa de seară, mai mult decât toate jertfele rânduite de Lege, este bineplăcută lui

⁹⁰ Aici, Avva Iosif trece de la persoana a treia la persoana a doua.

Dumnezeu, așa cum a spus și fericitul David: „Jertfa mâinilor mele să fie primită înaintea Ta ca jertfa de seară.“ De fapt, din cauza fricii de noapte, Legea deosebea această jertfă de toate celelalte jertfe aduse înaintea lui Dumnezeu, pentru că El era Cel care, în timpul nopții, Își ocrotea poporul de amenințările dușmanilor. Așadar, și tu, frate făptuitor, luptă-te cu gândurile, pentru a putea aduce în toată curăția această jertfă înaintea lui Dumnezeu, pentru ca, mulțumită ei, să fii înveșmântat, de-a lungul întregii nopți, cu o armură de nebiruit împotriva dușmanilor duhovnicești.

Ps. 140, 2

81 După ce ai săvârșit Vecernia, potrivit rânduielii, pune masa înaintea Crucii și înalță o mulțumire către Dumnezeu, hrănindu-ți trupul cu o hrană materială, iar sufletul, cu o hrană duhovnicească. Ai grijă ca nu cumva prin hrana trupească sufletul să-ți fie lipsit de hrana duhovnicească, iar masa ta să nu ajungă asemenea celei a dobitoacelor, de la care nu se înalță către Dumnezeu nicio mulțumire. Omul care își hrănește numai trupul, iar sufletul îi este lipsit de hrana duhovnicească, nu se distinge de un dobitoc. Prin urmare, masa ta să fie ușoară și să nu cuprindă multe feluri de mâncare. Când te așezi la masă, amintește-ți de dușmanii din timpul nopții, și vei fi ferit de necumpătate. Nu da, așadar, trupului tău o hrană prea bogată, dimpotrivă, nici măcar atât cât are nevoie.

82 Fiindcă Părinții spun că „nu există un cuptor babilonian mai primejdios pentru noi decât trupul hrănit cu multă mâncare“, supune-ți trupul, folosind o hrană simplă și bând numai apă, pentru ca, atunci când babilonienii încing focul cuptorului trupului, folosind focul patimilor naturale, să se ridice, mulțumită trezviei lucrate cu ajutorul postului, Anania, Azaria și Misail – adică mintea, cugetul și gândurile care zac în cuptorul trupului și sunt încinse de patimile naturale – și să se roage Dumnezeului părinților lor ca să reverse roua desfătării

cf. Dan. 3, 6

cf. Dan. 1 și 3 și 3 și 4

Sale. Atunci, puterea ajutorului dumnezeiesc va umbri trupul și sufletul și va stinge focul patimilor naturale, babilonienii vor fi puși pe fugă, iar în Șadrac, Meșac și Abed-Nego⁹¹ se va aprinde lumina sfintei iubiri a Mântuitorului nostru și vor fi cuprinși de bucurie și de veselie, pentru că n-au părăsit închinarea la Dumnezeu părinților lor, nici nu s-au închinat chipului de aur făcut de Nabucodonosor, care îl închipuiește pe prințul răutății. După ce îți vei fi luat hrana ca de obicei, săvârșește rânduiala rugăciunii Pavecerniței, așa cum este hotărâtă de către Sfinții noștri Părinți. Rânduiala citirii și a metaniilor, începând de dimineața și până la Pavecerniță, să fie așa cum am spus aici.

Somnul și privegherea

Petrece-ți întreaga noapte priveghind, și cu trupul, și cu sufletul, împărțind-o în trei părți: în prima, citește psalmi și fă metanii; în a doua, citește cărți patristice; iar în a treia, contemplă⁹² în minte și cântă imne alcătuite de Duhul Sfânt. Acestea vor fi pentru tine un izvor de bucurie pentru toată vremea nopții. Monahul care priveghează de seara până dimineața, cu atenție asupra înțelegerii, e asemenea îngerilor de lumină care cântă fără încetare taina sfântă a *Trisaghionului*, a lumii celei noi.

⁹¹ Numele babiloniene ale lui Anania, Azaria și Misail (cf. Dan. 1, 6-7).

⁹² În expresia *καθίστασις* (*l-berga d-re'jana*), substantivul *καθίστασις* (*berga*) are atât sensul de „meditație”, cât și de „contemplație”, lăsând să se înțeleagă că textul se referă la o meditație care prilejuiește contemplația. Meditația sau studiul duhovnicesc, denumite în grecește μελέτη, nu reprezintă niciodată un scop în sine, ci sunt instrumentul ascetic prin care monahul lucrează asupra minții sale, așa încât să poată primi prin har înțelesurile duhovnicești și contemplațiile care urmează de aici.

Roadele privegherii

Fericit monahul care a fost socotit vrednic de bunătățile negrăite care sunt dăruite, în timpul privegherii de noapte, celor care s-au pregătit pe ei înșiși pentru aceasta! Nu există monah care, după ce s-a ostenit întreaga noapte în priveghere, să nu aibă, de-a lungul zilei, mintea la lumea cea nouă. Faptul de a priveghea de-a lungul nopții slăbește patimile trupului, subțiază mișcările sufletului, umple de lumina cunoștinței străfundurile minții și supune sub picioarele ei demonul desfrânării și pe cel al mâniei. De aceea, cine priveghează noaptea nu are, de-a lungul zilei, niciun război de dus cu demonii, întrucât i-a biruit prin privegherea sa de noapte. Cine nu priveghează noaptea va avea, în timpul zilei, de dus o luptă în crâncenată cu demonul împrăștierii⁹³ minții.

Pilda lui Hristos, a lui Pavel și a Părinților

84

Hristos, Domnul nostru, pentru că este asemenea nouă întru toate, potrivit cuvântului Apostolului, petrecea nopți întregi în rugăciune către Dumnezeu, pentru mântuirea neamului omenesc. Iar despre fericitul apostol Pavel se scrie că rămânea de seara până dimineața împărtășindu-le credincioșilor cuvântul lui Dumnezeu. Cât despre atletul plin de râvnă care a fost fericitul Antonie se spune că își petrecea multe dintre nopți fără somn⁹⁴. Despre Avva Arsenie, Paladie ne spune că lăsa soarele să apună în spatele lui și că își întindea mâinile spre cer, în rugăciune, până când soarele răsărea și îi strălucea în față⁹⁵.

cf. Evr. 2, 17

cf. Lc. 6, 12

cf. FA. 20, 7-11

⁹³ Este vorba de ispita pe care textul siriac o numește cu termenul *ܨܘܡܐ* (*psoma*), construit pe rădăcina *ܨܘܡ*, cu sensurile de „a hoinări”, „a vagabonda”, „a fi inconstant, risipit”. El corespunde, printre altele, grecescului *ὄψιμασις*, „stare de visare, de împrăștiere, de vagabondare a minții”.

⁹⁴ Sfântul ATANASIE CEL MARE, *Viața Sfântului Antonie* 7, 6.

⁹⁵ PALADIE, *Isoria lausiacă* 22, 8; *Pateric*, seria alfabetică, ARSENIE 30.

Prin osteneala privegherilor, toți Sfinții Părinți s-au dezbrăcat de omul cel vechi și s-au îmbrăcat în cel nou, care este, în întregul său, lumina biruitoare a vederii Mântuitorului nostru⁹⁶. Astfel și fericitul David, atunci când se ruga în timpul nopților pentru păcatul său, își scâldea așternutul cu lacrimi, precum a și scris: „Cu lacrimile mele mi-am spălat patul în fiecare noapte, cu lacrimile mele am udat așternutul meu.“

Ps. 6, 6

Diferite sfaturi

Să nu neglijezi, așadar, o, frate făptuitor, niciuna dintre cele șapte Laude rânduite de sfinții noștri Părinți pentru păzirea vieții noastre – în afara unui motiv de boală, când nu mai ești supus unei reguli⁹⁷ –, ca să nu fii dat în mâinile demonilor. Stăruința șederii în chilie pretinde împlinirea slujbei Ceasurilor. Petrecerea în chilie a celui care trece cu vederea slujba Ceasurilor este deșartă: el își pune în lucrare patimile și ziua, și noaptea. În schimb, Dumnezeu poartă grijă de cel care e atent să-și îplinească slujba, îl ferește de demoni și îi dăruiește desfătările liniștii în chilie.

Libertate și discernământ

Fii atent, fratele meu, ca nu cumva, din cauza citirii prea multor psalmi, să te ispitească demonul akediei și să lași la o parte slujba Ceasurilor! Pentru că nu este o dovadă de înțelepciune să te supui legii robilor și să-ți rânduiiești un canon cu un mare număr de psalmi; din cauza acestei mari poveri, te va încerca duhul akediei și îți vei neglija slujba Laudelor. Însă, prin îngăduința Sfântului Duh, ai libertatea de a-ți reduce slujba până la cântarea unui singur imn și citirea unei singure

⁹⁶ Vide *infra* c. 146.

⁹⁷ Din nou, întâlnim învățături contrare celor condamnate de sinodul lui Timotei I.

*marmita*⁹⁸, numai să nu neglijezi cu totul slujba Ceasurilor. Dacă demonul akediei vine asupra ta și te împiedică să te ridici la citire, silește-te pentru Dumnezeu, ridică-te în picioare și spune: „Lăudați pe Domnul, toate popoarele, lăudați-L pururea!“ , adaugă și *Trisaghionul*, iar apoi fă o metanie înaintea Crucii! Aceasta este jertfa ta bineprimită înaintea lui Dumnezeu.

Ps. 116, 1

Pilda zarafului

86

De pildă, ai o datorie: dacă tu plătești un dinar, el va fi primit; dacă plătești zarafului un statir, el îl va primi cu bucurie; dacă-i dai, la vremea rânduită, un obol, el se va bucura ca de un dinar⁹⁹ întreg. Tu doar să-i plătești o parte din ceea ce îi ești dator, și el, pentru mult sau pentru puțin, nu se va judeca cu tine. De fapt, de fiecare dată când zaraful nu te va găsi lenevindu-te, el va socoti aceasta drept un câștig pentru sine.

Pilda lui Hristos

Însuși Hristos, Care ni S-a făcut nouă pildă, este dovada acestora. El, prin iubirea Sa prisositoare și neasemuită, a plătit simbria, pentru munca în via Sa sfântă, celui care a intrat la lucru în ceasul al unsprezecelea așa cum a plătit-o celui care a lucrat de dimineața până seara și care a purtat povara zilei și a căldurii. Chiar dacă, în ceea ce privește munca depusă, unul este mai prejos decât celălalt, totuși, datorită voinței lor bune, ei sunt egali. Iar El, în judecata Sa cea dreaptă, va plăti potrivit voinței lor bune, și nu potrivit muncii depuse. Sunt unii care

cf. Mt. 20, 1-16

⁹⁸ În *Psaltirea* siriacă, *ܠܡܘܨܐ* (*bulala*) și *ܡܪܡܝܬܐ* (*marmita*) sunt împărțiri corespunzătoare „catismelor” și „stărilor” din tradiția bizantină.

⁹⁹ În Sfânta Scriptură, statirul era o monedă în greutate de 8,60 g aur, în timp ce dinarul sau drahma era o monedă de numai 4,55 g argint. Așa-zisul „obol” nu apare menționat în Scriptură, dar din context reiese că ar avea o valoare mai mică decât dinarul.

Lc. 6. 46
cf. Mt. 7. 26

muncesc de dimineața până seara, dar scopul muncii lor nu este să facă voia Stăpânului viei și să-I aducă bucurie. Pe unii ca aceștia El îi va alunga din preajma Lui, zicând: „De ce mă chemați: «Doamne Doamne!», dar nu faceți ceea ce vă spun?»¹⁰⁰ El îi va asemăna cu omul nechibzuit care și-a zidit casa pe nisip.

Așadar, ia seama, frate, să fii statornic în împlinirea cu grijă a lucrurilor mici, și nu risipit în cele multe, lipsite de o intenție bună!

Mărturia unui frate

Îți voi povesti o istorisire pe care mi-a spus-o unul dintre gnostici, care o știa din experiența sa personală, fără să o fi auzit de la altcineva. El spunea următoarele:

„Odată, pe când stăteam așezat în răcere în chilie, demonul blestemat al trândăviei¹⁰⁰ s-a ridicat înaintea mea și nu mă lăsa să-mi săvârșesc slujba nici ziua, nici noaptea. Vreme de o săptămână întregă am zăcut la pământ, apăsător de o mare povară, care nu îngăduia să mai urce în inima mea nici măcar pomenirea lui Dumnezeu și, oricât mă străduiam, nu reușeam decât să-mi stârnesc gânduri deșarte și necurate. Zăcând în tot acest timp într-o astfel de stare jalnică, m-a cuprins deznădejdea pentru viața mea, zicându-mi în cuget că ar fi mai bine pentru mine să plec în lume decât să mai port haina monahală, pentru că nu fac nimic altceva decât să lenevesc și să am gânduri deșarte. M-am hotărât, așadar, că e mai bine să plec în

¹⁰⁰ Termenul *μαρμαρα* (*marma*), cu sensurile de „trândăvie“, „nepăsare“, „lene“, „neglijență“, „moleșală“, este deosebit de cel care denumește ispita akediei, pentru care siriaca folosește termenul *קוטאפא* (*qutapa*), pe care îl vom întâlni în c. 88. Concret, este vorba de o stare psihologică de nepăsare și trândăvie, fără să fie încă apăsarea paralizantă a demonului akediei, care îi atacă pe monahii sporțiți. Din aceste distincții foarte subțiri putem înțelege măsura discernământului duhurilor la care ajunsese Avva Iosif Hazzaya.

lume decât să rămân în viața călugărească. Dar, pe când m-am ridicat ca să-mi adun lucrurile din chilie, am auzit deodată o voce care îmi vorbea cu blândețe și îmi spunea: «Nu pleca în lume, ci rămâi în chilia ta și citește în fiecare ceas acest psalm: «Lăudați pe Domnul, toate popoarele!» Când acest glas mi-a răsunat în urechi, m-am ridicat degrabă și m-am rugat potrivit obiceiului Bătrânilor și am început să citesc acest psalm vreme de trei zile, fără să mă satur să-l repet noaptea și ziua.» Ps. 116, 1

Acestea le-am auzit de la acel fericit, care mi le-a spus personal și care a mai adăugat: „Lupte ca aceasta vin dintr-un fel de părăsire din partea lui Dumnezeu, pentru ca libertatea voinței să fie încercată în ce parte va înclina.“

Așadar, cel care este prins în astfel de lupte nu trebuie să-și părăsească chilia și să plece, ci să stăruie și să nu lase la o parte niciuna dintre cele șapte Laude, rânduite de Duhul Sfânt prin mijlocirea fericitorilor apostoli. Iar prin puțina rugăciune pe care fratele și-a rânduit-o, Domnul nostru va deschide înaintea lui comoara nemăsurată a harului Său.

Lupta cu demonii akediei și trândăviei

88 Prima luptă pe care fratele o are de dat în chilia sa e cea cu demonul akediei¹⁰¹ și cu cel al trândăviei. Dacă fratele este bîruit de acești doi demoni, ei îl dau pe mâinile altor trei demoni, care îl fac să se pogoare în adâncurile iadului neștiinței. Este

¹⁰¹ Aici, Iosif Hazzaya folosește termenul *مقلة* (*qut'a*), din rădăcina *قط*, cu sensurile „a se opri“, „a face o pauză“, „a fi obosit, plictisit“, „a renunța“, pentru a indica starea de akedie, denumită de obicei prin substantivul *مقلة* (*qutapa*), construit pe rădăcina *قط*, ale cărui înțelesuri sunt: „a culege“, „a se supăra“, „a se necăji“, „a aduna înăuntru“, „a fi neliniștit, deprimat“. Nuanțele de sens care fac diferența între cei doi termeni, cu siguranță evidente pentru Avva Iosif și cititorii săi sirieni, se încorporează în limbile moderne.

vorba, mai întâi, de demonul hoinăreliei¹⁰², care face mintea monahului să cutreiere din loc în loc, din mănăstire în mănăstire și din munte în munte. Despre acest demon fericitul Evagrie spune că dă târcoale sufletului de la ceasul al treilea până la al zecelea¹⁰³, iar dacă zilele acestei lupte n-ar fi scurta-

cf. Mt. 13. 20

te, niciun trup nu s-ar mântui. După ce demonul hoinăreliei a făcut mintea monahului să cutreiere în toate locurile amintite, îl dă pe mâna demonului îmbuibării, care îl sfătuieste să mănânce pe săturate, pentru a putea pleca la drum. Odată ce monahul a mâncat din belșug, demonul trândăviei aduce asupra lui o greutate foarte mare și îl afundă într-un somn apăsător. După ce mâncarea a ajuns în stomac și a fost digerată, ea răspândește un miros ca de hoit, iar de atunci demonul îmbuibării și cel al trândăviei îl dau pe monah pe mâna demonului desfrânării.

Demonul desfrânării

Pentru început, acest demon îl atacă pe monah în timpul somnului, înfățișându-i năluciri rușinoase, pentru a-i întina trupul prin scurgeri, datorate mării cantități de umori pe care le are în trup și greutatea mâncărilor îmbelșugate, urmărind

¹⁰² Dacă în c. 83 Avva Iosif a vorbit despre demonul împrăștierii, *Λοια (pahya)*, care face mintea monahului să se împrăștie în timpul rugăciunii, acum se referă la un alt demon, cel al „hoinăreliei”. Deducem specialitatea acestuia din urmă din sensurile termenului cu care este denumit, *Λοια (funaya)*: „schimbare”, „mutare”, „dezertare”, „moarte” – sensuri care arată că monahul căzut pradă acestui duh dezertează, părăsindu-și chilia, sau, în cel mai bun caz, mutându-se din loc în loc, suferind prin aceasta o moarte duhovnicească.

¹⁰³ Cf. EVAGRIE PONTICUL, *Pr* 12. Avem aici un exemplu de modificare a originalului prin traducere, poate pe baza propriei experiențe, întrucât Evagrie scrie că demonul akediei „vine peste monah pe la ceasul al patrulea și îi învâluie sufletul până pe la ceasul al optulea”.

să distrugă echilibrul minții prin vedenii înfricoșătoare. Când monahul se trezește, demonul îi înfățișează toate vedeniile și nălucirile respingătoare pe care i le-a arătat în vis¹⁰⁴ și nu-l mai lasă să se apuce nici de citirea psalmilor, nici de a cârților duhovnicești, nici de pomenirea lui Dumnezeu, iar fratele rămâne tot timpul zilei îndeletnicindu-se cu formele idolatre¹⁰⁵ pe care demonul i le înfățișează înainte.

Demonul mâniei

Iar după ce demonul desfrânării și-a împlinit misiunea, urmează ca demonul blestemat al mâniei să se apropie de monah și să îl ispitească. Îl umple de mânie și îl face să fiarbă de furie împotriva tuturor fraților din mănăstire și împotriva povățuitorilor¹⁰⁶ care nu conduc cu dreptate: „Tot ce fac, ei fac cu fățarnicie, și nu pentru Dumnezeu! De ce ar trebui cineva să rabde o asemenea vătămare? Mai bine să plec de aici, pentru că nimeni de aici nu are o iubire sinceră față de frații săi, ci toți se poartă cu vicleșug unii față de alții.” Apoi demonul cel blestemat al mâniei, după ce a văzut că a ascultat de toate acestea, se îndepărtează de acel frate.

Demonii hoinăreliei, desfrânării și slavei deșarte

După aceea, se apropie de el demonul hoinăreliei, pe care l-am amintit mai sus și care își împlinește în el toată pofta voinței sale strâmbe, plimbându-l prin toate locurile pe care mai înainte i le-a arătat prin gânduri, în vreme ce demonul desfrânării îi întinde

¹⁰⁴ EVAGRIE PONTICUL, *Ans* II, 34.

¹⁰⁵ *ἰδωλολατρία* (*demuata ptakrayata*), „formele idolatre” (*vide supra* n. 88) sunt reprezentările mentale, fie strecurate de demon în minte, fie venite din memorie, care îi aduc monahului înainte, „în timpul rugăciunii, idolul păcanului” (*Cog* 36). Despre aceste „reprezentări mentale”, *vide infra* c. 139.

¹⁰⁶ Cf. EVAGRIE PONTICUL, *Pr* 23: „Nu te da pe sineți în seama gândului de mânie, luptând în cuget cu cel ce te-a întristat.”

multe curse de-a lungul întregii călătorii. Dacă acest frate este de neamul nostru și cunoaște cât de cât limba atenienilor, atunci demonul slavei deșarte izbutește să-și împlinească în el toată pofta voinței sale. Dacă fratele este dintre cei înzestrați cu darul vorbirii, demonul îi face parte de o faimă de om drept și, prin aceasta, demonul slavei deșarte își împlinește în el toată pofta sa cea strâmbă. Așadar, în această hoinăreală, doi demoni îl tulbură pe frate: cel al desfrânării și cel al slavei deșarte.

Demonii tulburării, tristeții și deznădejdiei

După ce demonul hoinărelii l-a făcut pe monah să cutreiere peste tot, fără ca acesta să-și fi găsit undeva odihna așa cum se aștepta, atunci acest demon se îndepărtează de la el și se apropie demonul tulburării și al tristeții, care îl chinuie prin neliniște până ce ajunge la istovire sufletească, amintindu-i de toate smintelile și căderile care i s-au întâmplat. Apoi, acești doi demoni îl dau pe mâna demonului deznădejdiei. După ce și acesta l-a chinuit cât a vrut, îi strecoară atunci în minte următorul sfat: „Prin viața singuratică nu vei câștiga nimic, în afară de o faimă înșelătoare, care-i duce la pierzanie pe cei ce o dobândesc. Întoarce-te, așadar, în lume!” Dacă fratele ascultă de el și se întoarce în lume, demonul îl face să urască viața pustnicească. Și de câte ori nu l-a făcut să treacă de la adevărata credință la înșelăciunea neștiinței!

Remedii

Vezi, așadar, fratele meu, de unde a început mica nepăsare datorată demonului akediei și unde sfârșește slăbirea voinței! De aceea am spus mai înainte că monahii care se luptă împotriva akediei trebuie să se silească, pentru Dumnezeu, ca să spună măcar un singur psalm și să înalțe de trei ori lauda: „În numele slăvit al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh”, și să spună

Trisaghionul, și să facă o metanie până la pământ.¹⁰⁷ Când ei vor face așa, acest război se va îndepărta de la ei, cu ajutorul Domnului nostru. Iar dacă această luptă apasă asupra ta, îți închide gura și nu te lasă să-ți faci slujba nici măcar așa cum am spus mai înainte, silește-te să stai în picioare, plimbă-te prin chilie, închinându-te la Cruce, făcând și câte o metanie înaintea ei, și așa, prin harul Său, Domnul nostru te va izbăvi.

Mărturia unui frate

93 Într-o zi, când mă plângeam de ispitele acestui demon înaintea amintitului Părinte, am auzit, o, fratele meu, din acea gură adevărată, care nu minte: „Odată, acest demon al akediei s-a ridicat asupra mea, mi-a pus stăpânire pe limbă și nu mă mai lăsa să-mi fac slujba, apăsând cu mare greutate peste capul meu și provocându-mi o împovărare în toate mădularele. Pe când mă găseam în această grea încercare, m-am silit să mă ridic, deși nu puteam să spun slujba, deoarece demonul nu mă lăsa. Mă mulțumeam doar cu închinarea înaintea Sfintei Cruci și cu o metanie făcută înaintea ei. După ce m-am silit puțină vreme, demonul a fost alungat de puterea Crucii, mi-a slobozit limba și am început să Îl laud pe Dumnezeu și să citesc, unul după altul, psalmii lui David. Cu cât mai mult mă sileam în această grea încercare abătută asupra mea, cu atât ea se risipea dinaintea mea.

94 Atunci am văzut, dintr-odată, ceva ca o palmă care a ridicat de pe capul meu un fel de piatră grea și, în aceeași clipă, am fost izbăvit de acea povară și umplut de o bucurie și o veselie de nespus, în timp ce trupul și sufletul au devenit în întregime o singură lumină strălucitoare, care nu se poate spune cu o limbă trupească. Apoi, vreme de treizeci și două de zile, m-am aflat în această bucurie și sub lucrarea acelei lumini

¹⁰⁷ *Vide supra c. 85.*

sfinte. Chiar și în timpul nopții nu mă așezam pe pământ, și nici ziua, pentru că nu mai știam dacă mă aflu în această lume sau nu. Mi se părea că sunt un om beat.“

Iată ce am auzit din acea gură adevărată, care a spus toate acestea înaintea mea! În afară de ele, mi-a mai spus: „De fiecare dată când demonul akediei te va ataca, să nu ieși din chilie¹⁰⁸ și să nu-ți lași slujba Ceasurilor, chiar dacă nu faci altceva decât să stai în picioare, rostind psalmii în inima ta! Iar Dumnezeu, Care vede răbdarea ta, îți va trimite putere și îți va umple inima de bucurie.“

Lupta cea mai mare

Cât despre mine, o, preaiubitul sufletului meu, am amintit aceste cuvinte aici, în această epistolă, urmând cererii pe care mi-ai făcut-o, pentru ca atunci când această luptă va veni asupra ta, să te ții bine în chilia ta, fără să ieși. În plus, pentru ca toți cei cărora le va ajunge în mână această epistolă să fie preveniți asupra răutății acestui demon, pentru că el este la obârșia tuturor acestor războaie și cel care deschide ușa tuturor demonilor care îl întovărășesc. Însă, dacă tu stăruiești în chilia ta, o, fratele meu, atunci când acest demon intră în luptă cu tine, îl vei învinge cu ajutorul Domnului nostru. Toți părinții noștri duhovnicești sunt uniți într-un gând, prin Duhul Sfânt, în privința acestei probleme: nu există luptă mai grea pentru un monah decât ispita de a-și părăsi chilia și de a fugi din fața demonului akediei. Când acesta este biruit, toate celelalte sunt

¹⁰⁸ Cf. EVAGRIE PONTICUL, *Pr* 28: „În vremea ispitelor nu trebuie să părăsești chilia, plăsmuind pricini, chipurile, binecuvântate, ci să stai înăuntrul, să rabzi și să-i primești cu vitejie pe toți asaltatorii care vin, mai ales pe demonul akediei, care, fiind cel mai greu dintre toți, face sufletul foarte încercat. Pentru că fuga de astfel de lupte și evitarea lor învață mintea să fie lipsită de măiestrie, lașă și dezertoare.“

ușoare. Prin urmare, fratele care nu are o rezistență de diamant în fața acestui demon, va abandona lupta și își va părăsi chilia și va fi biruit de orice patimă care se va lupta cu el.

Demonul „alcătuitor de cântări” și cântările drăcești

96

Mai este încă un demon care luptă împotriva fratelui în timpul liniștirii sale în chilie, demon pe care gnosticii îl numesc „alcătuitor de cântări”¹⁰⁹. Acesta luptă împotriva fratelui făptuitor în două feluri diferite. Primul fel de război¹¹⁰ este acesta: demonul alcătuieste cântări folosind cuvinte cu subînțeles, care stârnesc patima desfrânării. Astfel, el va îmboldi sufletul fratelui prin farmecul cântărilor, până când îl face să plece și să-și părăsească până și trupul, care este locuința sufletului, dacă puterea lui Dumnezeu nu l-ar ocroti. Ce fel de cuvinte nerușinate, care stârnesc focul desfrânării, nu vără în cântările sale acest demon blestemat, astfel încât, atunci când ajung la urechile fratelui, inima lui să se aprindă de patima desfrânării! O, Doamne, în mila Ta, îndepărtează de la cei ce Ți se închină uneltirile acestui demon blestemat!

Un martiriu nesângeros

97

Acest blestemat, în timp ce își alcătuieste cântările, se apropie să atingă trupul și să-l ațâțe. Oh, cât este de greu ceasul acesta! Cât de aspră și de sălbatică este lupta dusă în aceste clipe împotriva fratelui! Acesta este ceasul în care monahii sunt încununăți cu cununa martiriului! Crede-mă, iubitele, că ceea ce îți spun este adevărat: acest ceas este mai greu și suferința sa mai amară decât focul și decât instrumentele de tortură care rup în bucăți trupul, în chinurile martiriului pentru Hristos.

¹⁰⁹ Cf. EVAGRIE PONTICUL, Pr 71; Vg 48.

¹¹⁰ Al doilea fel de război va fi prezentat mai jos, în c. 99.

Fericit este cel care s-a dat pe sine morții pentru Hristos și a răbdat acest ceas fără urmă de lașitate, fără să-și părăsească locul de luptă! După această suferință cruntă, i se va pune pe creștet cununa fecioriei, care răspândește lumina nepătimirii, aceea pe care Părinții noștri o numesc vederea de către minte a propriei frumuseți¹¹¹, deasupra căreia se înalță marele Soare al dreptății, adică lumina vederii Domnului nostru¹¹².

Această luptă nu durează multă vreme, pentru că harul lui Dumnezeu nu îngăduie aceasta. Altfel, războiul ar distruge sufletul fratelui, i-ar vătăma până și rinichii din cauza căldurii flăcării patimii sale. De asemenea, de multe ori se produc aburi¹¹³ în cursul acestei lupte, care vatămă chiar și creierul.

Remedii

Remediile prin care acest război este vindecat sunt următoarele: postul săptămânilor¹¹⁴, privegherea de toată noaptea,

¹¹¹ Avva Evagrie arată că „un semn al nepătimirii este că mintea începe să vadă strălucirea propriei sale lumini” (*Pr* 64). Este vorba de atingerea stării firii curățite prin har de păcat, așa cum era în Adam înainte de cădere. În alte texte Evagrie spune că „mintea luminoasă este sălașul lui Dumnezeu” (*Sk* 25), această stare a minții fiind o „înălțime inteligibilă ce se aseamănă culorii cerului (Ieș. 24, 9-10), peste care, la ceasul rugăciunii, „vine lumina Sfintei Treimi” (*Sk* 4). De aici reiese că vederea de către minte a propriei lumini, deși are loc în har, nu e încă deplina vedere a Dumnezeului Treimic. Despre această contemplație supremă, Avva Iosif va vorbi mai încolo (pentru detalii, *vide supra Studiul introductiv* 5.8).

¹¹² DADISHO QATRAYA, *Tălcuire la Avva Isaia VII, 9*: „Prin puterea Duhului ni se face darul vederii slavei lui Hristos sub formă de lumină.”

¹¹³ Sfântul Isaac Sirul amintește și el despre „aburul care se ridică din stomac și întunecă cunoștința dumnezeiască, în felul în care ceața care se înalță din umezeala pământului întunecă soarele” (*Cuvinte ascetice* IET; trad. rom. *FR* 10, p. 75).

¹¹⁴ În tradiția monahală siriacă, „postul săptămânilor” dura șapte săptămâni și se ținea în mod regulat de trei ori pe an, iar ca mod de osteneală

înfrânarea de la orice mâncare, în afară de pâine, oprirea de la vederea femeilor și de la discuțiile cu ele, citirea necurmată și metaniile neîntrerupte, zi și noapte.

În ce mă privește, l-aș sfătui așa pe cel împotriva căruia se duce acest război: Când acest demon te războiește, să nu treci dincolo de ușa chiliei tale, nici nu-i lăsa pe alții să intre la tine în timpul acestei lupte! Înmulțește recitarea psalmilor și citirea istorisirii despre luptele martirilor, precum și metaniile dinaintea Crucii! Dacă vei face acestea, îl vei învinge pe demon prin puterea Domnului nostru și vei primi de la El moștenirea care ți-a fost făgăduită, adică fecioria și sfințenia. Acestea sunt cele două peceți care răspândesc lumina Sfintei Treimi și care vin, în vremea rugăciunii, ca o stea de mare strălucire¹¹⁵.

Contemplații, bucurie și lacrimi

99

După lupta dusă în acest război, minții i se dăruiește să se contemple pe ea însăși și înțelegerea duhovnicească a rațiunilor creaturilor, iar sufletul este umplut mereu de bucurie, amestecată cu suferința lacrimilor.

Noi uneltiri ale vrăjmașului

În ce-l privește pe demonul blestemat, chiar dacă el își mai domolește atacurile, totuși nu-și întrerupe lupta cu monahul, ci își înmulțește felurile ispitelor, potrivit cu felul de asceză pe care îl practică sufletul. Când demonul vede că sufletul nu ascultă de pofta desfrânării, el se slujește de alte uneltiri,

ascetică personală era asumat de unii monahi din chinovii, care se retrăgeau, la răstimpuri, în pustie.

¹¹⁵ Cf. EVAGRIE PONTICUL, *Cog* 43: „Arunci va răsări în inima ta nepătimirea și îți vei vedea mintea la rugăciune ca o stea”; *KG* III, 6: „Mintea goală este cea care s-a desăvârșit în propria sa vedere și a fost învrednicită de contemplația Sfintei Treimi.”

mai rele decât toate celelalte și decât cursele pe care le-a întins până acum înaintea sufletului. Cum face aceasta? Ascultă¹¹⁶.

După ce blestematul a fost învins la prima sa ispitire pe care a adus-o asupra sufletului, iar mintea a fost, prin aceasta, socotită vrednică de darul înțelegerii rațiunilor, atunci demonul își schimbă și el tactica de luptă cu monahul¹¹⁷. El revarsă asupra fratelui înțelesuri încântătoare și minunate, care, odată semănate în inimă, atrag mintea la ele și o fac să iasă din locul limpezimii în care se găsea. În acele clipe revin în mintea fratelui pilde scoase din Sfintele Scripturi, însă sufletul, umplut de răutate, în măsura în care demonul și-a vărsat în el sămânța sa vicleană, fuge și se ascunde în cămărilor tainice ale inimii, iar inima se umple de frică și de zbateri¹¹⁸.

Trebuința unui povățuitor

Acesta este momentul în care e nevoie de un povățuitor înțelept¹¹⁹, în stare să deosebească adevărul de înșelăciune. Dar, dacă nu există un astfel de povățuitor și dacă mintea nu are puterea de a deosebi duhurile, monahul se va întoarce în Egiptul răutății. Dacă sufletul primește oarecare laude sau înțelesuri, atunci și demonul urzește și produce în el lucruri asemănătoare, stârnind sufletul și făcându-l să părăsească locul limpezimii în care se găsea. Demonul îl ațâță și îi strecoară

¹¹⁶ *Vide infra* și c. 139.

¹¹⁷ Acum e prezentat al doilea fel de război al demonului alcătuitor de cântări.

¹¹⁸ Este vorba de zvâcnirile inimii duhovnicești, nu de bătăile fiziologice ale inimii trupești, deși se poate ca și aceasta să își modifice ritmul, până la forme considerate de medici patologice.

¹¹⁹ Adjectivul *حَكِيمَا* (*hakima*) are sensul de „înțelept”, „prudent”, „sensibil”, „învățat”, „iscusit” și îl caracterizează pe povățuitorul de care are nevoie monahul ajuns în această etapă.

gânduri de îngâmfare: „Trebuie să-i faci și pe alții să se folosească de cunoștința ta duhovnicească!“ Dacă fratele ascultă de acest gând, atunci va vedea minuni și frumuseți ale unor înțelesuri și contemplații care, atunci când sunt comparate cu realitatea, își pierd orice consistență.

Demonul slavei deșarte

Acest demon se aliază acum cu cel al slavei deșarte. Cu cât mai mult primul își varsă sămânța vicleană prin înțelesuri și contemplații, cu atât cel al slavei deșarte aduce mai mulți oameni ca să-l laude pe monah. Aceasta este ceea ce spune și fericitul Evagrie: „Slava deșartă îi făgăduiește chiar și preoția și îi aduce la ușă oameni care-l caută pentru aceasta, iar dacă nu vrea, va fi dus legat.“¹²⁰ Dar demonul „alcătuitor de cântări“ îl înșală mai ales prin vise pe monahul cu care se războiește. Dacă fratele nu ascultă de slava deșartă, atunci nu este biruit de el. Dacă, în schimb, ascultă de slava deșartă, dumnezeiasca putere care îl însoțește în lupta împotriva demonilor se îndepărtează de el și, odată ce ea s-a îndepărtat, sufletul i se umple de gânduri de tot felul.

¹²⁰ Avva Evagrie descrie în culori tragicomice felul în care monahii cad victimă acestui demon: „Gândul slavei deșarte este unul foarte subțire, care se agață cu ușurință de cei care izbândesc ceva, vrând să-i facă să-și destăinuie luptele în public și să vâneze laudele oamenilor. Imaginează și diavoli strigând și femeiuști tămăduite și o mulțime întreagă care se atinge de hainele lui. Îi prezice apoi și preoția și îi aduce pe la uși pe cei care-l caută; iar dacă nu ar vrea, va fi dus legat. Și astfel, după ce l-a făcut să se înalțe în sine cu astfel de nădejdi deșarte, zboară, lăsându-l fie în seama demonului mândrici, fie a celui al întristării, ca să-l ispitească, care-i aduc și gânduri potrivnice nădejdilor. Iar uneori se întâmplă să-l predea și demonului desfrânării pe preotul cu puțin mai înainte legat și sfânt“ (Pr 13).

Gândul invidiei

Gândul invidiei este cel care tulbură în mod deosebit sufletul, nelăsându-l să rabde să audă vreo laudă adusă altcuiva, nici chiar lui Dumnezeu, Stăpânul lumii, dacă aceasta ar fi posibil. Iar când acești doi demoni văd că bietul suflet a slăbit atât de mult, atunci demonul slavei deșarte și cel al invidiei se îndepărtează de el, iar demonul „alcătuitor de cântări” începe din nou uneltirile pe care le făcea și la început, adică alcătuieste și insuflă cântări nerușinate, care trezesc patima desfrânării. Astfel, el înfierbântă sufletul cu focul patimii desfrânării și dă sufletul pe mâna acesteia, făcând cu el tot ce vrea mintea lui stricată.

101

Trebuința discernământului

Tu însă, o, frate făptuitor, dacă ai un povățuitor înțelept, cazii înaintea lui ca să-ți arate calea dreaptă pe care trebuie să o urmezi. Dacă însă nu ai un povățuitor și dacă nu ai nici puterea de a deosebi duhurile, pune-ți în inimă acest semn despre care îți voi vorbi, așa încât, ori de câte ori ispititorul se va apropia de tine, să-l recunoști. Acest moment este foarte primejdios și, în lipsa experienței tale personale, abia găsești printre gnostici pe unul care să îl poată deosebi, întrucât demonul poartă în afară înfățișarea de miel nevinovat, iar înăuntru este un lup răpitor.

Mk. 7, 20 Domnul nostru însă a spus că „după roadele lor îi veți cunoaște”.

Stările duhovnicești premergătoare rugăciunii harice

Ascultă deci care sunt roadele lor! Când înțelesurile duhovnicești încep să se miște în inima ta, iată semnul după care să deosebești, pe de o parte, înțelesurile care vin din limpezimea gândurilor – fie de la îngerul Proniei, fie de la harul Sfântului Duh, fie de la stăruința în citiri duhovnicești, fie născute în inima ta din semințele naturale – și, pe de altă parte, înțelesurile și contemplațiile pe care le seamănă în tine acest demon blestemat.

102

Înfelesurile venite „din dreapta“

Toate înfelesurile¹²¹ duhovnicești care, când încep să se miște în inima ta, îți aduc în cuget pacea gândurilor, îți umplu sufletul de bucurie și de lacrimi și îți afundă mintea în smerenie, în liniște și în compătimire, să știi că vin din partea dreaptă¹²². Atâta timp cât izvorul inimii tale susură, lasă-le să lucreze¹²³. Închide toate ușile chiliei, închide-te înăuntru, așază-te în întuneric, în tăcere, acolo unde nu poți să auzi nici măcar cântecul vreunei păsări! Iar dacă vine vremea săvârșirii vreunei slujbe, ferește-te să nu te ridici sub niciun motiv, ca să nu fi ca un copil care, în neștiința sa, dă un talant de aur în schimbul unei smochine, care nu-i îndulcește gâtulejul decât o clipă! Tu însă, ca un neguțator iscusit, atunci când îți este înfașșat un mărgăritar de mare preț, nu-l schimba pe lucruri obișnuite, pe care le ai întotdeauna la îndemână, ca să nu ajungi și tu așa cum a sfârșit-o poporul ieșit din Egipt, care, lăsând hrana manei duhovnicești, dorea mâncărurile grosolane ale egiptenilor.

cf. Num. 11, 5-6

¹²¹ سوكالا (*sukala*), *vide supra* n. 45.

¹²² Partea dreaptă e cea bună, a îngerului păzitor și a harului, în timp ce partea stângă e a vrăjmașului.

¹²³ Aceste înfelesuri duhovnicești provin fie din Scripturi, fie din contemplația naturală, apoi a Proniei și a Judecării lui Dumnezeu. Pot fi păstrate „atâta timp cât izvorul inimii susură” și sunt dintre cele care nu pot fi exprimate prin cuvinte. Pentru Avva Iosif Hazzaya, momentul în care izvorul inimii începe să susure coincide cu intrarea minții în locul lăuntric, unde Iisus începe să-i arate „lumina Sa cea slăvită”, sau, în termenii isihaiștilor bizantini, cu „intrarea minții în inimă” (Cuv. NICHIFOR DIN SINGURĂȚATE, *Cuvânt despre rugăciune*, FR 7, pp. 31-32), când începe să se roage „fără niciun intermediar” (EVAGRIE PONTICUL, *Or* 3). „Susurul minții” va fi prezentat în c. 143 drept semnul intrării în etapa duhovnicească.

Rugăciunea harică lucrată lăuntric

Tu însă, o, frate făptuitor, intră în locul¹²⁴ care este în tine și ațintește-ți privirea cugetului în acea lumină slăvită, care se înfățișează înlăuntru tău mulțumită acestei lucrări a înțeleșurilor duhovnicești, săvârșită în tine prin har, și hrănește-te din ea ori de câte ori Domnul nostru îți dă prilejul acesta! Iar când vei ieși de acolo, să urmezi cu cuviință rânduielile viețuirii în chilie și să nu lași deoparte slujba Ceasurilor, pentru că, dacă monahul le neglijează după ce a ieșit din acel loc lăuntric, va fi dat pe mâna demonilor, potrivit cuvântului Părinților.

Libertatea față de rânduieli și de tipic

Acest loc lăuntric nu este supus legilor scrise, pentru că lucrarea sa se află deasupra respectării legii.¹²⁵ Or, atâta vreme cât monahul se află în acel loc, el nu e obligat să se supună la niciuna dintre legile rânduite pentru făpturi, pentru că acesta este locul despre care vorbește Apostolul: „Acolo nu este nici rob, nici liber, nici tăiere-împrejur, nici netăiere-împrejur, ci totul și întru toți este Hristos.” Cu toate acestea, cugetarea nu poate răbda căldura acestor înțeleșuri și contemplații duhovnicești.¹²⁶

Col. 3, 11

¹²⁴ „Locul”, *κλίμα* (*atru*), trebuie înțeles în sens duhovnicesc. Avva Iosif și, în general, Părinții sirieni exprimă adesea în termeni „spațiali” stări duhovnicești înalte. Vom vedea că, urcând duhovnicește, monahul intră nu atât într-o stare de limpezime, cât în „locul limpezimii”, în „locul duhovniciei” etc. Sfântul Isaac Sirul vorbește despre „insula aflată dincolo de marea rău-mirositoare a acestei vieți, unde se găsește Sfânta Treime” (*Cuvinte ascetice* AE; trad. rom. în FR 10, p. 324).

¹²⁵ Cf. EVAGRIE PONTICUL, Pr 70: „Cel ce a întemeiat în sine virtuțile și s-a amestecat în întregime cu ele nu-și mai amintește de lege sau de porunci sau de iad, ci spune și face arătea câte îi dictează obiceiul său desăvârșit.”

¹²⁶ Despre aceste înțeleșuri și contemplații fierbinți se va vorbi în c. 106.

Despre puterea de deosebire a gândurilor

104

Să vorbim acum despre deosebirea care există între înțelesurile duhovnicești venite din partea dreaptă. Mai întâi, să vorbim despre cele care provin din semințele naturale, pentru că ele sunt cea dintâi sămânță semănată în suflet. Când aceste înțelesuri duhovnicești se pun în mișcare, suferința și pocăința cad peste inima omului, amintindu-și atunci de harul și de binefacerile lui Dumnezeu săvârșite cu el în diferite întâmplări, de mila lui Dumnezeu arătată neamului omenesc și de purtarea Lui de grijă față de noi. Dumnezeu vede, în schimb, și cât este de mare lipsa noastră de recunoștință față de El, de vreme ce nu numai că nu l-am păzit poruncile, ci l-am și mâniat prin faptele noastre rele. Totuși, deși noi suntem nemulțumitori, El revarsă asupra noastră toate aceste binefaceri. În timpul acestor cugetări duhovnicești, lacrimile curg fără măsură din ochi.

Sfânta Scriptură – hrană duhovnicească

Lucrarea cea mai potrivită pentru descoperirea și creșterea semințelor naturale este citirea Sfintei Scripturi, pentru că, în timpul lucrării înțelesurilor duhovnicești provenite din semințele naturale, chiar și când monahul este întins pentru somnul de noapte sau de zi, cugetul său nu încetează să recite psalmii și să mediteze la Sfintele Scripturi. Acesta este, pe scurt, semnul de recunoaștere a lucrării semințelor naturale în suflet, iar aceasta se întâmplă când sufletul începe să intre în locul limpezimii, adică la începutul etapei sufletești. Prin această lucrare a înțelesurilor duhovnicești care provin din semințele naturale, iubirea de osteneți pentru Dumnezeu sporește într-o asemenea măsură, încât, dacă ar fi fost posibil, omul nu ar mai părăsi această etapă de viață, care, în ea însăși, nu este desăvârșită. Acesta este semnul că înțelesurile duhovnicești provenite din semințele naturale se află în suflet.

Înțelesurile venite de la îngerul păzitor

Să vorbim acum despre înțelesurile duhovnicești produse în suflet de către îngerul Proniei. Iată semnul de recunoaștere al punerii lor în mișcare: un foc se aprinde în inima omului, o înflăcărează, focul arzând în ea noaptea și ziua. Atunci, contemplarea celor supuse simțurilor hrănește înțelesurile duhovnicești, odrăslite în suflet de către îngerul Proniei, care atrage mintea până la starea de uimire dinaintea lucrării creatoare a lui Dumnezeu în această lume împodobită cu multe frumuseți. Mintea se minunează de felul în care atotputernicia Lui a fost de ajuns pentru a aduce această creație la existență din nimic și cum fiecare dintre elementele creației își răspândește în cugetul omului înțelesul său duhovnicesc, după cum și fiecare creatură atrage mintea la starea de uimire. Cât de bun și de milostiv este Dumnezeu, în purtarea Lui de grijă față de toată făptura! Ea se întinde până și la cea mai dezgustătoare târătoare de pe fața pământului! Până și de ea Dumnezeu Se îngrijește! Și pe măsură ce îngerul Proniei revarsă focul în inimă, pornind de la căldura înțelesurilor duhovnicești ale economiei dumnezeiești legate de fiecare făptură, inima omului se îmbată de bucurie, iar lacrimile îi curg din ochi fără măsură, nu din cauza vreunei suferințe sau tristeți, ci din pricina bucuriei și a uimirii stârnite de înțelesurile duhovnicești.

Odată cu aceste înțelesuri duhovnicești, sufletul are parte și de o convorbire tainică¹²⁷. Nu este însă vorba de taine mai

¹²⁷ Expresia *مصاحبة ربي* înseamnă, literal, „convorbire duhovnicescă subțire”, iar sensul ei este că monahul, în această stare, trăiește lăuntric un fel de dialog tainic cu harul. Starea ține încă de etapa sufletească, în care mintea încă mai utilizează, la rugăciune, forme și înțepări din lumea materială, spre deosebire de rugăciunea din etapa duhovnicescă, unde mintea devine fără formă.

presus de lume, ci de cele care provin din înțelesurile duhovnicești ale celor create, care încep să se dezvăluie. Cu toate acestea, darul unei asemenea convorbiri nu durează mult, întrucât căldura venită din atingerea îngerului Proniei este limitată și ea învăluie mereu sufletul în cursul acestei lucrări duhovnicești. Semnele înțelesurilor și contemplațiilor duhovnicești care provin de la îngerul Proniei sunt: lacrimile de bucurie și căldura înțelesurilor duhovnicești, care nu se întrerup nici ziua, nici noaptea.

Înțelesurile duhovnicești venite de la har

Iată cum încep să se miște înțelesurile, care, provenind de la har, înmuguresc în tăcere la fratele făptuitor: aceste înțelesuri încep și lucrează în inimă fără să stârnească lacrimi, ci stârnesc o bucurie și o uimire de nespus înaintea acestei contemplații slăvite, de la care înțelesurile își au începutul. Acesta este darul unei convorbiri care nu se întrerupe nici ziua, nici noaptea, și acestea sunt tainele și frumusețile revelate în această convorbire harică, iar nu dobândite din cărți, adică nu prin învățare de la altcineva.

107

Totuși, aceste înțelesuri duhovnicești, care se datorează lucrării harului, apar în minte sub forma unei stele, iar cugetul își găsește desfătarea, pentru că ele nu îndeamnă la rostirea unor cuvinte, așa cum îndeamnă înțelesurile duhovnicești datorate îngerului Proniei.

Cele trei înfățișări ale sufletului

În aceste trei feluri de înțelesuri, sufletul are următoarele înfățișări: în primul fel, cel al semințelor naturale, sufletul seamănă cu un safir; în al doilea, cel al îngerului Proniei, sufletul devine ca de foc; în cel de-al treilea, sufletul este învăluit de o lumină fără formă. Acestea sunt, pe scurt, cele trei semne

de recunoaștere a provenienței înțelesurilor duhovnicești și contemplațiilor care vin din dreapta¹²⁸.

Mișcarea din partea dreaptă

Să spunem acum care este mișcarea care se alătură acestei lucrări din partea dreaptă și care este semnul ei de recunoaștere. Această lucrare, provenită din înțelesurile duhovnicești din partea dreaptă, este însoțită de o mișcare a inimii spre smerenie, care, atunci când începe să lucreze în suflet, răspândește din inima omului o mireasmă delicată, pe care simțurile trupului muritor nu o pot percepe, până la măsura în care hainele și întregul trup al omului se îmbibă de această mireasmă sfântă și sunt preschimbate după asemănarea ei. Atâta timp cât această mișcare de smerenie este păstrată în suflet, ea arde în inima omului ca o pară de foc. Iar atât timp cât acest foc lucrează înlăuntru, un șuvoi de înțelesuri duhovnicești se învoldurează și rășnește, ca un izvor de apă, din inima omului. Atâta vreme cât lumina înțelesurilor duhovnicești strălucește înlăuntru inimii, lacrimi de bucurie năpădesc fața ca niște șuvoaie de apă. Și cu cât mai mult curg din ochi aceste lacrimi, cu atât inima este umplută de bucurie, de veselie și de nădejdea vieții viitoare, întrucât limba nu poate nici tălmăci, nici rosti tainele înțelesurilor și contemplațiilor ei duhovnicești. Acestea sunt lacrimile pe care Părinții noștri le numesc „pământul făgăduinței“, pentru că, atunci când omul ajunge acolo, el nu se mai teme de filistenii inteligibili¹²⁹.

¹²⁸ Din dreapta vin gândurile, trăirile, înțelesurile duhovnicești și contemplațiile datorate lui Dumnezeu și slujitorilor Lui: îngeri, sfinți. Din partea stângă vin lucrările demonilor.

¹²⁹ Expresia „filistenii inteligibili“ vine de la Evagrie (*Amf Prolog 4; KG V, 36, 68*), care-i numește așa pe demoni, potrivit unei tâlcuiri alegorice specific alexandrine.

Roadele acestor înțelesuri (duhovnicești)

109

În timp ce monahul are parte de această lucrare a înțelesurilor și contemplațiilor duhovnicești, de această mișcare de smerenie și de aceste lacrimi, pentru el nu mai există niciun păcătos în această lume, ci cu toții sunt socotiți de el drești. Fericit este cel care a fost găsit vrednic pentru această stare și care a gustat cu gâtlejul minții o parte din bunătățile acestor taine dumnezeiești! Adeseori, din cauza năvălniciei puterii cu care vin aceste lucrări asupra lui, omul cade la pământ și rămâne acolo o zi sau două, fără a se putea ridica, iar trupul nu poate răbda o asemenea bucurie, nu mai mănâncă și nu mai doarme somnul obișnuit, întrucât trupul și sufletul îi sunt hrănite cu o mâncare duhovnicească provenită din dulceața acestor înțelesuri.

Sfânta lumină

110

Atât timp cât omul rămâne în acel loc, o lumină se răspândește asupra lui, atât noaptea, cât și ziua. El nu are nevoie, ziua, de lumina soarelui, nici noaptea, de cea a lunii, pentru că noaptea și ziua sunt la fel pentru cel care a primit acest dar. Atât timp cât monahul se găsește în această stare, el nu mai are nevoie să săvârșească slujba Ceasurilor, nici să se ostenească cu citiri, pentru că acestea sunt lucrarea neguțătorilor de mărgăritare¹³⁰, înainte de a le cădea în mână mărgăritarul de mare preț. Fii atent, iubitul nostru frate, că în aceste zile Dumnezeu nu-ți cere altceva decât să stăruiești în singurătate! Nici să nu te duci la nimeni, nici să nu vină cineva la tine!

cf. Mt. 13, 45-46

Exemple ale Părinților

111

Amintește-ți, iubitule, de fericitul și marele Ahila, care – datorită mărimii acestui dar – nu voia nici măcar să primească,

¹³⁰ Adică a Incepătorilor.

dincolo de poarta exterioară a chiliei, salutul pe care i-l adresa vreunul din Părinți, tovarășii săi, spunând celui care-i bătea la poartă: „Chiar dacă toate aceste mere ar fi de aur, eu le-aș socoti ca un gunoi, în comparație cu darul pe care Dumnezeu mi l-a făcut acum!”¹³¹ Fericitul Avvă Arsenie a făcut tot așa cu cel care venise să-l salute¹³², pentru că mintea lui era răpită la cer de uimirea în fața acestor înțelesuri și de această lumină sfântă care i se arăta. El nu și-a deschis gura ca să vorbească cu acel fericit monah care venise să-l vadă. Nu a făcut acest lucru gândindu-se dinainte, ci starea sa lăuntrică de uimire i-a legat limba și a împiedicat-o să vorbească.

Motivele pentru rămânerea în chilie

Dacă cineva îți spune că fără lucrarea acestor înțelesuri și contemplații duhovnicești poate să se așeze și să rămână cum se cuvine în singurătatea chiliei, să știi că este un mincinos și să nu-l crezi, fiindcă există două motive pentru care monahul stăruie în singurătatea chiliei. Primul este slava venită de la oameni, întrucât, atunci când el este lăudat pentru pustnicia sa de mulți oameni, el rămâne acolo cu răbdare. Dar această stare se sfârșește într-una din următoarele două situații rele: fie mintea i se strică din cauza gândurilor de slavă deșartă sau a reprezentărilor mentale și ajunge pus în lanțuri – astfel încât va sfârși ca unul dintre monahii așezați în singurătate nu pentru Dumnezeu, ci pentru slava venită de la oameni, motiv pentru care au fost părăsiți de purtarea de grijă dumnezeiască, au căzut în mâinile demonilor și au ajuns o pildă înfricoșătoare pentru toți oamenii –, fie cade în mâinile demonului desfrânării.

¹³¹ Cf. *Pateric*, seria alfabetică, AHILA 2.

¹³² *Pateric*, seria alfabetică, ARSENIE 27.

Două pilde nefericite

Așa a scris fericitul Paladie, în *Cartea raiului*, despre fericitul Ștefan, care și-a părăsit șederea singuratică din chilie și s-a dus la o casă de desfrânate pentru a-și împlini pofta, iar Sfântul Evagrie i-a sărutat mâinile și picioarele, vrând să-l îndrepte de la greșeala neștiinței sale spre viețuirea care duce la viață, în care petrecea mai înainte.

113 Același lucru i s-a întâmplat fericitului Iacob Rătăcitorul¹³³. După o ședere ostenitoare în singurătate și după ce a primit daruri duhovnicești de la Dumnezeu, în ce adânc de răutate i s-a prăvălit sufletul! Pentru că nu numai că a căzut de la făgăduințele făcute, ci a săvârșit și o crimă, iar aceasta i s-a întâmplat pentru că și-a lăsat cugetul în voia gândurilor de slavă deșartă. Așa scrie autorul în istorisirea sa: „căderea i s-a datorat gândurilor de mândrie”, iar mândria se naște din slava deșartă. Iacob acesta, după căderile sale, nu numai că și-a amintit de slăbiciunea sa și de darurile făcute lui de Dumnezeu odinioară, ci a și lepădat din cuget gândurile de slavă deșartă și s-a făcut vrednic de un dar mai înalt decât primul, mulțumită râvnei și pocăinței sale înaintea lui Dumnezeu, lipsite de orice fățarnicie. Prin urmare, cel care vine să viețuiască în singurătatea chiliei pentru slava și laudele oamenilor sfârșește în aceste două răutăți. În schimb, cine stăruie în singurătate pentru Dumnezeu merită bunătățile și darurile

¹³³ Sf. Isaac Sirul amintește și el de acest „Iacob Rătăcitorul, care a păcătuit, a făcut adulter, a omorât și apoi a aruncat cadavru în râu. Dar după toate acestea s-a dus și, întărit de un semn dumnezeiesc, a locuit zece ani într-un mormânt. Și astfel, ca Adam, a intrat cu inimă înfrântă în peștera care a fost mormântul său. Tot ce i s-a întâmplat se istorisește în *Viața* lui, unde se povestește limpede că de două ori pe săptămână gusta hrana sa alcătuită din ierburi, ca dobitoacele” (*Cuvinte către singuratici* 12, 13, partea a III-a recent regăsită, trad. rom. de diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2005, pp. 148-149).

pe care le-am amintit mai înainte, și nu numai pe acestea, ci chiar altele mai mari decât ele¹³⁴.

Scurt rezumat

Am făcut mai sus¹³⁵ o deosebire între înțelesurile și contemplațiile duhovnicești care vin în minte fie de la har, fie de la semințele naturale, fie de la îngerul Proniei. Dar, pentru că tema noastră cere aceasta, iar cuvântul nostru s-a abătut de la scopul care i-a fost stabilit la început, să ne întoarcem la tema noastră, adică lucrarea înțelesurilor și contemplațiilor duhovnicești care vin din dreapta, petrecute în cei care viețuiesc în singurătate în chiliile lor. Despre acestea am vorbit puțin mai sus. Mai sunt și alte lucruri, pe care însă nu vreau să le dezvălui în scris, de teamă ca ele să nu fie de ajutor defăimătorilor, dar mai există și anumite lucrări care se petrec cu monahii în singurătate, despre care au vorbit și Părinții. Totuși, o, iubitul sufletului meu, oriunde va fi potrivit să vorbim, vom vorbi, potrivit făgăduinței pe care ți-am făcut-o și potrivit cererii pe care iubirea ta frățescă a trimis-o neputinței noastre.

Înțelesurile din partea sângă

Ascultă, de asemenea, fratele meu, cele privitoare la înțelesurile semănată de către acest demon blestemat, adică în ce fel lucrează acestea. Când vrăjmașul acesta ucigător vede că sufletul nu se supune patimii necurate a desfrânării, așa cum am spus mai înainte¹³⁶, el se apropie de suflet, pune în el înțelesuri de tot felul și face să apară în el aceste înțelesuri, noi și

¹³⁴ Aceste daruri și bunătăți duhovnicești alcătuiesc al doilea motiv pentru care stăruie monahul în pustie.

¹³⁵ *Vide supra c. 102.*

¹³⁶ *Vide supra c. 89.*

surprinzătoare pentru cei care le aud. Dintre aceste înțelesuri, unele sunt adevărate, iar altele mincinoase, întrucât demonul nu poate să dea otrava ucigătoare fără un fagure de miere.

Semne deosebitoare

Totuși, pentru a deosebi înțelesurile semănate de către acest demon, poți să te slujești de următorul semn de recunoaștere: când ele năvălesc în inimă și cugetul le primește, atunci inima se umple de o mulțime de gânduri și o stăpânește împrăștierea. Cu cât mai mult aceste înțelesuri se îmbulzesc, cu atât mintea este mai tulburată și sufletul mai frământat. Odată ce rânduielile și legile viețuirii în chilie sunt tulburate, isihia se risipește și toate rânduielile ei încetează. Inima se umple de tulburare și de neliniște, legătura dintre trup, suflet și minte se rupe și apar în om două voințe, pentru că trupul dorește ceea ce vatămă sufletul, iar sufletul dorește ceea ce vatămă trupul și cei doi se împotrivesc unul altuia. Atâta timp cât se luptă unul cu celălalt, din monah se risipește acea bucurie pe care o avea înainte în trup și în suflet, ca urmare a stăruinței în lucrările virtuții. Sufletul încetează să mai aibă pacea care sălășluia în inimă, provenită din limpezimea gândurilor, și, în locul cunoștinței unificate și simple pe care o avea – cea care este izvorul luminii și al vieții –, inima devine izvorul unei cunoștințe felurite, care este întunericul înșelăciunii. Iar în locul simplității unei gândiri unificate, el cade în înșelăciunea feluritelor gânduri, odată cu multe alte lucruri despre care nu mai e nevoie să vorbim.

cf. Rom. 7, 19

Semnul pentru cei contemplativi

Acest semn de recunoaștere, pe care l-am prezentat până aici, l-am înfățișat pentru cel care nu se vede pe sine însuși¹³⁷

¹³⁷ Literal: „cel care nu-și vede propria persoană (*gnoma*)“.

la vremea rugăciunii. Dar să înfățișăm acum și semnul de recunoaștere pentru cel care, în vremea rugăciunii, își vede propria frumusețe. Când te ridici la rugăciune, o, văzătorule al adevărului, semnul că ispitorul își aruncă în tine sămânța înțeleșurilor sale va fi acesta: când el își răspândește înțeleșurile sale în inima ta, sufletul este strămutat în afara contemplației în care se găsea până atunci și în afara simplității duhovnicești pe care o avea în timpul rugăciunii. Atunci când înțeleșurile venite de la demon se înalță în suflet, acesta se retrace înlăuntrul cămărilor tainice ale inimii, așa încât mintea își ascunde propria frumusețe în timpul rugăciunii și nu-ți mai arată propria ei frumusețe.

Înțeleșurile care apar în inimă de la har o fac simplă, duhovnicească și nemărginită, în timp ce înțeleșurile care vin de la acest blestemat fac inima să treacă de la simplitate la felurime¹³⁸. În locul luminii, de care inima era umplută prin lucrarea înțeleșurilor duhovnicești venite de la har, acum un întuneric gros umple inima, din cauza înțeleșurilor venite de la demon.

Mireasma duhovnicească

Așadar, aceasta să-ți slujească, văzătorule, drept semn neîndoielnic de deosebire între adevăr și înșelăciune: deosebirea o

¹³⁸ Termenul siriac *mrakbuta* (*mrakbuta*) este construit pe rădăcina *mrk*, care are sensurile de „a fi compus”, „a construi”, „a asambla”, „a scrie cărți”, „a deriva forme gramaticale”, „a prăsi animale”. El desemnează ceea ce e compus, opus simplității, legat de număr și de cantitate, trăsătură a lumii materiale; prin astfel de înțeleșuri „felurite”, demonul vrea să lege mintea monahului de lumea creată și, prin aceasta, să o ducă la înșelare. Cu toate acestea, și contemplația naturală secundă este caracterizată de număr, dar înțeleșurile primite acum de la har duc mintea spre o simplitate și mai mare, pregătind-o pentru contemplația luminii fără formă a Sfintei Treimi (cf. EVAGRIE PONTICUL, KG IV, 19).

face cel de-al treilea simț¹³⁹, pentru că, în această luptă, mai ales acest simț are puterea de a deosebi adevărul de înșelăciune. Într-adevăr, îndată ce înțelesurile duhovnicești provenite de la har încep să lucreze în inimă, această mireasmă plăcută iese dinlăuntru inimii precum un izvor de apă și se răspândește, cufundând mișcările trupului și ale sufletului într-un fel de somn, fiindcă, pentru a putea gusta din aceste desfătări, sufletul și trupul se însoțesc unul cu altul. Pe de altă parte, când înțelesurile semănate de către acel blestemat încep să lucreze, atunci o duhoare grea și respingătoare țâșnește din inimă, iar de la duhoarea ei sunt tulburate toate legăturile dintre trup și suflet¹⁴⁰.

Remedii

118

În ce te privește, o, făptuitorule, când se duce cu tine această luptă, nu îngădui gândurilor să cugete la niciun fel de înțeles primit, ci ține-ți mintea ca o piatră nesimțitoare și fii ca un om mut. Citește cu osârdie, fă metanii și închinăciuni înaintea Crucii, cu durere și cu lacrimi de pocăință, și, cu ajutorul Domnului nostru, războiul va înceta. După această luptă, mintea primește darul deosebirii duhurilor, pentru că acest demon își duce lupta prin acest fel de înțelesuri împotriva oamenilor care au cunoștința duhovnicească. Însă, împotriva celor care

¹³⁹ Acest „al treilea simț” este, potrivit Avvei Evagrie, cel al mirosului duhovnicesc: „Mintea are cinci simțuri duhovnicești prin care percepe materiile proprii acestora. Vederea îi înfățișează înseși lucrurile inteligibile și subțiri; auzul primește în sine cuvintele despre acestea; mirosul se desfășoară de buna mireasmă, curată de orice înșelăciune; gustul se împărtășește de plăcerea care vine din acestea; iar prin pipăit, mintea este înștiințată de dovedirea precisă a lucrurilor pe care le primește” (KG II, 35).

¹⁴⁰ Cf. Sfântul ATANASIE CEL MARE, *Viața Sfântului Antonie* 63; EVA-GRIE PONTICUL, P. 39.

nu au dobândit cunoștința, el luptă folosindu-se de cântările desfrânate despre care am vorbit mai înainte.

Ascultarea de povățuitor

Cel care vrea să afle meșteșugul tuturor luptelor care se dezlănțuie împotriva celor din singurătate, acela să-și păzească gândurile cu atenție și să nu facă nimic fără sfat, potrivit învățurii părinților noștri duhovnicești. Monahul care s-a așezat în singurătate și își păzește gândurile este un martir încercat, iar o cunună de slavă, împreună cu martirii, îi va fi dată în ziua în care Domnul nostru va veni întru putere și slavă, dimpreună cu sfinții Săi îngeri.

Pustnicul care viețuiește în liniște are trebuință de următoarele virtuți: păstrarea tăcerii trupului și a gândurilor, postul neîntrerupt și cu măsură, smerenia și iubirea fără fățarnicie, să nu umble încoace și încolo și nici să viziteze mulți oameni, cu excepția unuia singur, căruia îi va descoperi gândurile și de la care va primi sfaturi legate de lucrarea virtuților.

Trebuie, așadar, ca monahul care s-a așezat în chilie, în singurătate, să nu-și ascundă gândurile în fața celui căruia i-a încredințat sufletul său și să nu facă nimic fără sfatul lui. Monahul care s-a așezat în singurătate și nu-și dezvăluie gândurile înaintea părinților săi duhovnicești se ostenește în zadar și toată viețuirea sa cade în mâinile dușmanilor. În mod sigur, cel care face așa se aseamănă cu cel ce construiește cu o mână și cu cealaltă dărâmă. El nu va putea rămâne multă vreme în singurătate, pentru că nu îl însoțește sfânta putere a smereniei, nici armura rugăciunilor părinților săi duhovnicești. Monahul care își descoperă gândurile din singurătatea chiliei părinților săi este asemenea unui luptător înzestrat cu toate armele de război, care nu se teme de mulțimea vrăjmașilor. El le smulge biruința și Îl bucură pe Cel care l-a înzestrat cu

arme și l-a trimis la luptă. Dar cel care s-a așezat să viețuiască în chilie și își ascunde gândurile și nu se sfătuieste în legătură cu lucrarea virtuților este asemenea celui care stă în fața atacului dușmanilor fără arme de luptă, așa încât, atunci când aceștia vin asupra lui, el este străpuns de săgețile dușmanilor și ajunge de râsul și batjocura celor care îl văd.

Ajutorul unui povățuitor și ascultarea de el

120

Tu însă, frate al nostru, după ce te așezi în singurătatea chiliei, să-ți înfățișezi toate gândurile, fie cele de-a dreapta, fie cele de-a stânga, povățuitorului tău duhovnicesc și să faci cu râvnă tot ce îți va spune, fără să te abați nici la dreapta, nici la stânga. Fii atent ca, atunci când primești un sfat de la povățuitorul tău, să nu dai în vileag sfatul primit, pentru ca sfârșitul tău să nu fie ca acela al lui Acan, al lui Ghiezi și al Iscarioteanului, care nu au ascultat de sfatul învățătorilor lor, au ținut ascunsă sămânța ticăloasă pe care satana le-a semănat-o în inimi și au primit în ei înșiși plata pe care o meritau pentru neascultare.

*cf. Is. Nau. 7, 18-25**cf. 4 Imp. 5, 27**cf. Mi. 27, 5*

Pilda apostolilor

121

Tu însă, frate, care te-ai așezat în singurătate în chilie, ascultă, pentru Dumnezeu, de învățătorii tăi, așa cum apostolii au ascultat de adevăratul lor Învățător și au rămas în Ierusalim, așa cum El le-a poruncit: „Rămâneți în Ierusalim până când vă veți îmbrăca cu putere de sus.“ Așa că ei au rămas în Ierusalim, potrivit poruncii Lui, până când au primit puterea de sus în chipul limbilor de foc. Astfel, ei au devenit vestiitorii Împărăției cerurilor în toate cele patru laturi ale lumii, așa cum le-a poruncit Învățătorul lor: „Mergeți, faceți ucenici în toate neamurile și botezați-i în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh (...) Și iată că Eu sunt cu voi până la sfârșitul lumii.“ Această făgăduință, pe care Domnul nostru a făcut-o sfinților Săi ucenici, nu le-a făcut-o doar

*Lc. 24, 49**cf. Mi. 28, 19-20*

cf. 2 Cor. 12, 4
 lor, ci și tuturor celor care merg pe urmele lor și care, la fel ca aceea, ascultă de povețele învățătorilor lor, pentru că Domnul nostru este cu ei și le dă darul Sfântului Duh în inimi, Care îi învață graiuri noi, de negrăit¹⁴¹, și le descoperă taine. Prin limba de foc, primită de la Duhul Sfânt, le sunt descoperite tainele celor care se așază în singurătate, în chiliile lor, și se dăruiesc lucrării întru cunoștință a virtuților¹⁴².

Roadele neascultării și roadele ascultării

Dar cel care, în luptă, ascultă de înțelesurile sugerate de către cel rău și care nu-și dezvăluie gândurile așa cum sunt înaintea Părinților săi, care cunosc arta luptei duhovnicești, acesta este lăsat, la sfârșitul luptei sale, pe mâna demonului mândriei. Acest demon îl face să cadă din credința adevărată, pentru a face din el un apăsător la erezii, al căror conducător și dascăl stricat devine.

În schimb, monahul iscusit care duce o luptă și o dezvăluie părinților săi duhovnicești, după lupta care a avut loc, primește de la harul lui Dumnezeu daruri: înțelegerea duhovnicească a tainelor ascunse în cărțile sfinte, în așa măsură încât înțelesurile duhovnicești i se înfățișează ca un soare; mintea sa este cuprinsă de o bucurie fără margini, pe care nu o poate răbda; în inimă, adunarea gândurilor nu mai poate fi despărțită de amintirea

¹⁴¹ Aluzie la textul paulin din 2 Cor. 12, 4, unde Sfântul Pavel se referă la ἄρρητα ῥήματα, „cuvintele de nespus” pe care le-a auzit când a fost răpit în rai, cuvinte care nu sunt de natură creată, ci energii dumnezeiești necreate, pe care le-a perceput ca fiind pline de înțelesuri dumnezeiești. Avva Iosif Hazzaya stabilește aici o identitate de experiență între rugăciunea harică, pogorârea Duhului la Cincizecime și răpirea la cer a Sfântului Pavel. Experiența Duhului Sfânt pe care au avut-o apostolii la Cincizecime se transmite în Biserică de-a lungul veacurilor, fiind trăită de cei care au ajuns la despătimire, curăție și limpezime.

¹⁴² Pentru legătura dintre fapte și cunoștință, *vide supra* c. 70.

iubirii milostive a Domnului nostru; discernământul sfânt deosebește înțelesurile provenite de la fire, de la îngerul Proniei și pe cele răsărite prin lucrarea harului, pe de o parte, de înțelesurile provenite de la vrăjmașul, pe de altă parte, precum și multe alte lucruri despre care nu e nevoie să mai vorbim.

Alte lupte cu demonii

123

Mai există apoi o altă luptă pe care trebuie să o ducă cei care s-au așezat în singurătatea chiliei: cea cu demonul pe care înțelepții duhovnicești îl numesc „batjocoritor“. Când pustnicul începe să se pregătească pentru a-l aduce lui Dumnezeu jertfa rugăciunilor sale sau pentru a strânge dulceața din înțelegerea citirii, acest ispititor vine, stă în afara chiliei și tropăie și nechează, ca o mulțime de cai, în jurul chiliei monahului¹⁴³. Izbește chiar și în ușă, pentru a-l face pe monah să creadă că au venit mulți oameni să-l vadă, așa încât, dacă monahul ascultă de demon și iese din chilie ca să vadă ce se întâmplă, demonul îl lipsește de frumoasa lucrare cu care dorea să se îndeletnicească.

124

Dar dacă fratele stăruie în lucrarea sa și nu iese din chilie, demonul își schimbă tactica cu una nouă: zguduie zidurile chiliei, precum și pământul pe care stă fratele, zgâlțâie și despică acoperișul casei, ca și cum s-ar produce un mare cutremur de pământ, și îi strecoară fratelui gândul: „Dacă nu ieși afară și nu fugi, chilia îți va deveni, într-o clipă, mormânt!“

Dacă monahul rezistă și nu iese din casa în care își duce războiul duhovnicesc, după această luptă el va fi cercetat de har, adică inima lui va arde, ca un foc, de iubire pentru singurătatea chiliei, pentru metanii, pentru citirea neconținută a psalmilor

¹⁴³ Manifestări demonice asemănătoare întâlnim în *Viața Sfântului Antonie* 39, 3-7.

și a cărților sfinte, care va răspândi dulceața înțelesurilor sale în gâttejul minții lui ca fagurele de miere care îndulcește trupul.

La această luptă se adaugă cea cu demonul akediei. Chiar și împrăștierea gândurilor și glasurile dezământate care se aud în văzduh se spune că sunt produse de acest demon și că el îi strigă pe frați în timpul nopții și îi face să se trezească pentru a cânta, așa cum au scris Părinții.

După această luptă, asupra fratelui care viețuiește în singurătatea chiliei vine demonul fricii. Astfel, el vine ca un vierme mic și dezgustător, care se târăște prin chilie, sau ca un șanțar care bâzâie, iar inima monahului se tulbură, ca a unuia căzut în mâinile tâlharilor. Apoi, acest demon blestemat își face simțită prezența în chilie de mai multe ori și în diferite feluri înfricoșătoare, la vederea cărora trupul monahului devine, din cauza fricii, ca un izvor de apă. Frica îl stăpânește pe monah în asemenea măsură, încât limba i se încliază în gură și nu mai poate vorbi. Și dacă mila lui Dumnezeu nu l-ar susține pe monah în această luptă, probabil că până și sufletul i-ar părăsi trupul.

Remedii: psalmi și semnul crucii

Dar tu, frate, împotriva căruia se duce această luptă, când vezi aceste chipuri înfricoșătoare, fă să răsune psaltirionul fiului lui Iesei, zicând: „Să învieze Dumnezeu și să se risipească vrăjmașii Lui și să fugă de la fața Ta cei ce Te urăsc! Precum se topește ceara de la fața focului, așa să piară dușmanii dinaintea Ta!"; și: „Doamne, nu împlini pofta necinstitorului și plănuirea lui vicleană să nu izbutească!"; și: „Dumnezeule, izbăvește-mă! Doamne, fii ajutorul meu! Să se rușineze și să se înfrunteze cei ce caută pierzania sufletului meu!"; și: „Doamne, izbăvește-mă din mâna celui fără de lege!"; și: „Întărește, Doamne, mâinile mele la război!"; și: „Dă-mi mie bucuria mântuirii Tale!"; și: „Rușinează-i cu ajutorul Tău pe cei ce

cf. Ps. 67, 1-2

cf. Ps. 139, 9

cf. Ps. 69, 1-2

Ps. 70, 5

cf. Ps. 17, 37

Ps. 50, 13

cf. Ps. 43, 9

mă urăsc!"; și: „Pleacă urechea Ta, Doamne, și-mi răspunde“, *cf. Ps. 85, 1*
 pentru ca „nedreptatea celui ce mă urăște să se întoarcă pe *Ps. 7, 16*
 capul lui“ și frică și cutremur să cadă peste vrăjmașii care se
 luptă cu mine! După ce l-ai lovit cu aceste săgeți și cu aceste
 lănci ale versetelor fiului lui Iesei, însemnează-ți toate sim-
 furile cu semnul crucii, și demonul va fugi îndată de la tine.

Mărturia unui frate

127 Acesta este demonul despre care vorbește Sfântul Evagrie:
 „Ochii lui scânteiază ca focul și apare sub forma unor șerpi
 care zboară prin aer.“¹⁴⁴ Unul dintre frați îmi spunea: „Oda-
 tă, pe când mă luptam cu acest demon blestemat, am ieșit
 noaptea din chilie ca să fac o plimbare. M-am întors înainte
 de revărsatul zorilor, am deschis ușa chiliei mele, iar când am
 intrat, am văzut ceva asemănător unui balaur întins în toată
 chilia. Din gura lui ieșeau ca niște limbi de foc, iar ochii îi
 scânteiau ca niște torțe. Când l-am văzut, inima mi s-a topit
 și nu mai puteam nici să intru, nici să ies din chilie din cauza
 fricii pe care mi-o stârnea acea vedere îngrozitoare. Frica se
 înstăpânise peste mine atât de mult, încât nu-mi mai puteam
 mișca nici măcar mâna pentru a face semnul crucii. Atunci
 balaurul s-a întors și s-a repezit asupra mea ca să mă înșface,
 iar eu, pe măsură ce frica mă copleșea și nu știam ce să mai
 fac din pricina spaimii, mi-am pierdut orice nădejde să mai
 scap cu viață. Dar Dumnezeu cel bun și milostiv, văzând în
 ce încercare cruntă fusesem azvârlit, a făcut să-mi răsară din-
 tr-odată în minte amintirea psalmilor fericitului David. Și, în
 clipa în care am început să psalmodiez, mâna mea dreaptă a
 prins puteri și am făcut semnul crucii împotriva balaurului.
 Când acesta a văzut semnul crucii, a dispărut dinaintea mea

¹⁴⁴ Cf. EVAGRIE PONTICUL, *ANS* IV, 14.

și s-a făcut nevăzut. Când am văzut ce s-a întâmplat, am căzut cu fața la pământ și am rămas așa întreaga zi, mulțumindu-l lui Dumnezeu pentru ceea ce a făcut pentru mine. Cu toate acestea, duhoarea balaurului a rămas în chilia mea încă trei zile. Din acea zi, frica nu mi-a mai pătruns în inimă, iar mințea mi-a fost întărită cu putere și curaj, așa încât, chiar dacă tot pământul ar fi fost plin de șerpi, de scorpii și de lighioane veninoase, nu m-aș mai fi temut.” Acestea sunt cuvintele pe care acest frate străin le-a spus înaintea mea¹⁴⁵.

Răbdarea în chilie biruie frica

Așadar, cei care luptă împotriva acestui demon blestemat trebuie să dobândească multă răbdare, pentru a nu ieși din chiliile lor din cauza fricii și pentru a nu le părăsi. Ei trebuie să se așeze cu răbdare înăuntrul chiliei, departe de ușă, priveghind și bătând, zi și noapte, la ușa Domnului nostru; iar Domnul nostru va face ca această luptă să se îndepărteze grabnic de ei, dat fiind că ea nu durează mult timp. După această luptă, partea irascibilă a sufletului prinde putere și, așa cum focul mistuie paie, tot așa ea face să dispară din inimă toată frica aflată acolo, datorată fie demonilor, fie încercărilor trupești. Inima lor este atunci îmbătată de iubirea Domnului nostru și umplută de bucurie, încât rostește neîncetat cuvântul lui Pavel: „Nici focul, nici sabia, nici îngerii, nici oamenii, nici cele de față, nici cele viitoare, nici altă făptură din câte există nu mă va putea despărți de iubirea Domnului nostru Iisus Hristos.”

Rom. 8. 38-39

Necesitatea acestei încercări și roadele ei

Luptați puțin, frații mei, și rezistați împotriva ispitelor care vă apasă în timpul șederii în singurătatea chiliei, pentru a fi

¹⁴⁵ *Historia monachorum in Aegypto* IX. 10.

socotiți vrednici de acea libertate plină de îndrăzneală¹⁴⁶ care face inima voastră să strige cu bucurie: „Suntem răstigniți pentru lumea ispitelor, iar ispitele lumii sunt răstignite pentru noi, datorită iubirii Domnului nostru Iisus Hristos!” Pentru că, fără răbdarea ispitelor, monahul nu ajunge vrednic de convorbirea tainică din vremea rugăciunii, care duce la intimitatea cu Dumnezeu, mulțumită încrederii pe care o are în iubirea Lui. Amintiți-vă, frații mei, de cuvântul Celui care ne-a dat viață, Domnul nostru Iisus Hristos, Care a spus: „Femeia, când stă să nască, se întristează, pentru că a venit ziua nașterii; dar după ce a adus pe lume un copil, nu-și mai aduce aminte de încercare, pentru bucuria că s-a născut un om în lume.” Tot așa este și cu toți cei care rabdă încercările pentru bucuria rodului cunoștinței care se naște înlăuntrul inimilor lor. Datorită răbdării în încercări, ei uită toate tulburările care au trecut peste ei în vremea luptei cu duhurile rele. Părinții noștri duhovnicești spun că, de fapt, chilia monahului este cuptorul Babilonului, unde cei trei tineri L-au văzut pe Fiul lui Dumnezeu.

cf. Gal. 6, 14

cf. In. 16, 21

cf. Dan. 3 14

Pilda celor trei tineri în cuptor

130

Vedeți, frații mei, că dacă Anania și prietenii săi n-ar fi răbdat văpaia focului și dacă nu ar fi ales moartea, n-ar fi fost găsiți vrednici de vederea slăvită a norului de rouă care răcorea cuptorul. Fiindcă acești fericiți s-au hotărât în ei înșiși că e mai bună moartea, după o viață scurtă, decât a-L tăgădui pe Dumnezeu. O, iubire arzătoare a adepților încununată cu biruința, care ai stins în acest fel văpaia focului! Iată o minune de nespus: focul a stins focul! Focul iubirii lui Anania și a prietenilor săi a stins focul cuptorului din Babilon al lui Nabucodonosor! Așa se întâmplă cu toți cei care au în inima lor acest foc dumnezeiesc:

cf. Dan. 3 14

cf. Dan. 3, 18

¹⁴⁶ Pentru sensurile lui *καρτερία*, vide supra n. 72.

când intră în cuptorul chilie, prin răbdarea în încercări, arderea focului iubirii lor stinge fierbințeala patimilor firești.

Oh, cât era de bine pentru cei trei asceți – Șadrac, Meșac și Abed-Nego – să fie îmbrăcați în această lumină dumnezeiască, iar acest nor să se răspândească peste ei, și ei să pășească în cuptor ca într-un palat împărătesc și să înalțe mulțumiri Dumnezeului părinților lor, pentru că a revărsat peste ei roua desfătărilor Lui și i-a scăpat din văpaia invidiei babilonienilor! Răbdarea lui Anania și a prietenilor lui a făcut ca trupul lor să treacă de la vederea naturală, a neamului lui Adam, la vederea îngerească a luminii. La fel va fi cu toți cei care rabdă încercările cuptorului în chilie și care, cu toate ispitele abătute asupra lor, nu se lasă să cadă în akedie: trupurile lor vor fi ridicate din etapa trupească în etapa sufletească, iar chipurile lor vor fi luminate de lumina sfântă care se înalță din inimile lor, ca aceea care le-a apărut lui Anania și fericitorilor săi prieteni, în așa fel încât, datorită vederii luminii slavei care strălucea peste ei, lumina focului babilonian s-a ascuns dinaintea ochilor lor, iar ei nu o mai vedeau.

Rezumat al etapei trupesti

Așadar, acesta este începutul ostenețelor șederii în chilie: postul, înfrânarea de la orice mâncare, renunțarea la lucruri și la averi, privegherea trupească, setea. Toate aceste osteneți țin de etapa trupească, pentru că ele sunt susținute de râvna dintâi a celor care se așază în singurătate. În această primă râvnă a primei etape, faptele săvârșite pentru virtute nu cunosc nici cantitate, nici măsură, nici împovărare, pentru că aceasta este prima râvnă și, prin imboldurile ei de nerăbdar, ea vrea să fie mai presus de fire. Râvna aceasta vine din focul semințelor naturale și vară mă foarte tare trupul, pentru că, în urma slăbiciunii, toate vasele de sânge ale trupului slăbesc și se vară mă.

133

La început, nici demonii nu luptă împotriva acestei râvne, pentru că știu că nu au cum să pătrundă în inima fratelui atâta timp cât râvna provenită din semințele naturale arde sufletul cu căldura ei. Numai demonul slavei deșarte îl atacă. Dacă monahul ascultă de momelile acestui demon, atunci râvna provenită din semințele naturale se răcește în sufletul său, iar atunci domnesc în suflet întristarea și năuceala gândurilor. Apoi îl atacă pe monah demonul desfrânării, care îl coboară până în adâncul iadului. Dacă sufletul rezistă cu putere împotriva uneltirilor și momelilor demonului slavei deșarte, atunci râvna provenită din semințele naturale nu se stinge în el și, atâta timp cât focul acestei râvne arde în suflet, nicio patimă nu îl poate supune pe monah voii ei, pentru că, prin această râvnă, făptuitorul ajunge la starea de curăție. Pornind de la această stare, și dincolo de ea, se găsește locul limpezimii.

*Contemplația naturală secundă*¹⁴⁷

134

Toată cunoașterea, în etapa trupească, este legată de trup, pentru că este compusă, iar monahul, ori de câte ori încearcă să-L vadă pe Dumnezeu, și-L reprezintă și Îl vede sub forme compuse. Dacă cel aflat în această etapă are o descoperire sau o contemplație oarecare, aceasta se adresează simțurilor lui, și nu cunoașterii în Duh, așa cum au fost descoperirile făcute primilor drepti, adică lui Noe, Avraam, Isaac și Iacob și altor drepti dinainte de Lege. Așadar, cunoașterea celor care se găsesc în etapa trupească este cunoașterea naturală secundă, pentru că tot ceea ce omul ajuns în etapa trupească cugetă și gândește în

¹⁴⁷ În împărțirea evagriană a vieții duhovnicești, contemplația naturală secundă este prima etapă a contemplației naturale pe care o are ascetul în urcușul său, urmată de contemplația naturală primă, iar apoi de contemplația Sfintei Treimi (cf. EVAGRIE PONTICUL, KG I, 27; III, 19, 21; *Pr Prolog* 8, ș.a.).

legătură cu Dumnezeu, el cugetă sub forma imaginilor trupului cu care este el îmbrăcat. De fapt, etapa trupească ține până la a doua trecere a Iordanului, și nu mai mult.

A doua tăiere-împrejur – a inimii

cf. *Iis. Nav. 5, 2-3*

Așa cum, atunci când fiii lui Israel au trecut Iordanul, fericitul Iosua, fiul lui Navi, i-a pus să se taie împrejur a doua oară, iar ei, după aceea, au intrat în pământul făgăduit și au luptat împotriva celor șapte popoare care locuiau acolo, tot așa și noi, dacă nu ne tăiem împrejur inima de răutăți prin a doua tăiere-împrejur, care este etapa sufletească, nu vom putea lupta împotriva celor șapte patimi care ne războiesc în această etapă și care sunt: împrăștierea gândurilor, invidia, înfumurarea, lipsa de cunoștință, tulburarea, necredința, slava deșartă, precum și multe alte patimi care ne războiesc în această etapă¹⁴⁸. Așa cum, în prima etapă, toate exercițiile ascetice ale monahului sunt trupești, după cum trupească este și cunoștința pe care o primește mintea, tot așa, în această a doua etapă, întregul exercițiu ascetic este sufletec, întreaga cunoștință este primită dincolo de simțurile trupești și toate luptele sale sunt sufletești.

¹⁴⁸ Autorul nu intenționează să dea o listă a „gândurilor răutății” sau a patimilor, așa cum au fost sistematizate de Avva Evagrie în *Făptuitorul*, ci să enumere câteva dintre patimile care se fac simțite în această a doua etapă duhovnicească a vieții pustnicești.

D. ETAPA SUFLETEASCĂ - AL DOILEA PISC -

Citirea duhovnicească a Scripturii

136

Să vorbim acum, iubite, așa cum ți-am făgăduit¹⁴⁹, despre felul în care sufletul începe să intre în etapa sufletească, în care, după ce a atins primul pisc¹⁵⁰, Domnul nostru începe să deschidă înaintea sufletului cel de-al doilea pisc, care aparține etapei sufletești.

La început, îi sunt date minții înțelesurile duhovnicești ale cărților Duhului¹⁵¹. Așa cum soarele luminează toate făpturile creației în față, tot așa sunt luminate înaintea minții toate versetele scrise de Duhul. Iar când mintea a prins înțelesul unui verset, aceasta atrage mintea în uimire, vreme de o oră sau două sau chiar întreaga zi, apoi lasă acel verset pentru a trece la un altul. Astfel, i se dăruiește adunarea gândurilor, în așa fel încât nu mai are alte gânduri, decât pe acela care îi ține privirea ațintită asupra iconomiei dumnezeiești.

Lacrimile

Această adunare a gândurilor, precum și uimirea provenită din înțelesurile dumnezeiești, dau naștere în monah unei stări de liniște, însoțită de lacrimi, noaptea și ziua. Acestea nu mai sunt lacrimile venite din silire sau din necazuri, așa cum sunt

¹⁴⁹ *Vide supra* c. 63.

¹⁵⁰ *ῥοσκ* (*aqme*) este un calc după grecescul ὄρυξ, „pisc“, „vârf“, „punct culminant“, și denotă punctul în care sfârșește o etapă duhovnicească și din care se pleacă în următoarea.

¹⁵¹ Adică a Sfintei Scripturi, *cf.* c. 122.

lacrimile venite din prima râvnă, despre care am vorbit mai înainte¹⁵², ci sunt lacrimi liniștite, care nu vin din voința omului, ci din uimirea datorată înțeleșurilor duhovnicești, și care aduc în gâttelejul minții¹⁵³ o dulceață. Acestea sunt lacrimile numite de către Părinții noștri „pământul făgăduit”¹⁵⁴, pentru că, odată intrat acolo cineva, nu se mai teme de luptele duse împotriva sa. Are cea de-a doua râvnă, despre care vorbește Sfântul Ammonios¹⁵⁵ și care nu este dată multor monahi, ci numai celor care s-au curățit de patimile trupului și ale sufletului. Odată cu aceste lacrimi, îi este dăruită pustnicului – binecuvântat fie el! – râvna săvârșirii metaniilor, noaptea și ziua, înaintea Crucii, în rugăciune către Dumnezeu.

Contemplația celor trupești și a celor netrupești, a Judecății și a Proniei

Prin aceste trei daruri pe care le-am amintit, ochiul luminat al minții este curățit de orice întinare trupească sau sufletească. El se contemplă pe sine însuși și se vede pe sine în lumina slăvită a Celui care locuiește în el. După ce mintea se vede pe ea însăși, urmează contemplația celor trupești și a celor netrupești. În această primă contemplație se naște un înțeles duhovnicesc privitor la contemplarea Judecății și a Proniei. Când mintea a fost găsită vrednică de înțelegerea duhovnicească a acestor două contemplații, omul se îmbată, ca de un vin, de dragostea pentru oameni. În vederea din această primă contemplație i se

137

¹⁵² Vide supra c. 40.

¹⁵³ Expresia „gâttelejul minții”, *هنكا د-ماد'ا* (*henka d-mad'a*), preluată literal din Sf. Isaac (*Cuvinte...*, II, 20, 20), denumește simțul prin care mintea percepe realitățile duhovnicești, gâttelejul fizic sintetizând gusturile mâncărilor.

¹⁵⁴ Vide supra c. 108.

¹⁵⁵ Sfântul Ammonios vorbește despre prima râvnă în c. 40. Referința la a doua râvnă trimite la un text necitat în *Epistolă*.

înfățișează toate faptele oamenilor, așa cum sunt săvârșite de fiecare dintre ei, fie că sunt păcătoși, fie drepti.

Dacă însă contemplația Judecării și a Proniei nu vine în mintea monahului și dacă prin înțelegerea lor duhovnicească el nu este atras spre iubirea de oameni din cauza slăbiciunii pe care o vede în ei, monahul se va prăbuși într-o clipită, pentru că se va sminti de faptele oamenilor. De asemenea, el se poate umple, împotriva lor, de invidie, de mânie și de furie. Din cauza acestor patimi el se poate prăbuși, dacă Domnul nostru, în mila Sa, nu ar fi rânduit lucrurile în așa fel încât, în această contemplație, El să dea sufletului și înțelegerea altor lucruri; iar când mintea va începe să privească slăbiciunile oamenilor și va vrea să se aprindă de râvnă împotriva lor, El să aprindă în inima monahului focul iubirii de oameni, iar înțelesurile duhovnicești ale contemplării Judecării și Proniei să arunce mintea ca într-un adânc.

Ca să spunem adevărul, în același timp în care monahul vede slăbiciunile oamenilor, mocirla lor mizerabilă și cum sunt supuși stricăciunii morții, el gustă, ca din vârful degetului mic, cu gâtlejul minții sale, din desfătarea slavei în care se vor găsi oamenii după învierea din morți. Aceasta nu i se întâmplă în vedenie, zic, ci printr-un înțeles duhovnicesc.

Roadele contemplației

138

Omul va deveni vrednic de vederea acestei slave negrăite în ultima etapă, cea a desăvârșirii. Prin vederea acestor contemplații, mintea este iluminată, inima se lărgește, mișcările sufletului se subțiază, bucuria se întărește înlăuntrul inimii printr-o înțelegere duhovnicească a naturii celor create, pe care nicio limbă a muritorilor nu o poate exprima. Atâta vreme cât aceste înțelesuri domnesc în suflet, lacrimile curg fără măsură, „cu timp și fără timp“. Când lacrimile curg, mintea și cugetul se curățesc de toate reprezentările care apăreau înaintea minții, în

vremea rugăciunii, asemenea unei umbre. Pe măsură ce sufletul și mintea devin limpezi, departe de orice gânduri, Soarele dreptății răsare pe cerul inimii și îi luminează toate cămărilor tainice. Fericit omul care a fost socotit vrednic de aceste lucruri, pentru că bucuria nădejzii sale va rămâne pururea!

Nălucirile demonice din etapa sufletească

Așadar, când vezi aceste semne de recunoaștere în sufletul tău, o, iubitul meu, să știi că ai ajuns în etapa sufletească. Există, cu siguranță, și alte lupte și reprezentări mentale în această etapă, mai multe decât în prima și în a doua. Astfel, când pustnicul începe disciplinarea minții¹⁵⁶, adică exercițiul ascetic propriu etapei sufletești, atunci, oricare ar fi contemplația care îi apare în minte – fie a celor trupești, fie a celor netrupești –, demonii, prin imaginile aduse de ei, îi înfățișează minții reprezentări mentale asemănătoare aceloră¹⁵⁷. Tot așa este și cu celelalte înțelesuri mincinoase, despre care am vorbit mai sus¹⁵⁸.

Trei feluri de imagini demonice

Demonii duc lupta împotriva celor aflați în această etapă folosindu-se de trei feluri de imagini. Primul fel sunt formele idolatre¹⁵⁹, adică imaginile venite de la demonul desfrânării; al doilea fel sunt cele venite de la demonul slavei deșarte; iar

¹⁵⁶ În expresia *دربارہ د-رے-جانا* (*dubara d-re'jana*), substantivul *دربارہ* are înțelesul de „disciplină”, „regulă”. L-am mai întâlnit în alt context (*vide supra* c. 47, nota 55), unde desemna regula de viață proprie începătorilor din chinovie. Aici este vorba de interiorizarea acelei reguli și asimilarea ei prin disciplinarea minții, socotită drept „exercițiul ascetic propriu etapei sufletești”.

¹⁵⁷ Demonii imită lucrarea harului.

¹⁵⁸ *Vide supra* c. 115.

¹⁵⁹ Pentru „forme idolatre”, *vide supra* n. 86 și 102.

al treilea fel sunt cele ale demonului mândriei, imaginile încântătoare. Pentru înfruntarea acestor ultime două feluri de imagini, mintea are nevoie de smerenie, de rugăciune neîncetată și de paza gândurilor. În ce privește primul fel de imagini, mintea are nevoie de multe privegheri și de posturi, fiindcă prin acestea sunt slăbite și dispar din suflet toate reprezentările mentale aduse de demonul desfrânării.

În sfârșit, luptele pe care monahul le dă de-a lungul acestei etape sunt foarte greu de îndurat; în aceste lupte, el ajunge pe punctul de a muri. Apoi el va fi izbăvit din acestea, pentru că, în această etapă, delăsătorii cad, însă luptătorii înving și primesc cununile biruinței. Dintre cei mulți care intră în luptă, puțini sunt cei care biruiesc și ajung la etapa următoare.

Vederea celor două lumi

140

Când monahul ajunge la măsura limpezimii, atunci Dumnezeu îi descoperă și îi arată minții lui tot ceea ce El, Stăpânul lumii, săvârșește și va săvârși în această lume, până la sfârșitul ei, așa cum mărturisesc părinții noștri duhovnicești. Când pustnicul atinge limpezimea minții, îi este dăruită vederea celor două lumi: cea care a fost și cea care va fi¹⁶⁰.

Cei care au început, în această etapă, lucrarea ostanelilor lor ascetice și care au fost socotiți vrednici să se vadă pe ei înșiși¹⁶¹ în vremea rugăciunii, să se ferească cu putere de imaginile care stârnesc războiul împotriva lor în diferite feluri, să urmărească smerenia, să-și dezvăluie și să-și dezgolească gândurile înaintea povățuitorilor lor, și așa, cu ajutorul Domnului

¹⁶⁰ Prima lume corespunde celei dintâi creații, înainte de cădere, când omul se desfăta de Dumnezeu în rai, iar cea de-a doua lume e cea care urmează după învierea de obște.

¹⁶¹ Literal: „să-și vadă propria persoană“ (*qnomā*).

nostru, vor fi izbăviți. Dar dacă ei primesc imaginile care li se înfățișează, atunci mintea lor va fi întinată și nu vor ajunge nici măcar la prima etapă a lucrării virtuților.

Măsura în toate – regula acestei etape

În această etapă, psalmodia, precum și toate faptele trupești, trebuie săvârșite cu rânduială și cumpătare, pentru ca nu cumva, dacă sunt depășite măsura și cumpătarea, pustnicul să fie lipsit de exercițiul ascetic propriu etapei sufletești. Cu cât mai mult pustnicul este inițiat în făptuirea proprie etapei sufletești, cu atât mintea sa se adună din împrăștierea gândurilor. Prin adunarea gândurilor sufletului îi sunt descoperite tainele viitoare și, pe măsură ce tainele veacului viitor îi sunt arătate sufletului, cu atât stăpânește în el moartea față de lume și se dezvăluie în el, zi după zi, viața cea adevărată, care este în Dumnezeu. În această etapă începe cunoașterea tuturor tainelor și descoperirilor care urmează să-i fie făcute; ele sunt pe măsura de exprimare a limbii trupești, iar mintea are puterea să vorbească despre ele, fie cu gura, fie prin texte din Scriptură¹⁶².

Semnele etapei sufletești

Îți voi da acum, o, iubitul sufletului meu, două semne neîndoielnice de recunoaștere, prin care vei înțelege în sufletul tău că ai ajuns în această etapă sufletească. Primul apare atunci când citești din cărțile care vorbesc despre iconomia dumnezeiască¹⁶³: pe măsură ce citești, inima ți se umple de

¹⁶² Descoperirile din etapa sufletească mai pot fi încă exprimate prin cuvinte omenești create, spre deosebire de cele ale etapei duhovnicești, care sunt negrăite (*vide infra* c. 142).

¹⁶³ Este vorba, în principal, de cărțile Sfintei Scripturi, dar și de lucrări patristice.

uimire și vei rămâne fără cuvinte. Datorită uimirii stârnite de înțelesurile duhovnicești ale iconomiei dumnezeiești, în inima ta se va aprinde ceva, ca o pară de foc, până într-acolo încât vei ajunge să strângi între dinți pământ¹⁶⁴ – și încă de câte ori! – din pricina bucuriei care îți cucerește inima.

Al doilea semn de recunoaștere este acesta: mintea ta nu va înceta nicio clipă din pomenirea lui Dumnezeu, iar limba minții tale va murmura neîncetat în inima ta o rugăciune tainică.

Pe scurt, ți-aș spune, o, fratele meu, că, de fiecare dată când vei vedea că apar în inima ta aceste semne de recunoaștere pe care le-am amintit mai înainte, fără silire și fără să te îngrijești de aceasta, să știi că te găsești pe al doilea pisc al etapei sufletești. De acum David, fiul lui Iesei, se pregătește să urce pe Muntele Sionului¹⁶⁵. Acestea sunt, ca într-un rezumat, semnele de recunoaștere a intrării minții în etapa sufletească. Aceasta este starea limpezimii, pornind de la care și deasupra căreia este locul etapei duhovnicești, în care mintea se află neconținut în slava și lauda adusă neîncetat împreună cu îngerii de lumină¹⁶⁶.

¹⁶⁴ Această formulare, oarecum ciudată, a bucuriei de nereținut trăite de monah se regăsește și în scrierea *Despre contemplația duhovnicească*, tradusă în acest volum. Și Sfântul Isaac Sirul descrie o astfel de stare, în care monahul „se tăvălește la pământ“ (*Cuvinte ascetice*, IST, 21; trad. rom. în FR 10, p. 79).

¹⁶⁵ Iosif Hazzaya va rezuma caracteristicile celor trei piscuri, spunând că, pe primul, mintea exersează asceza pentru virtuți, pe cel de-al doilea, este dusă la desăvârșire, iar pe al treilea, este încununată. Cel de-al treilea pisc este Muntele Sionului, în care David, simbol al minții, domnește ca un împărat (*vide infra* c. 147).

¹⁶⁶ Cf. EVAGRIE PONTICUL, KG I, 85: „Mintea, când ajunge nepătimașă, s-a îndepărtat de imboldul irațional și de rătăcirea care o înconjoară și este împreună cu cele netrupești, care îi împlinesc toate dorurile duhovnicești.“

E. ETAPA DUHOVNICEASCĂ

Semnul distinctiv

Acesta să-ți fie o, fratele meu, semnul că Domnul nostru a început să-i grăiască minții tale, pentru ca ea să intre în locul duhovnicesc: vederea minții ți se va ridica deasupra contemplației celor trupești și a înțelesurilor duhovnicești ale Judecății și Proniei; această vedere a minții, unită cu puterile îngerești nevăzute, va fi amestecată doar cu slăvita lumină a Sfintei Treimi. De la mintea ta se va îndepărta cunoașterea potrivită unei ființe alcătuite din carne și îi va fi dată cunoașterea duhovnicească, pe care mintea nu și-o poate zugrăvi, nici limba nu o poate grăi. Mintea ta se va exprima atunci doar printr-un grai asemănător cu cel al îngerilor¹⁶⁷, a cărui veselie va fi desfătarea sufletului tău. Dar puterea tainelor, care ți se vor dezvălui așa cum sunt, nu o vei cunoaște¹⁶⁸.

142

Vederea puterilor îngerești

Uneori, această vedere va atrage mintea și o va face să intre în locul luminii negrăite, unde nu vei vedea altceva decât ființele duhovnicești. Toată această creație va fi acoperită înaintea ochilor tăi. Nu vei mai ști dacă ești în trup sau în afara trupului, pentru că simțurile trupești vor înceta, iar tu vei auzi în

143

cf. 2 Cor. 12, 2

¹⁶⁷ Prin sintagma „un grai asemănător cu cel al îngerilor“ am încercat să aproximez adjectivul *قاتينا* (*qatina*), cu sensurile de „mic“, „subțire“, „subtil“, „mic“, „pătrunzător“.

¹⁶⁸ Această ultimă precizare exprimă distincția dintre energiile necreate ale lui Dumnezeu, care pot fi cunoscute și experiate, și ființa lui Dumnezeu, inaccesibilă și cu neputință de cunoscut.

acest loc doar glasul ființelor duhovnicești¹⁶⁹, fără să poți tâlcui limbile lor. Acesta este locul în care sunt contemplate ființele duhovnicești, așa cum sunt în firea lor, în vreme ce orice vedere a lor, altundeva decât în acest loc, este o reprezentare străină firii lor. Iar dacă cineva te contrazice în acest punct, să știi că acela s-a îndepărtat de adevăr, întrucât ființele duhovnicești nu se arată în firea lor decât în locul limpezimii și mai sus de el, și doar mintea care a ajuns limpede ca și ele le vede în firea lor.

Contemplarea Judecării și a Proniei lui Dumnezeu

144

Fericit monahul care a fost găsit vrednic de vederea slăvită a frumuseților ființelor duhovnicești, care a intrat în acest loc sfânt, s-a desfătat de aceste taine dumnezeiești și a auzit aceste grăiri de taină! Cu adevărat, o, iubite, atunci când lauda adusă de graiurile acestor firi duhovnicești se pogoară în minte, ea robește mintea prin uimire și toate mișcărilor trupului și ale sufletului contenesc, ca în somn. În acest loc se va descoperi înaintea ta contemplația Judecării și a Proniei, sub formă de vedere, zic, și nu ca un înțeles duhovnicesc, așa cum îți erau descoperite în etapa sufletească. Așa cum cunoașterea pe care o are un adult este mai înaltă decât cea pe care o are un copil, tot așa vederea acestor contemplații din locul duhovnicesc este mai presus decât înțelesurile duhovnicești din etapa sufletească. În acest loc duhovnicesc, o, iubite, nu calcă picior de străin și acolo nu se află nici învățăcel, nici învățător, nici dascăl, nici ucenici, „nici robi, nici oameni liberi, ci Hristos, Care este totul în toți“.

cf. Col. 3, 11

¹⁶⁹ Aceste „ființe duhovnicești“ sunt serafimii, care cântă imnul în-treit-sfânt, așa cum l-a auzit și prorocul Isaia în cursul cunoscutei sale vedenii (cf. Is. 6, 3).

Nelucrarea deplină a minții în contemplație

Așa cum este ținta față de săgeți, tot așa este mintea, în acest loc duhovnicesc, față de vederea contemplațiilor. Așa cum nu ține de țintă să aleagă săgeata care se va înfige în ea, ci de arcașul care o azvârle, tot așa se întâmplă și cu mintea când intră în locul duhovnicesc: ea nu mai poate hotărî ce contemplație va privi, ci aceasta ține de Duhul Care conduce mintea. După ce a intrat în locul duhovnicesc, mintea nu mai are stăpânire asupra ei înseși, ci privește fiecare contemplație care îi este arătată până când primește o alta, iar atunci privirea ei se mută la aceasta de la cea precedentă.

Răspuns celor care obiectează împotriva pasivității minții în contemplația duhovnicească

Să mai știi cu siguranță, fratele meu, că, de fiecare dată când mintea se silește prin voia sa proprie să ajungă la vederea unor contemplații, aceasta arată că ea n-a ajuns încă în locul duhovnicesc, pentru că, odată ajunsă acolo, mintea nu mai are puterea să se conducă pe ea însăși, ci rămâne în uimire și merge doar acolo unde este condusă. De aceea, să nu-ți pleci urechea la vorbele celor care rătăcesc, o, fratele meu, și care spun că, în locul duhovnicesc, mintea are putere să se conducă pe ea însăși, fiindcă unii ca aceștia nu înțeleg ce spun. Dacă gâtlejul minții lor ar fi gustat din bunătățile acestui loc și dacă ochiul minții lor ar fi văzut aceste lucruri slăvite, ei nu ar mai vorbi așa!

În ce te privește pe tine, o, fratele meu, de vreme ce crezi că acesta este adevărul – că, în locul duhovnicesc, mintea nu mai are stăpânire asupra ei înseși –, fugi, depărtează-te de unii ca aceștia care, în neștiința lor, rătăcesc! Aleargă după cunoașterea ascunsă înlăuntru tău, pentru a găsi acolo împlinirea tuturor celor despre care am vorbit!

Sfântul Pavel – o pildă vie

Ascultă-l, aşadar, pe fericitul Pavel, care a ajuns în acest loc sfânt, a văzut această slăvită lumină şi a auzit cu urechile minţii aceste glăsuiri duhovniceşti! Despre acestea el spunea: „Dacă a fost în trup sau dacă a fost în afară de trup, nu ştiu.“ El spune că a văzut şi că a auzit, dar nu i-a stat în putere să tâlcuiască ceea ce a văzut şi a auzit. El L-a văzut pe Iisus în dumnezeirea Sa, a auzit cântarea întreit-sfântă a fiinţelor duhovniceşti, pe care ele I-o cântă, şi, pentru că Apostolul nu avea stăpânire asupra faptelor sale, mintea nu putea să-şi reprezinte în imagini ceea ce văzuse, nici limba să tâlcuiască sau să rostească ceea ce el auzise.

2 Cor. 12, 2

Tu ştii, de fapt, o, fratele nostru, că, ajunsă în acest loc duhovnicesc, mintea nu se mai vede pe ea însăşi, pentru că, în starea duhovnicească, ea se uneşte cu acea lumină sfântă în care ea este învăluită şi de care nu se mai poate deosebi.

147

Fericit este pustnicul care a fost găsit vrednic de această vedere sfântă! Cât despre mine, o, preaiubitul sufletului meu, ori de câte ori îmi amintesc de acel loc mă ocărăsc pe mine însumi, pentru că, din cauza vieţuirii mele celei rele, am fost lipsit de vederea lui şi de auzirea sfintelor sale taine.

Niciuna dintre tainele şi descoperirile care i se fac minţii în acest loc nu poate fi transpusă în vreo limbă omenească. Semnul adevărat care arată că mintea ta a intrat în locul duhovnicesc să-ţi fie acesta: mintea ți se va înstrăina de vederea şi de înţelesurile contemplaţiei celor trupeşti şi îi va fi dăruită doar slava simplă, aceea în care fiinţele duhovniceşti cântă neîncetat cântarea „Sfânt, Sfânt, Sfânt!“. Părinţii noştri duhovniceşti spun că, în lumea viitoare, firea noastră va primi plinătatea desăvârşirii, pentru că toate tainele şi descoperirile care vor fi făcute minţii în această etapă țin de

lumea cea nouă și sunt arvuna¹⁷⁰ lucrurilor de care se vor bucura dreptii la înviere.

Pacea Sionului slăvit

2 Imp. 21, 17

În această etapă, o, iubitul sufletului meu, nu mai există lupte, pentru că făptuirea monahului se săvârșește acum dincolo de simțurile trupești și de mișcările sufletului! Acesta este Sionul cel slăvit, unde David și-a primit coroana împărăției, a domnit asupra tuturor vrăjmașilor și unde slugile sale i s-au jurat zicând: „Tu să nu mai ieși cu noi la război, ca să nu se stingă făclia lui Israel!“ Fericit este monahul care a auzit acest cuvânt și din al cărui suflet nu s-a stins acest foc dumnezeiesc! Fericit cel care a văzut această slavă a Mântuitorului și Domnului Hristos, Care, în vremea rugăciunii, Se arată minții ajunse la locul limpezimii! Pentru că atâta timp cât această lumină slăvită a vederii Mântuitorului nostru va rămâne peste mintea monahului, el nu se mai ocupă de psalmodie, nici de citire, și încetează toate lucrările și ostenele trupului și ale sufletului său.

Încheiere

Acestea sunt, în linii mari, cele câteva lucruri pe care le-am scris de dragul tău, potrivit cererii pe care ne-ai făcut-o, o, frațele meu, punând mai întâi la începutul scrierii noastre Egiptul, care este imaginea acestei lumi. După aceea, am făcut din ieșirea fiilor lui Israel din Egipt chipul ieșirii noastre din lume; din încercările iudeilor în pustie, am făcut chipul intrării noastre în mănăstire și în etapa trupească; din trecerea Iordanului de către iudei și din intrarea lor în pământul făgăduit,

148

¹⁷⁰ Substantivul רבבון (*rahbuna*), „arvună“, (cf. 2 Cor. 1, 22; Ef. 1, 14) e un calc după grecescul ἀρραβών, fiind un important termen al misticii siriene.

am făcut chipul viețuirii noastre în chilie, al luptei noastre cu patimile, al războaielor și al cercetărilor harului. După aceea, am descris etapa sufletească, în care monahul se exersează în toate virtuțile, trăind la nivelul minții, pentru a ajunge în locul limpezimii. Locul aflat deasupra celui al limpezimii am spus că este Sionul, care reprezintă etapa duhovnicească.

149 În ce te privește, iubitele, citește bine aceste rânduri, urmărește și cercetează în adâncime înțeleșurile lor și ia aminte: după ce ai ajuns la piscul primei etape și ai început cea de-a doua etapă, pentru a ajunge la al doilea pisc, tu trebuie să-ți potrivești ostenele tale ascetice, ca să poți culege roadele cunoștinței ascezei tale și ca să nu fii ca necunosătorii, care, atunci când își pun loruși o rânduială, nu o mai schimbă. De câte ori nu li se ivește un mare prilej de câștig, iar ei se țin de regulile lor!

150 Tu însă, o, fratele meu, ca un înțelept, să fii atent la semnele de recunoaștere pe care ți le-am pus înainte și, la începutul fiecărei etape la care ajungi, să începi prin punerea în faptă a exercițiilor ascetice proprii acelei etape! Astfel, Domnul nostru va fi pentru tine un povățuitor și un dascăl, până când vei intra în Sion și vei domni acolo, unde făclia viețuirii tale nu se va stinge din fața chivotului Domnului. Rugăm sfânta Lui milă pentru tine, pentru noi și pentru toți cei care vor citi rândurile smeritei noastre scrieri, pentru ca, în ziua venirii Sale slăvite din înaltul cerului, să fim înălțați cu aripi de lumină întru în-tâmpinarea Lui, pe norii de lumină, și să fim uniți cu mulțimile slujitorilor Săi și să ne bucurăm de vederea luminii Lui! Amin.

cf. 1 Imp. 3. 3

Lui fie slava, cinstea și mărirea, împreună cu Tatăl Său
și cu Duhul Său cel Sfânt, din gura tuturor
ființelor raționale, în vecii vecilor!

Amin.

II

DESPRE CONTEMPLAȚIA DUHOVNICEASCĂ

prin care mintea este dusă, în timpul rugăciunii, mai presus de senzațiile venite de la simțuri și mai presus de gânduri, de înțelesuri și de lucrurile materiale; și despre imboldul arzător care preface sufletul după asemănarea sa, ori de câte ori o contemplație atrage mintea

Despre imboldul fierbinte

1 Un imbold fierbinte, care răspândește o mireasmă dulce și de nespus, cuprinde, atât în vremea rugăciunii, cât și în timpul slujbelor bisericești, sufletul celor pe care harul lui Dumnezeu i-a făcut înfloritori, al celor care au lucrat în mod biruitor ostenele pentru virtute, al celor care și-au curățit casa inimii de dorințe rele, de patimi, de invidie, de mânie, de clevetire și de mândrie – maica și învățătoarea tuturor relelor –, care au dobândit curăția sufletului și limpezimea minții, de dragul iubirii pentru Hristos, Domnul nostru, care au ajuns temple sfinte ale Dumnezeului celui Preaînalt, Împăratul tuturor lumilor – potrivit cuvintelor Profetului care spune: „Voi sunteți temple ale Domnului, dacă vă veți îndrepta înaintea Lui căile și faptele voastre“ –, precum și sufletul celor a căror minte a atins sfânta contemplație, care ajunge la înălțimea și adâncimea tuturor firilor create, fie trupești, fie inteligibile.

*cf. Iez. 37, 26-27;
2 Cor. 6, 16*

Rostul acestui imbold și urmările lui

2 Aceasta se întâmplă pentru ca ei să-și poată împlini preoția lor duhovnicească înlăuntrul Sfintei Sfintelor, atunci când sufletul, aflat vrednic de aduldmearea acestei miresme, se scoală de la moarte la viață, părăsește întunericul pentru lumină și trece de la neștiință la cunoașterea adevărului, de la îndoială la siguranță, de la vederea lucrurilor materiale la cea a lucrurilor inteligibile, de la împrăștierea acestei lumi la cunoștința lumii viitoare. Sufletul își va schimba, de asemenea, înfățișarea firii sale la una mai presus de fire și, de la o stare supusă patimilor, va fi condus, prin acel imbold fierbinte, la nepățimire. Mintea va fi, de asemenea, îmbătată și fermecată, ca de un vin tare, de contemplația venită prin acel imbold fierbinte, datorită căruia ea va suferi o schimbare la simțirea acelei minunate miresme sfinte.

Cheia inimii, locașul lui Hristos și al Duhului Sfânt

Imboldul fierbinte despre care vorbesc este, prin urmare, cheia duhovnicească prin care se deschide înaintea minții ușa inimii și i se face văzut locașul duhovnicesc în care – în noi și înlăuntrul inimii noastre – locuiește Hristos, Domnul nostru, potrivit cu cuvintele dumnezeiescului Pavel, care, îndemnându-ne către cunoașterea acestui dar minunat, spune: „Cercetați-vă pe voi înșivă dacă sunteți în credință, puneți-vă la încercare. Oare nu știți că Iisus Hristos este întru voi? Afară numai dacă sunteți neîncercați.“ Într-adevăr, acolo unde locuiește Domnul Hristos, tot acolo locuiește și Duhul Lui, după cum spune Apostolul Pavel, iar unde este Duhul Domnului, acolo este libertatea de patimi; iar unde este libertatea de patimi, acolo va fi Împărăția cerurilor, împreună cu siguranța, pacea și bucuria în Sfântul Duh. Omul nu știe cum să-și stăpânească simțurile când trăiește cu putere bucuria și veselia inimii.

Experiența acestui imbold

Cu adevărat, nimeni nu este în stare să îndure lucrarea acestui imbold fierbinte. Îndată ce acesta se răspândește în suflet, omul cade la pământ și mușcă din țărână, ca și cum ar fi pâine¹, datorită căldurii iubirii dumnezeiești și a puterii căldurii ei arzătoare. Binecuvântat este fiul omului care a fost găsit vrednic de această cercetare dumnezeiască și cel care a simțit cu simțul minții sale dulceața desfătării de acest imbold fierbinte, dulceața simțită de puterile sufletului prin harul și mila Domnului nostru!

Vederea luminii dumnezeiești

Dacă această stare durează o vreme, contemplația duhovnicească va răsări în suflet, ca un nor luminos, la vederea și

¹ Aceeași imagine apare și în *Epistola*, c. 141.

înțelegerea lumii prezente și a celei viitoare. Lumina acestei contemplații va face ca mintea să strălucească precum cea a fiului lui Amram, Moise, pe vârful muntelui², și va atrage mintea la ea de la înțelegerea tuturor formelor de cunoaștere materială. Atunci mintea nu va mai avea altă simțire decât pe cea a propriei contemplații și a propriei înțelegeri.

Inima omului va fi atunci umplută de sfânta lumină a acestei contemplații într-o asemenea măsură, încât mintea nu se va mai putea percepe și deosebi pe ea însăși, întrucât toate puterile firii ei duhovnicești vor fi atunci absorbite în acea lumină. În acele momente, mintea nu va mai avea niciun gând despre vreun lucru, nicio amintire, nici mișcări lăuntrice sau imbolduri, ci numai o răpire în Dumnezeu și o încântare negrăită. Bindecuvântat este omul care a fost găsit vrednic de acest dar, ale cărui lucrări nu pot fi povestite de limba trupească. Într-adevăr, acolo i se vor dezvălui taine și va avea parte de descoperiri, pe care le poate primi doar o minte de la o altă minte, în mod duhovnicesc, întrucât limba trupească nu este în stare să le exprime, neavând nicio putere asupra lor.

Intrarea în locul duhovnicesc

6 Părinții spun că prin mijlocirea acestei contemplații omul este învrednicit să intre în locul duhovnicesc, iar această contemplație este, pentru om, linia de hotar dintre starea firească a sufletului său³ și locul desăvârșirii. Mai jos de această cercetare harică se află locul sufletului firesc, în care sunt aduse jertfele

² În *Despre rugăciune*, Avva Iosif interpretează urcarea lui Moise pe munte ca pe o imagine a contemplațiilor din locul limpezimii și, respectiv, cel duhovnicesc (*vide infra* nota 4).

³ Pentru Iosif Hazzaya, starea naturală a sufletului este cea lipsită de patimi, atinsă prin făptuirea din etapa trupească și din prima parte a etapei sufletești (*cf. Despre rugăciune*, c. 7-8).

și rugăciunile, iar deasupra se află locul desăvârșirii, în care nu mai sunt aduse nici jertfe, nici rugăciuni, ci minții duhovnicești îi sunt arătate tainele și descoperirile lumii viitoare.

Semnul stării firești a sufletului

7 Omul va putea înțelege că se află în starea firească a sufletului din următorul semn: atâta timp cât mintea nu a ajuns la această contemplație, trebuie să înțelegi că ești mai jos de locul limpezimii, și de aceea silește-te cu toată puterea împotriva gândurilor rele și câștigă privegherea, postul, rugăciunea, citirea și meditarea cărților dumnezeiești, pornind de la care vei fi învrednicit să te înalți în locul limpezimii.

Etapele urcușului, pe scurt

8 Omul este înălțat de la starea sa trupească la curăție, și de la curăție se înalță la starea firească a sufletului; de la starea firească a sufletului se înalță la conștiința și contemplația acestei minunate cercetări harice; de la această contemplație se înalță la intrarea în locul desăvârșirii, pentru a săvârși slujba preoțească în cele mai dinlăuntru ale Sfintei Sfințelor, în care se află adevăratul Arhiereu, Domnul nostru Iisus Hristos. *cf. Evr. 4, 14* Acolo nu mai sunt două lumini, două înfățișări, două simțiri, ci o singură lumină, o singură simțire și o singură înfățișare, anume contemplația slăvită a Mântuitorului nostru. Fie ca harul Său să-i facă vrednici pe toți cei ce sunt din trupul și oasele Sale de desfătarea acestor taine minunate, în această viață într-un fel tainic, iar în lumea ce va să fie, în mod deplin și adevărat!

Amin.

III

DESPRE RUGĂCIUNEA PE CARE MINTEA O PRIMEȘTE ÎN LOCUL LIMPEZIMII

împotriva celor care spun că acolo este un chip și o asemănare materială a vederii pe care a avut-o mintea în spațiul aflat sub cel al limpezimii; despre natura contemplației minții în etapa curăției și despre felul în care, când este atins locul limpezimii, Dumnezeu nu mai este perceput prin niciun fel de chip sau asemănare materială

1 Faptul că vederea lui Dumnezeu este mai presus de toate imaginile și asemănările l-am explicat în capitolul anterior, care tratează despre contemplația duhovnicească primită de minte prin cercetările dumnezeiești, în starea dintre limpezime și desăvârșire.

Rugăciunea monahului ajuns în locul limpezimii

2 Când mintea a atins starea de limpezime, nu mai există niciun moment în care ea nu se roagă, dar metoda și forma rugăciunii este deosebită de rugăciunea făcută în etapa curăției. Adevărata rugăciune pe care mintea o spune în etapa limpezimii este alcătuită din înțelesurile venite din Sfintele Scripturi și din tainele și descoperirile aflate în contemplația naturală a celor create, care uimesc și desfată mintea cu adâncimile înțelepciunii Domnului a toate, ascunse în ele, și care trag mintea la ea însăși, departe de cele care se petrec în trup, de dragul voii lui Dumnezeu, după cum spune Apostolul: „El a pus vremile mai dinainte rânduite și hotarele locuirii oamenilor.“ Și iarăși: „Cele nevăzute ale lui Dumnezeu se văd de la facerea lumii, adică veșnica Lui putere și dumnezeire.“

EA. 17, 26

Rom. 1, 19-20

Libertatea celor ajunși în locul limpezimii

3 Am spus că în locul limpezimii există o singură metodă de rugăciune a minții. Pentru că în acel minunat loc nu mai sunt nici rugăciuni felurite, nici jertfe și pentru că el este liber de zarva patimilor, de cereri și de implorări deznădăjduite pentru păcatele săvârșite înainte, acolo nu mai este nici măcar amintirea ostenelilor ascetice trupești, săvârșite în etapa curăției, a căror amintire se mișcă mereu în minte. Toate aceste lucruri și altele asemănătoare încetează să se mai găsească în minte când ea se află în locul limpezimii, iar amintirea lor lipsește și din simțul minții, care este umplut în toată vremea de lucruri mai înalte și mai minunate, în uimirea față de creația lui Dumnezeu cel Atotînțelept.

Contemplația naturală – rugăciunea din locul limpezimii

Am spus mai înainte că există o singură metodă de rugăciune a minții ajunse în acest loc al limpezimii, iar aceasta constă în dulcea vedere și contemplație a cunoștinței duhovnicești ascunse în lume. Așa cum binecuvântatul Moise, când a stat șase zile în nor – simbol al numărului zilelor în care lumea a fost făcută de către înțeleptul ei Creator –, nu avea nicio rugăciune deosebită, ci numai vederea și contemplația duhovnicească a fapturilor lui Dumnezeu, Domnul a toate, și comuniunea și unirea cu măreția acelei Ființe înalte și minunate, al Cărei nume este sfânt și al Cărei locaș este sfânt, tot așa mintea care a ajuns în locul limpezimii prin împlinirea biruitoare a dumnezeieștilor sale osteneli ascetice nu mai are nici o altă vedere sau contemplație, ci numai dulcea vedere a creaturilor lui Dumnezeu, înțeleptul Creator. Acesta este tâlcul cuvântului Prorocului: „Omul a mâncat pâine îngerească“, adică înțelesul duhovnicesc ascuns și tănuit în lucrurile lui Dumnezeu, simțit și cunoscut doar de mintea curată, ajunsă la limpezime.

Ps. 77, 25

Starea minții în locul limpezimii

Mintea este umplută în acel loc cu o bucurie nesfârșită și cu o veselie negrăită, iar peste puterile și diferitele părți ale sufletului domnesc pacea și siguranța, omul dobândind adevărata dragoste și compătimire față de toți oamenii, suferind împreună cu ei și întristându-se pentru pieirea lor datorată plăcerii trecătoare, venită din simțirea lucrării patimilor.

Răspuns obiecțiilor

Pentru că sunt mulți care susțin, împotriva judecății sănătoase, că în locul limpezimii se mai fac încă rugăciuni, jertfe și cereri de iertare pentru păcatele de dinainte, și pentru că ei spun aceasta fără să știe despre ce vorbesc, nici ce

afirmă, doresc să arăt limpede cum și în ce ordine rugăciunile și cererile de iertare pentru păcatele de mai înainte sunt rostite și în ce loc amintirea acestor păcate se mișcă în suflet și îl conduc la faptele de pocăință.

Pe scurt, despre etapa trupească

6 Când un om părăsește lumea aceasta datorită fricii de Dumnezeu și intră în sfânta ceată monahală, când începe să umble pe cărarea virtuții, iar picioarele lui să străbată o vreme etapa trupească, el începe să sape și să pună temelia pentru ostenele sale ascetice, alcătuite din tot felul de fapte săvârșite neîntrerupt prin trup. Aceasta se datorează faptului că amintirea păcatelor săvârșite mai înainte se mișcă în el neîncetat, așa încât nu e în stare să părăsească sau să fie nepăsător față de ostenele trupești, ca să fie bineplăcut lui Dumnezeu. Până și focul firesc al facultăților sale naturale este încins atunci și, cu cât este mai aprins în inima sa, cu atât el își sporește ostenele, își înmulțește faptele bune și își hrănește virtuțile în diferite feluri: prin milostenie față de cei săraci și în nevoi, prin milă față de cei cu necazuri, cu întristarea pentru cei aflați în suferințe și durere, prin primirea străinilor, prin spălarea picioarelor celor obosiți, prin vizitarea bolnavilor, prin slujirea celor suferinzi și prin alte virtuți asemănătoare. El se va sili și se va concentra să împlinească toate poruncile Domnului nostru din Evanghelie, spuse celor de-a dreapta Lui: „Am fost bolnav, și M-ați vizitat; gol, și M-ați îmbrăcat; străin, și M-ați primit; în temniță, și M-ați cercetat.“ *Mt. 25, 35-36* Acestea trebuie dobândite puțin câte puțin de către monahul care a început să pășească pe această cărare sfântă. Prin ele și prin alte lucruri pe care nu le mai amintesc aici, sufletul este curățit de patimi, adică de patimile trupului, și de mânie, ajutătoarea lor.

Starea firească a sufletului, atinsă prin curățirea de patimi

Când sufletul a fost izbăvit de aceste patimi – care nu se vor mai mișca în el ca înainte, nici nu vor mai lucra în el într-un mod rău, împingându-l la rele, ci vor lucra într-un mod natural –, sufletul va ajunge un izvor de rugăciuni dumnezeiești și cereri, prin care își va câștiga curăția.

Starea naturală de curăție a sufletului

După ce a fost curățit și a rămas pentru un oarecare timp în starea sa naturală, sufletul va arăta întotdeauna având culoarea albastră a cerului¹, iar rugăciunile sale vor urca întru înălțime ca o mireasmă fierbinte care curăță sufletul, așa cum fierul ținut în foc se curăță de orice necurăție. Atunci sufletul va fi curățit prin rugăciunile sale, care îl aduc aproape de locul limpezimii, prin lucrarea puterilor sale naturale care lucrează în el.

Starea sufletului în locul limpezimii

În locul limpezimii, toate puterile sufletești care contribuie la rugăciune sunt însă nelucrătoare, așa cum am arătat mai înainte, pentru că sufletul nu-și mai amintește de niciunul dintre păcatele sale de mai înainte, pentru care să trebuiască să arate sânguință în rugăciune și cereri de iertare. În acel loc al limpezimii este numai pacea care covârșește orice minte, iar în facultățile sufletului și ale minții locuiește o tăcere care nu își mai amintește de nimic, ci este doar uimită în fața înțelepciunii lui Dumnezeu, ascunse în creaturile și faptele Lui. Înțelegerea Judecății și a Proniei lui

¹ Evagrie a arătat că „un semn al nepătimirii este că mintea începe să-și vadă lumina proprie“ (Pr 64), stare în care ea „se aseamănă culorii cerului, peste care, la rugăciune, survine lumina Sfintei Treimi“ (Sk 4). Iosif Hazzaya observă că nu doar partea conducătoare a sufletului devine luminoasă, „de culoarea albastră a cerului“, ci întreg sufletul.

Dumnezeu² va străluci mereu în suflet și îl va atrage la sine, ca un magnet care atrage la el pilitura de fier, și nu-i va îngădui să se întoarcă la rugăciune sau să facă vreo altă faptă, ci îl va trage mereu la o stare de uimire față de mila lui Dumnezeu, Domnul a toate. În această stare de uimire, toate puterile sufletești care participă la rugăciune sunt nelucrătoare și rămân tăcute.

Motivele rugăciunilor

10 Rugăciunile sunt rostite de către cineva fie pentru slăbiciunile sale, fie pentru că a căzut în păcate, fie pentru vreo suferință sau boală a trupului, fie pentru a cere ajutor în lipsurile sale sau izbăvirea de patimile care se mișcă în el și îl stârnesc cu îmbol-dirile lor, fie pentru eliberarea de tirania demonilor care luptă împotriva sa, fie pentru alte suferințe care îl chinuie, fie pentru a dobândi ceva, fie pentru motive asemenea acestora, asupra cărora nu e nevoie să mai zăbovim. Îi vom înălța rugăciuni lui Dumnezeu, ca El să ne dăruiască mântuirea și izbăvirea de relele amintite, să ne dea ajutorul și mila Sa, și ca să fim aflați fără de pată înaintea Lui. Pe scurt, rugăciunile noastre sunt aduse lui Dumnezeu pentru aceste lucruri și când ne amintim de ele.

Libertatea minții în locul limpezimii

11 Un sfânt a spus: „Darurile și jertfele sunt aduse acolo unde a fost săvârșit păcatul.“ Prin urmare, când mintea a ajuns, pentru o oarecare vreme, în locul limpezimii și a fost izbăvită de împunsăturile patimilor și eliberată de lucrarea păcatului, amintirea celor spuse mai înainte va dispărea dintr-odată din

² Contemplarea acestor legături, prin har, ale lui Dumnezeu cu lumea creată, apare menționată de Evagrie și încadrată în etapa contemplației naturale secunde, alături de contemplarea „veacurilor și a lumilor“ (S 1 in Eccl. 1, 1). Se resimte și aici fondul evagrian al teologiei Avvei Iosif Hazzaya.

mințe, pentru că locul limpezimii este deasupra locului patimilor și al frământării produse de ele.

Unica rugăciune săvârșită în locul limpezimii

În locul limpezimii mințea are doar un singur fel de rugăciune, pentru pocăința oamenilor aflați în păcat, ca ei să se întoarcă de la nedreptate la virtute și de la neștiință la cunoașterea adevărului. Ea nu se mai roagă pentru altceva, decât pentru aceste lucruri, având doar vederea și contemplația înțelepciunii celei de multe feluri a lui Dumnezeu³, ascunsă în firea celor create.

Limpezimea nedeplină și limpezimea deplină

Nu vorbesc aici despre limpezimea nedeplină, ci de cea deplină, pentru că există o limpezime nedeplină, precum și una deplină, în care mințea este ascunsă în norul luminii cristaline, într-un fel asemănător celui trăit de fiul găngav al lui Amram, adică Moise, iubitul lui Dumnezeu, timp de șase zile, pe vârful muntelui⁴.

cf. *Ieș. 24, 16*

³ „Înțelepciunea cea de multe feluri a lui Dumnezeu“ (Ef. 3, 10) este obiectul contemplației naturale secunde, în sistematizarea lui Evagrie (KG I, 14; II, 2; V, 84). Această înțelepciune este reprezentată de rașiunile dumnezeiești (*logoi*) întrupate în creaturi, rașiuni despre care Avva Iosif a mai vorbit în *Epistola I*, 6-7; II, 59; III, 104.

⁴ Când Moise s-a suit în muntele Sinai a doua oară, a fost însoțit până la jumătatea urcușului „de Aaron, Nadab, Abiud și de șaptezeci dintre bătrânii lui Israel“ (Ieș. 24, 9-14). Pe vârful însă s-a urcat însoțit doar de Iosua (v. 15). Aici a stat timp de șase zile în norul slavei lui Dumnezeu care acoperea muntele, iar în a șaptea zi a fost chemat de Domnul din mijlocul norului, unde, intrând, Moise a mai petrecut singur alte „patruzeci de zile și patruzeci de nopți“ (v. 16-18). Cele șase zile sunt imaginea etapei limpezimii, iar cele patruzeci, imaginea etapei desăvârșirii.

Limpezimea deplină și contemplarea luminii cristaline

14 Ori de câte ori mintea atinge starea adevăratei limpezimi, ea primește întotdeauna această contemplație a luminii cristaline, care este locul în care sunt contemplate făpturile duhovnicești în firea lor, ale căror mișcări sunt ca un foc arzător și mistuitor. În acest loc [al limpezimii depline], făpturile duhovnicești slăvesc, printr-o slăvire întreit-sfântă, în chip duhovnicesc, Ființa ascunsă și neștiută Care locuiește în lumina slăvită și neapropiată oricărui om, așa cum spune profetul Isaia, fiul lui Amos: „L-am văzut pe Domnul șezând pe un tron înalt și măreț, și slava Lui umplea templul. Împrejurul Lui stăteau serafimii, fiecare având șase aripi, și zburau neîncetat și strigau unul către altul și ziceau: «Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul oștirilor, plin este tot pământul de slava Sa!»“

cf. *Ieș. 24, 17*cf. *1 Tim. 6, 16**Is. 6, 1-3**Înălțarea în locul duhovnicesc și contemplarea luminii Sfintei Treimi*

15 Din acest loc al limpezimii, mintea este ridicată în locul duhovnicesc, unde vederea ei nu mai are nici formă, nici asemănare, pentru că i se dăruiește doar un singur fel de vedere a Luminii⁵, cu care nimic nu se poate asemăna.

Răspuns obiecțiilor

16 Există totuși oameni care își imaginează și susțin, din neștiință, că deasupra locului limpezimii vederea minții are o formă și o asemănare. Dar cum poate să fie așa, câtă vreme mintea nu mai cunoaște și nu se mai poate distinge pe ea însăși de slava Luminii aceleia, care nu are nicio formă și în care firea duhovnicească a

⁵ Folosim inițiala majusculă pentru grafia acelei Lumini unice, pe care mintea o vede doar când a ajuns în locul duhovnicesc, pentru a o deosebi de celelalte feluri de vedere și contemplație luminoase, de care a avut parte în etapa curățirii și, respectiv, în locul limpezimii.

minții este atrasă? Dacă acest lucru este adevărat, atunci cum pot acei oameni să spună că există o formă și o asemănare cu vederea pe care o are mintea ajunsă în locul aflat deasupra celui al limpezimii? Nici Dumnezeu nu are o formă și vreo asemănare, chiar dacă în Scripturi I se atribuie diferite asemănări, prin care El Se descoperă și ne arată firea Sa⁶. Cu toate acestea, sunt în afara esenței Lui, pentru că firea esenței Sale nu se aseamănă nici cu focul, nici cu lumina soarelui, nici cu aerul, nici cu elementele fundamentale, nici cu lucrurile făcute din ele. Firea esenței Lui este mai presus de orice asemănare, formă sau reprezentare a celor create, pentru că firea Lui este cu atât mai fină decât lumina, focul și aerul, încât, în comparație cu firea slăvită a Domnului a toate, acestea sunt opace și greoaie. Dumnezeu nu are, prin urmare, nicio formă sau asemănare cu lucrurile vizibile ale firii noastre. În același fel, mintea ajunge să se asemene cu Dumnezeu când ajunge în locul desăvârșirii și în etapa înaltă duhovnicească.

Lipsa de formă a minții în locul desăvârșirii

Orice rugăciune poartă în sine forma prototipului⁷, dar Dumnezeu nu are nici un prototip al Său, nici formă, nici nu este asemenea cu ceva. În același fel este și mintea – chipul Lui – când a ajuns în locul desăvârșirii. Acolo, mintea nu va avea nicio formă și nu se va asemana cu nimic, nici cu ea

⁶ Deși Avva Iosif distinge ferm între ființa absolut transcendentă și incomunicabilă a lui Dumnezeu și lucrările sau energiile Sale comunicabile, totuși observăm imprecizia terminologiei: „firea” pe care Dumnezeu ne-o revelează nu este esența Sa absolută, numită puțin mai încolo „firea esenței Sale”. Raporturile dintre esența lui Dumnezeu și energiile Sale vor fi expuse în amănunt abia peste șase sute de ani, de către Sfântul Grigorie Palama (*vide supra Studiul introductiv 4.5*).

⁷ Adică mintea este întipărită de forma sensibilă a lucrului pentru care se roagă.

însăși, nici cu vederea ei. Când firea ei duhovnicească este atrasă în slava ascunsă a contemplației Sfintei Treimi, nimeni nu mai poate deosebi acolo propria ei fire de acea sfântă Lumină, nici nu are vreo formă sau asemănare cu ceva. Toți cei care au fost găsiți vrednici, prin harul lui Dumnezeu, să intre în acel loc al desăvârșirii, vor înțelege ceea ce spun și își vor da seama că tot ceea ce am arătat până acum este adevărat, fără niciun neadevăr. Nimeni nu poate cunoaște aceste lucruri din cărți sau din auzite, ci numai din propria sa experiență.

Contemplarea lui Hristos

18

Pe scurt, mintea nu va avea acolo o altă vedere, decât contemplarea slăvită a Mântuitorului nostru, care este mai presus de simțuri și de orice formă sau asemănare trupească. Același lucru îl învață și preaslăvitul sfânt Isaac, care spune: „Toți cei care cred că vederea Mântuitorului în această lume poate fi săvârșită în alt mod decât prin contemplație sunt la fel cu cei care spun că fericirea Împărăției lumii viitoare este de natură materială și că acolo există mâncare și trupuri materiale.“ Apoi adaugă acestea: „Și unii și alții au alunecat de la adevăr, pentru că vederea Sa slăvită nu are nicio formă sau asemănare cu ceva material, întrucât frații lui Hristos vor fi asemenea Lui, atunci când Domnul nostru Se va descoperi în mintea sfinților, în locul aflat deasupra celui al limpezimii.“

Binecuvântat este, o, frate al meu, cel aflat vrednic să-L vadă pe Hristos, Domnul nostru, în contemplația despre care am scris și care este mort pentru lume și desfătărilor ei. Vederea Mântuitorului nostru, așa cum este El acum, după învierea Sa din morți, este negrăită și de neînțeles pentru mintea oamenilor. Dar de ce aș spune că este așa doar pentru oameni, când această contemplație este de netâlcuit și de neînțeles chiar și pentru ființele inteligibile, care sunt neputincioase să înțeleagă și să contemple

slava minunată și fără de asemănare în care Domnul nostru a înviat din mormânt? Dacă ochii îngerilor sunt orbiți de slava Lui, așa încât nu-I pot cuprinde măreția, atunci poate oare cineva să spună că mintea noastră, a filor oamenilor, are putința să-și imagineze sau să-și zugrăvească în ea însăși slava minunată și negrăită pe care Domnul nostru o are prin învierea Sa din morți?

Urmările contemplației în locul duhovnicesc

De aici reiese că mintea, când ajunge în locul duhovnicesc, nu mai are nicio vedere sau contemplație a unei ființe trupești sau netrupești, nici a Judecății sau a Proniei. Înțelesul niciunui lucru din câte există nu se va mișca atunci în minte, ci numai vederea Mântuitorului nostru, vedere care le stă înaintea tuturor ființelor inteligibile, cuprinse de uimire. Cu adevărat, frații mei, nu voi minți dacă spun că, ori de câte ori amintirea acestei vederi slăvite îmi răsare în minte, toate puterile trupești și sufletești sunt absorbite într-o răpire negrăită, și nici măcar un singur gând nu mi se mai mișcă în suflet, ci sunt cu totul răpit în El. Dacă un astfel de lucru se întâmplă unui om cu slăbiciuni și nedesăvârșit ca mine numai la amintirea măreției Lui, ce vom putea spune că trăiesc oamenii puternici și desăvârșiți, care se desfătează în toată vremea de vederea slăvită a Mântuitorului nostru, în afară de situațiile pe care le-am amintit mai sus? Cu adevărat, după cum în lumea minunată a sfinților îngeri nu se mișcă niciun gând din lumea aceasta separat de amintirea și vederea Domnului nostru, tot așa nici mintea curată, care a ajuns mai presus de locul limpezimii, nu mai are nicio vedere sau amintire a ceva pământesc, în afară de vederea Mântuitorului nostru și de dulcea Sa contemplare. Mai mult, pentru că în lumea oștirilor inteligibile și nevăzute nu se află nicio formă sau asemănare materială – lumea lor fiind duhovnicească, așa cum acele oștiri sunt duhovnicești –, nici vederea minții curate,

ajunse în locul duhovnicesc, nu are o formă sau vreo asemănare cu ceva material. Într-adevăr, când mintea va ajunge în acel loc, va deveni ca acele oștiri și împreună cu ele va slăvi și va sfinți slăvita Dumnezeu. Așa cum în lumea viitoare nu va mai fi niciun chip sau vreo asemănare cu ceva care aparține lumii noastre, pentru că aceea va fi mai presus de orice asemănare, formă sau reprezentare din lumea aceasta, tot așa vederea unui om duhovnicesc nu are nici formă, nici asemănare cu ceva din lumea aceasta, întrucât acolo vederea minții este o arvună a lumii viitoare și toate lucrurile care i se dezvăluie acolo aparțin lumii viitoare.

Vederea „în ghicitură“ și vederea „față către față“

20

Apostolul a spus: „Acum vedem prin oglindă, ca în ghicitură, slava învierii, dar atunci, față către față“, când vom primi pe deplin învierea. Și încă: „Cele pe care ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit, pe acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc.“ Din toate aceste cuvinte ale binecuvântatului Apostol reiese limpede că, ajunsă în locul duhovnicesc, mintea nu mai are nicio formă sau asemănare materială. Dacă nădejdea pentru care monahii lucrează trezvia nu ar fi pe măsura vederii minții în locul duhovnicesc, mai presus de orice formă sau asemănare materială, atunci ei ar fi cei mai nefericiți dintre toți oamenii. Dar desigur că nu așa stau lucrurile, ci dimpotrivă, adică noi, monahii, așteptăm și nădăjduim că, ajunși în locul duhovnicesc, vom vedea ceva care, în măreția sa, este cu mult mai presus de simțurile trupești și de puterile sufletești.

1 Cor. 13, 12

1 Cor. 2, 9

Urmările acestei învățături apostolice

21

Potrivit cu demonstrația de mai sus, făcută de Apostol pentru luminarea și învățarea noastră, nu trebuie să limităm înaintarea duhovnicească a minții noastre la lucrurile materiale,

nici să ne întoarcem de la cele nevăzute, pe care acum doar le
cf. Evr. 11, 1 nădăjduim. De aceea spun și repet că, dacă întreaga noastră
 cunoaștere a lui Hristos, Domnul nostru, în această lume și
 slăvita Sa vedere, care ni se arată în inimă⁸, ar avea o asemă-
cf. Gal. 2, 21 nare materială, atunci Hristos a murit în zadar, iar venirea Sa
 în lume nu ne este de niciun folos, iar patima și moartea Sa
 pentru noi nu înseamnă nimic. El S-a arătat într-o formă ma-
 terială și asemenea vechilor patriarhi și profeți, dar acum nu
 Se mai înfățișează în acest fel sfinților Săi. După ce Hristos,
 Domnul nostru, S-a arătat în trupul pe care l-a luat pentru
 mântuirea și înnoirea tuturor ființelor raționale, felul în care
 ni Se arată nouă și oștirilor îngerești nevăzute s-a schimbat.
 El nu ni Se mai înfățișează într-o formă materială, așa cum a
 făcut-o celor din vremea Sa, ci doar într-o vedere slăvită, care
 este mai presus de orice formă și asemănare materială.

Comparații didactice

Spunem că în locul duhovnicesc vedem Lumina, dar 22
 această Lumină nu este ca lumina noastră materială. Spunem,
 de asemenea, că în acel loc avem parte de o hrană duhovni-
 cească, dar acea hrană nu este la fel cu cea pe care o avem aici;
 am mai spus înainte că mintea noastră va auzi acolo cântarea
 de slavă a oștirilor îngerești și că acolo va vorbi, dar nu în felul
 în care vorbim aici între noi. Sunetul pe care mintea noastră
 îl aude acolo este atât de duhovnicesc, încât simțurile noastre
 trupești nu-l pot sesiza, iar limba trupească nu poate spune
 ceea ce i se face cunoscut minții acolo, nici dacă este perceput
 prin simțul vederii sau al auzului.

⁸ Importantă precizare de antropologie ascetică: contemplările slavei
 lui Hristos au loc în inimă. Pentru facultatea de vedere a inimii duhovni-
 cești, *vide supra Studiul introductiv* 5.8 și 5.9.

Negrăitul experiențelor din locul desăvârșirii

23

Apostolul a mai scris, ca despre altcineva, și următoarele cuvinte pe această temă, ca îndemn pentru corinteni: „Dacă a fost în trup sau în afară de trup nu știu, Dumnezeu știe cum a fost omul acela răpit în rai și a auzit cuvinte de nespus, pe care nu-i este îngăduit omului să le grăiască.“ El a arătat clar prin aceste cuvinte că lucrurile care îi sunt descoperite minții în locul desăvârșirii⁹ nu pot fi exprimate cu limba truască. De vreme ce omul, potrivit dumnezeiescului Apostol, nu poate să-și dea seama dacă se află în trup sau în afară de trup, înseamnă că deasupra locului limpezimii nu există taine și descoperiri arătate minții, pe care limba să le poată exprima prin cuvinte materiale, ca în celelalte descoperiri care îi sunt făcute în stările mai prejos de locul limpezimii.

cf. 2 Cor. 12, 3-4

Lipsa lor de formă

24

Dacă mintea nu poate exprima prin cuvinte tainele și descoperirile care i se fac acolo, atunci cum pot atâția oameni să-și imagineze și să spună că, în locul aflat deasupra celui al limpezimii, vederea minții și sunetele subțiri ale cântărilor de slavă, auzite acolo, aduse de ființele inteligibile, au o formă? Într-adevăr, așa cum Dumnezeu nu are nicio formă, după cum am spus mai înainte, tot așa nimic din cele descoperite minții acolo nu are niciun fel de formă, întrucât toate lucrurile materiale, asemănările, formele lor și numerele¹⁰ se află mai jos de starea limpezimii.

⁹ Altă denumire pentru locul duhovnicesc.

¹⁰ Cf. EVAGRIE PONTICUL, KG I, 7: „Când sunt îndepărtate cele ce sunt împreună, este îndepărtat și numărul, iar când numărul este îndepărtat, atunci cel care este în noi și cel în care suntem noi vor fi unul și același.“; „Sfânta Treime nu este ca pătrimea sau ca cincimea, pentru că acestea sunt numere, ci Sfânta Treime este o ființă simplă. Treimii numerelor îi urmează pătrimea. Prin urmare, Sfânta Treime nu este o treime de numere. Numerelor

De aici reiese că, oricât s-ar strădui mintea aflată mai prejos de starea limpezimii să-și înalțe privirea mai presus de lucrurile și formele materiale, ea nu o va putea face, pentru că aici încă se duc lupte duhovnicești, iar acestea tulbură mintea. De asemenea, vederea minții primește forme și asemănări materiale¹¹ atâta timp cât lucrează în această stare a limpezimii, dar în starea mai presus de cea a limpezimii, ea este mai presus de orice formă și asemănare a lucrurilor materiale și a numerelor. Acolo nu se mai află nici demoni, nici vreo răutate, ci numai dreptatea, pacea și bucuria în Sfântul Duh.

O ultimă întâmpinare adusă obiecțiilor

Oricine se împotrivește la ceea ce am spus tinde, fără să-și dea seama, spre înșelare și nu a citit niciodată cărțile părinților duhovnicești, nici nu a trăit această stare, nici nu a cunoscut starea limpezimii, nici pe cea de deasupra ei. Mai mult, nu este conștient nici măcar de starea de curăție, nici de cea de necurăție, ci vorbește împotriva judecății sănătoase, fără să cunoască natura niciuneia dintre aceste trei etape¹². Acești așa-zisi înțelepți nu știu că etapele pe care mintea le urmează sunt sub forma treptelor unei scări, pe care ea urcă până când ajunge la vârful scării, unde stă Domnul.

treimii le premerge doimea, dar Sfintei Treimi nu-I premerge doimea, pentru că Ea nu este o treime de numere. Treimea numerică este alcătuită din însumarea unităților, dar Sfânta Treime nu este alcătuită din adunarea numerelor, pentru că nici Treimea nu este dintre numere" (KG VI, 10-13).

¹¹ Aceste forme și asemănări sunt întipăriri ale minții, provenite din contemplarea înțelepciunii de multe feluri a lui Dumnezeu, ascunsă în creaturi, a Judecății și a Proniei.

¹² Iosif Hazzaya folosește alternativ, ca sinonime, termenii „loc“, „stare“ și „etapă“.

Starea limpezimii – pecetea adevărului pe cartea virtuții

26

Limpezimea minții este ca o pecete adevărată și ca un sigiliu, pentru că, atâta vreme cât omul e mai prejos de starea limpezimii, sigiliul nu este pus pe cartea virtuților sale. Uneori, el lucrează pentru Dumnezeu ca un năimit și își așteaptă plata în fiecare zi¹³ pentru ostenele sale; alteori, el este ca un rob care își așteaptă slobozirea. Când omul ajunge în locul limpezimii, se întâmplă cu el dimpotrivă, pentru că el atunci este izbăvit de numele de rob sau de năimit și este înscris, prin înfiere, între fii, devine moștenitorul lui Dumnezeu și împreună-moștenitor cu Iisus Hristos și, prin urmare, încetează să mai lucreze pentru Dumnezeu ca un rob sau ca un năimit, ci lucrează ca un fiu pentru tatăl său, este pecetluit cu pecetea Duhului Sfânt, este pus peste toate avuțiile Tatălui, toată frica și teama lui se risipesc, dobândește încrederea fiilor și Îl numește pe Dumnezeu „Tată“. Apostolul le-a scris romanilor care au crezut în Domnul nostru: „Nu am primit un duh al robiei spre frică, ci am primit Duhul înfierii, prin care strigăm: *Avva, Părinte!* Duhul Însuși mărturisește împreună cu duhul nostru că suntem fii ai lui Dumnezeu. Iar dacă suntem fii, suntem și moștenitori – moștenitori ai lui Dumnezeu și împreună-moștenitori cu Iisus Hristos.“

*Rom. 8, 15-17**Participarea la Liturghia cerească*

27

Pe lângă acestea, se întâmplă uneori ca, după ce un om a fost ridicat în locul limpezimii și a fost înscris între cei înfiați, el să se învrednicească de descoperirea tainelor lui Dumnezeu și, de aceea, să vadă și să audă totul într-un mod duhovnicesc, slujba și slăvirea cântării sale fiind unite întotdeauna cu cele

¹³ Imaginea e din EVAGRIE PONTICUL, *Sk* 33: „Făptuitorul este un năimit care își așteaptă plata.“

ale ființelor inteligibile. Binecuvântat este omul care a fost găsit vrednic de acest dar și de această încredere, și care a văzut această contemplație slăvită cu ochii minții sale, iar cu urechile inimii a auzit sunetul subțire care, în starea limpezimii, îi este descoperit omului duhovnicesc!

Crede-mă, o, frate al meu, când îți spun că, ori de câte ori mintea aude cântările ființelor inteligibile cu urechile ei duhovnicești, lucrările ei sunt săvârșite mai presus de simțurile trupești și de propriile puteri sufletești, care ajung acum tăcute și se odihnesc ca într-un somn, datorită fericirii venite din auzirea cântării de slavă a ființelor inteligibile. Chiar dacă trupul doarme, aceste puteri ale minții nu se opresc din slujba lor alături de ființele inteligibile. De aceea, noaptea și ziua sunt la fel pentru mintea aflată vrednică de acest dar, prin harul Domnului nostru, Căruia fie slava din partea tuturor ființelor raționale pe care El le-a creat, și, făcând așa, a alăturat slavei Sale atât fapăturile cerești, cât și pe cele pământești!

Amin.

IV

DESPRE LUCRĂRILE IMBOLDURILOR

care apar în minte în vremea rugăciunii:
care sunt materiale, care imateriale,
care necircumscrise și
fără formă

Sufletul – corabie în bătaia vânturilor

1 În vremea rugăciunii, sufletul se aseamănă unei corăbii aflate în mijlocul mării. Mentea este asemenea căpitanului corabiei, iar imboldurile lăuntrice împing corabia înapoi și încolo, ca vânturile. După cum nu orice vânt care bate este folositor pentru navigare, tot așa nu orice imbold care se mișcă în suflet în vremea rugăciunii este folositor pentru călătoria lui, al cărei țel este să ajungă în portul ferit de furtuni.

Imbolduri materiale și imateriale

2 Unele dintre imbolduri sunt folositoare, altele nu. Ultimele întipăresc sufletul cu un fel de imagine și formă materială, împotrivindu-se înaintării corabiei minții, împiedicând cârmaciul să ajungă la portul dorit. Celelalte imbolduri care se mișcă în suflet în vremea rugăciunii sunt imateriale: ele sunt ca vântul ușor, care duce corabia sufletului dincolo de talazurile înfuriate ale mării, spre portul plin de adâncă odihnă.

Imbolduri necircumscrise

3 Mai sunt și alte imbolduri care apar la vremea rugăciunii, însoțite de o strălucire, numite „necircumscrise”. Ele nu sunt nici materiale, nici imateriale, ci necircumscrise, după cum am spus, dar nu toate imboldurile imateriale sunt întotdeauna și necircumscrise. Sfinții îngeri și natura sufletului nostru nu sunt materiale, dar asta nu înseamnă că sunt și necircumscrise. Ele sunt imateriale, dar circumscrise, pentru că există o singură Ființă care e necircumscrisă, și toate imboldurile legate de ea sunt oarecum necircumscrise, după cum spune Profetul: „Priceperea Lui nu are hotar.”

Imboldurile materiale

Imboldurile materiale sunt toate înțelesurile care se mișcă în suflet prin intermediul simțurilor trupești. Aceste imbolduri materiale sunt vătămătoare pentru călătoria sufletului în vremea rugăciunii. Cu toate că în alte clipe ele aduc câștig, totuși în timpul rugăciunii ele produc o vătămare sufletului. Aceasta pentru că la rugăciune doar imboldurile imateriale îndreaptă sufletul către ceea ce este fără hotar.

Imboldurile imateriale

În ceea ce privește imboldurile imateriale, ele sunt o cunoștință duhovnicească lăuntrică, ascunsă în firea celor create, o înțelegere plină de uimire legată de contemplația celor netrupești, precum și înțelesurile care se înalță din contemplarea Judecății și a Proniei dumnezeiești¹. Toate aceste imbolduri pot apărea în timpul rugăciunii și sunt imateriale. Ori de câte ori se arată în minte la vremea rugăciunii, ele îndulcesc simțul minții² ca un fagure de miere și aprind toate puterile sufletești și trupești cu căldura lor, așa încât lacrimi fără număr curg din ochii omului datorită mișcării acestor imbolduri în mintea sa.

Lacrimile născute din imboldurile imateriale

Aceste lacrimi nu vin din suferințe sau din întristarea pentru păcate, ci mai degrabă se nasc din bucuria și fericirea și uimirea față de creația lui Dumnezeu, de harul și de pronia lui Dumnezeu, de bogăția milei Sale față de noi, fiii oamenilor; de mărimea nerecunoștinței noastre față de El; de felul în care

¹ Imboldurile imateriale țin de contemplația naturală secundă, potrivit schemei evagriene.

² Despre simțul minții, *vide supra Studiul introductiv* 5.9 și *Epistola*, nota 153.

ne-a adus la existență și ne-a îndreptat, când noi nu existam și nu aveam nici puterea de a veni la existență, deși, când El ne-a creat, știa mai dinainte slăbiciunea și nerecunoștința noastră; de felul în care, atunci când am păcătuit și L-am mâniat alegând poftelile cele rele, El, datorită iubirii Sale părintești, nu și-a îndepărtat de la noi darurile purtării Sale de grijă; de felul în care, atunci când firea noastră a ajuns într-o stare de deznădejde, El L-a trimis pe iubitul Său Fiu, Domnul nostru Iisus Hristos, și L-a dat pentru noi chinurilor morții, așa încât să ne mântuiască pe noi, cei stăpâniți de păcat; de felul în care a gustat fiere și oțet pentru noi, ca să nimicească în noi otrava șarpelui care ne-a omorât în Eden; și de felul în care, după toate necuvioșiile și hulele pe care le-am îndreptat împotriva Lui, El ne-a pregătit, prin negrăita Sa milă, o altă lume, plină de bunătăți, și a revărsat asupra noastră darul învierii, prin care ne ridicăm din patimile stricăciunii și devenim nestricăcioși, nemuritori, neschimbători, nepătimași, fără trebuințe, așa încât ne înălțăm în toată vremea împreună cu El în înțelegerea tainelor Sale și a slăvitei Sale vederi.

Imboldurile „fără hotare”

7 Ca urmare a tuturor acestor lucruri, imboldurile minții se întind din spațiul lucrurilor materiale spre imboldurile fără hotar, care constau în uimirea înaintea lumii viitoare și în vederea și contemplarea Sfintei Treimi. Într-adevăr, când vederea minții se unește cu lumina Slăvitei Treimi, imboldurile primite de ea devin, de asemenea, fără hotar. Nimeni dintre cei văzători sau gnostici nu va putea atunci să-și mai deosebească mintea de contemplarea acelei slăvite lumini a Sfintei Treimi, pentru că toate cămările tainice ale inimii sale îi vor fi atunci umplute de acea binecuvântată Lumină, care nu are nici chip, nici formă, nici asemănare, nici ceva material, nici

număr, nici culoare. Sau, mai degrabă, Lumina aceea, care nu are nicio formă sau asemănare, este o Lumină unică, deoarece simțul duhovnicesc al văzului este simplu.

Starea de uimire – arvuna bunurilor viitoare

Mai trebuie să-ți spun că, în acel moment, nu mai există niciun fel de mișcări, de gânduri, de mișcări ale minții, ci doar o stare de uimire, care este mai presus de toate lucrările minții, imboldurile și gândurile. Aceasta este arvuna bunurilor viitoare, pregătite neamului omenesc, încă pe când noi nu existam, prin mijlocirea Domnului nostru Iisus Hristos, adică tuturor ființelor raționale, mulțumită bogăției milei iubitului Tată, Care ne-a creat ca să ne facă părtași la cunoașterea slavei

Sale, așa încât să devenim asemenea Lui, nemuritori,
desfătându-ne de slava Sa. Fie ca El să ne facă pe
toți vrednici, prin harul Său, de slăvita Sa
vedere – aici, ca o arvună, iar acolo,
ca realitate deplină!
Amin.

V

DIN CARTEA ÎNTREBĂRILOR*:

despre felul în care este cunoscut Duhul Care
lucrează în noi, cum se descoperă puterea Lui
și care este semnul prin care Duhul Își
vădește lucrarea Sa
în noi

* Până la Primul Război Mondial, *Cartea întrebărilor* se găsea în Biblioteca de la Seert, catalogată cu numărul 79, dar acum este pierdută, cu excepția secțiunii traduse aici.

Iubirea pentru Dumnezeu

- 1 Primul semn al lucrării Duhului este acela că iubirea lui Dumnezeu arde în inimă ca un foc. De aici se nasc în inimă ura față de lume și deplina lepădare de ea, iubirea singurătății și a ascezei, care este maica și învățătoarea tuturor virtuților.

Smerenia

- 2 Al doilea semn, o, frate al meu, care îți va arăta că Duhul primit la Botez lucrează în tine constă în nașterea adevăratei smerenii în sufletul tău. Nu vorbesc de smerenia trupului, ci de adevărata smerenie a sufletului, care îl face pe om să se socotească pe sine praf și cenușă, un vierme, și nu un om, în ciuda darurilor mari și minunate pe care i le face Duhul ce locuiește în el. În ochii lui, toți oamenii sunt sfinți și mari, nimeni nu este bun sau rău, drept sau nedrept. Din smerenie se nasc în suflet pacea, blândețea și răbdarea necazurilor. cf. Ps. 21, 6

Bunătatea și iubirea pentru semenii

- 3 Al treilea semn al lucrării Duhului în tine este bunătatea, care exprimă chipul lui Dumnezeu din tine. Datorită bunății, când mintea ta se lărgește ca să-i cuprindă pe toți oamenii, lacrimi îți curg din ochi ca din niște izvoare de apă, ca și cum toți oamenii ar locui în inima ta, iar tu îi îmbrățișezi cu dragoste și îi săruți, revărsându-ți bunătatea peste toți. Când îți amintești de ei, inima ți se aprinde de puterea lucrării Duhului din tine, ca de un foc, iar de aici bunătatea sporește în inima ta, așa încât nu mai spui niciun lucru neplăcut vreunui om, nici măcar nu mai gândești ceva rău despre cineva, ci faci bine tuturor, atât în cuget, cât și cu fapta.

Pomenirea lui Dumnezeu

Al patrulea semn din care vei ști că Duhul lucrează în tine constă din adevărata iubire, care nu-ți mai lasă în minte nicio altă amintire, în afară de pomenirea lui Dumnezeu. Aceasta este cheia duhovnicească ce deschide ușa lăuntrică a inimii, în care este ascuns Hristos, Domnul nostru, al Căruia locaș este duhovnicesc și încăpător, și a Căruia vedere este o lumină negrăită. Din această iubire se naște credința care vede lucrurile tainice, pe care mintea nu are putința să le aștearnă pe hârtie și pe care Apostolul le-a numit „ipostasul lucrurilor nădăjduite“, care nu sunt cunoscute cu ochii trupești, ci sunt cunoscute numai cu ochii minții, în cămara lăuntrică a inimii.

Evr. 11, 1

Vederea luminii minții și contemplațiile care urmează

Al cincilea semn al lucrării în tine a Duhului primit la Botez constă în contemplarea luminoasă a propriei tale minți, pe care o vezi în văzduhul inimii tale ca cerul albastru, de culoarea safirului¹. Această contemplație primește lumina Sfintei Treimi, iar acest semn te conduce la contemplarea firilor create și materiale, de la care te înalți la cunoașterea firilor inteligibile. De la acestea din urmă te vei înălța la descoperirile și tainele Judecării și Proniei dumnezeiești². Acest urcuș treptat te înalță și te face părtaș la fericita lumină a lui Hristos, Domnul nostru. De la această slăvită și sfântă contemplație vei ajunge la o răpire deasupra întregii lumi, ale cărei desfătări sunt de nespus. De la această răpire vei dobândi vorbirea limbii duhovnicești³

¹ Cf. EVAGRIE PONTICUL, *Sk* 2.

² Sunt condensate aici etapele evagriene ale cunoașterii naturale secunde și prime, precum și contemplarea Judecării și a Proniei dumnezeiești (cf. EVAGRIE PONTICUL, *Pr* Prolog 8; *S* 1 la *Eccl.* 1, 1).

³ Este vorba, se pare, de o lucrare a harului asemănătoare harismei

și cunoștința ambelor lumi: a celei care a trecut și a celei care va fi. De asemenea, vei dobândi o simțire a tainelor lucrurilor viitoare, împreună cu simțurile duhovnicești ale mirosului și gustului; la fel, vei auzi glasurile subțiri ale ființelor duhovnicești: bucurie, veselie, săltare, slăvire, cântări, imne și ode de preamărire; vei simți comuniune cu ierarhiile duhovnicești și vei vedea sufletele sfinților, raiul, vei avea parte de mâncarea din pomul vieții și de convorbirea cu sfinții care locuiesc acolo, precum și de multe alte lucruri negrăite.

Cele de mai sus sunt semnele pe care, dacă le afli în tine, vei putea cunoaște că Duhul Sfânt, pe Care L-ai primit la Sfântul Botez, lucrează în tine.

Reprezentări mentale de persoane și reprezentările materiale

- 6 *Întrebare:* Care este diferența dintre reprezentările mentale de persoane și cele materiale, care patimi le însoțesc și ce nimiceste aceste forme, în lupta lor împotriva ostenelilor minții?

În *Cartea capetelor* am scris, într-adevăr, despre aceste două feluri de reprezentări, dar nu am făcut deosebirea dintre ele.

Reprezentările mentale de persoane

- 7 *Răspunsul monahului:* Există o mare deosebire între reprezentările mentale de persoane și cele materiale. Cele din urmă sunt născute de gândurile de desfrânare, iar primele, de gândurile de slavă deșartă. Reprezentările mentale de persoane, provenite din slava deșartă, sunt cele pe care demonii ni le formează în minte sub chipul unor îngeri văzuți, care au fie o înfățișare umană, fie de înaripate, fie o înfățișare asemănătoare cu un stâlp de lumină sau cu discul soarelui.

Remediile

Când aceste reprezentări – care provin, cum am spus, din slava deșartă și din mândrie – luptă împotriva sufletului, acesta din urmă trebuie să alerge la smerenie, să se socotească pe sine praf, cenușă și măturătură a întregii creații, să arate ascultare, răbdare în necazuri și disprețuire de sine, să nu creadă că cineva are o părere înaltă despre el. Prin aceste exerciții ascetice reprezentările mentale de persoane vor fi alungate din fața minții care se ostenește, ca praful dinaintea vântului.

Reprezentările materiale

În ceea ce privește reprezentările materiale, ele se nasc din gândurile de desfrânare, de întristare și de mânie. Prin acestea, demonul alcătuiește înaintea minții imagini și reprezentări de femei. Face să apară înaintea minții chiar și imagini de animale, de stânci și de munți. Uneori aceste reprezentări materiale apar ca având o natură materială dublă – după cum au fost văzute de către unii Părinți –, adică sunt imaginea unui om împreună cu cea a unui animal.

Remediile

Toate aceste reprezentări sunt numite „reprezentări materiale“ și sunt alungate de la ochii minții de post, priveghere, metanii și neîncetata rugăciune a minții. Pe scurt, așa putea spune că orice gând care formează în inimă imaginea unei persoane sau ființe inteligibile este numit „reprezentare mentală“, iar gândurile care se mișcă prin minte fără să formeze nicio imagine a unei ființe inteligibile sunt numite „reprezentări materiale“. Aceasta este deosebirea între reprezentările mentale de persoane și cele materiale, iar acestea sunt leacurile pentru vindecarea fiecăreia dintre ele. Se vede, de asemenea, că slava deșartă, mândria și părerea de sine formează și dau naștere la o bună parte din reprezentările mentale de persoane.

VI

EPISTOLĂ DESPRE LUCRĂRILE HARULUI

adresată către unul dintre prietenii săi.
Cititorule, înțelege, minunează-te și laudă-L
pe Iisus, Dumnezeuul
nostru!

Salutare

1 Binecuvântat fie Dumnezeu, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Care a descoperit tainele iubirii Sale în inimile noastre și a vădit lucrarea harului în mintea noastră!

2 Am auzit de la frații preaiubiți care ne-au vizitat, o, omule al lui Dumnezeu, că îmi porți o mare iubire și același lucru l-am simțit și citindu-ți scrisoarea pe care mi-ai trimis-o. Datorită acestei bune mărturii despre tine, am dorit să unesc iubirea mea cu iubirea ta și să-ți scriu în legătură cu lucrurile despre care m-ai rugat pe mine, smeritul.

Vederi adevărate și vederi amăgitoare

3 Trebuie să știi, o, stăpâne, că unele dintre vederile pe care le-ai avut sunt adevărate, iar altele sunt o nălucire plină de înșelarea amăgirii și de greșeală. Pentru că locuiești departe de mine și nu poți veni lesne aici, vreau să-ți scriu într-o epistolă cele despre aceste lucrări ale harului.

Afundarea minții în adâncul sufletului

4 Mi-ai scris următoarele: „Uneori stau și îmi cercetez sufletul și observ că în el nu se mișcă niciun gând, nici de dreptate, nici de la vrăjmași. Mintea este afundată¹ în adâncul sufletului fără nicio lucrare și fără să încerce să aducă nici măcar o doxologie. Peste puterile trupești și sufletești domnește atunci o liniște deplină, în așa fel încât mintea nu dorește nici să

¹ Afundarea minții în adâncul sufletului se petrece când ajunge în locul sau starea limpezimii, stare pe care Moise n-a depășit-o niciodată, spune Avva Iosif. Locuirea în Ierusalim este „botezul“ minții și corespunde locului duhovnicesc, atins după trecerea Iordanului.

citească, nici să psalmodieze, ci doar primește dinlăuntru o hrană, din care se hrănește și trupul.“

Atâta vreme cât mintea este în acest loc, iubite frate, starea ei e mai bună decât oricare alta dintre lucrările care au loc în suflet. Gnosticii spun că, în starea aceasta, Duhul Sfânt hrănește tainic mintea cu o hrană care hrănește și trupul, fără ca acesta să mai simtă trebuința mâncării obișnuite. Afundarea minții în această stare este, cu adevărat, asemenea celei a binecuvântatului Moise pe muntele Sinai. Atâta timp cât rămâi în această stare, să nu dorești să citești sau să psalmodiezi, ci doar ține-ți mintea în curăție, adică nu părăsi starea de liniște. Dacă este cu putință, atâta timp cât mintea rămâne în această stare, să nu ai legături cu niciun om, iar dacă se poate, să nu auzi nici măcar cântecul păsărilor, ci intră în chilia cea mai din interior, închide toate ușile și silește-te să dai curs la ceea ce s-a făcut în tine².

Starea „lucrării înțeleșurilor“

Când această stare s-a îndepărtat de tine, va fi urmată de cea a „lucrării înțeleșurilor“. Aici, trebuie să te păzești de demonul împrăștierii. Atâta timp cât înțeleșurile se mișcă în minte, păstrează tăcerea și rânduielile date pentru prima stare. Dacă însă mintea începe să hoinărească după înțeleșurile aflate în afara ei, reprezentându-și anumite imagini, și să-și formeze propriile ei gânduri, abandonează regulile primei stări și începe de îndată să psalmodiezi, să citești și să faci metanii înaintea Crucii. Ridică-te cu putere și vigoare și nu-i îngădui

² Regăsim aici câteva dintre învățăturile care, scoase din context și răstălmăcite, au stat la baza condamnării Avvei Iosif de către Patriarhul Timotei I în 786/7. Pentru situarea lor în contextul mai amplu al scrierilor Avvei Iosif, *vide supra Studiul introductiv* 3.

minții să iasă dincolo de ușa lăuntrică a inimii, pentru că astfel nu-și va pierde viața prin împrăștierea gândurilor.

Starea plăcerii citirii și psalmodierii

7 Dacă mintea este păzită de împrăștierea gândurilor, această stare a lucrării înțelesurilor va fi urmată de o alta, aceea a plăcerii psalmodierii și a citirii. Flacăra psalmodierii și a citirii va fi atunci aprinsă în inimă într-o asemenea măsură, încât, de este cu puțință, chiar și atunci când omul se așază la masă pentru a mânca, mintea lui va fi stăpânită lăuntric de cuvintele psalmilor și de cele citite. Totuși, această stare este însoțită de lucrarea demonului slavei deșarte. De aceea, atunci când psalmodiezi sau când citești, cercetează-te și vezi dacă o faci de dragul iubirii de Dumnezeu sau dacă în mintea ta se formează alte imagini, de dragul cărora ea psalmodiază și citește.

Lacrimi și intrarea în locul limpezimii

8 Dacă mintea a fost eliberată de gândurile slavei deșarte, atunci starea plăcerii psalmodierii și a citirii este urmată de o altă stare, în care curg lacrimile și monahul cade neîncetat înaintea Crucii. Aceste lacrimi nu curg în mod silit, iar voința nu are nicio putere asupra lor, ci le vărsăm doar datorită focului care înfierbântă lăuntric sufletul, fără participarea trupului. Starea acestor lacrimi reprezintă hotarul dintre curăție și limpezime, iar lacrimile fac mintea să intre în locul limpezimii.

Contemplarea Judecății și a Proniei

9 După lucrarea acestor lacrimi, mintea are parte de lucrările celor două contemplații, adică a Judecății dumnezeiești și a Proniei. Din contemplarea acestora sufletul este umplut cu iubire de oameni și cu o rugăciune neîncetată pentru întoarcerea lor la Dumnezeu. Când mintea privește în ea însăși, îi

va vedea pe toți potrivit chipului lui Dumnezeu, după care au fost creați, iar în această contemplație nu vede pe nimeni nici drept, nici nedrept, nici rob, nici liber, nici tăiat împrejur, nici netăiat împrejur, nici bărbat, nici femeie, ci Îl va vedea pe Hristos ca fiind totul în toate.

cf. Col. 3, 11

Imboldul de foc și de lumină

Această stare e urmată de o alta, a unui imbold care se naște în inimă și se înalță din ea. Acest imbold este ca o lumină amestecată cu foc. În această stare, avem o lucrare puternică a Duhului Sfânt, care are loc în cel de-al treilea și al patrulea simț³.

10

Auzirea doxologiilor îngeresti

Această lucrare este urmată de o stare mai înaltă, în care lucrarea harului înrăurește doar cel de-al doilea simț⁴. În această stare, omul aude glasuri subțiri care înalță o doxologie, pe care puterile trupești și sufletești nu o pot exprima cu limba trupească. Această stare și această doxologie țin de lumea viitoare și de arvuna bunătăților ce vor să fie, pentru că aceasta este lucrarea aceluia Duh despre Care binecuvântatul Apostol a spus că „mijlocește pentru sfinți“. În această stare vei contempla ceata stelelor⁵ raționale și vei auzi glasurile lor subțiri, cu care mintea ta se unește în doxologie, pe măsură ce ele se fac auzite.

11

Rom. 8, 27

³ Ordinea celor cinci simțuri, pentru Iosif Hazzaya, este: vederea, auzul, mirosul, gustul, pipăitul.

⁴ Cel al auzului.

⁵ Adică a îngerilor. E vorba de contemplația naturală primă. Despre vederea unor „stele“, Avva Iosif Hazzaya va scrie mai pe larg în *Lucrările harului*, c. 5-10.

Unirea luminii minții cu Lumina dumnezeiască

12 După această doxologie, mintea este adusă la tăcere și absorbită de vederea Luminii acestei contemplații înalte și imateriale, ca peștele în mare. În această nouă stare, mintea se unește cu lucrarea dumnezeiască săvârșită în ea și ele devin una. Acum lumina minții nu mai e separată de marea în care ea înoată. În această stare, lucrarea harului înrăurește doar primul simț.

13 Această stare este urmată de o alta, în care omul este înveșmântat cu foc din tălpi până în creștet, astfel încât, dacă se privește pe sine însuși, nu-și mai poate vedea trupul material, ci doar focul cu care este înveșmântat. Aceasta este starea despre care a vorbit Sfântul Evagrie, când a făcut deosebirea între gnostici și cei care nu au cunoștința. El a spus: „Cei care au acum trupuri duhovnicești domnesc în lumile care au fost create și cei legați de trupul făptuitor vor domni în lumile viitoare”⁶. El numește aici „trupuri duhovnicești” trupurile sfinților care au ajuns în starea pe care am descris-o.

Pilda Avvei Arsenie

14 Pentru ca nimeni să nu se îndoiască de aceasta, voi mai aduce o mărturie, pentru a întări încă o dată acest adevăr. Binecuvântatul Paladie scrie despre Avva Arsenie că, atunci când se ruga și se găsea în starea aceasta în care devenea în întregime ca un foc, un frate, care era un gnostic⁷, a venit „și l-a văzut pe fereastră pe Bătrân cuprins cu totul de un foc”. Autorul spune că fratele a fost vrednic să-l vadă pe Avva Arsenie în această stare, pentru că era el însuși un văzător⁸.

⁶ Cf. EVAGRIE PONTICUL, *KG I*, 11.

⁷ Gnostic, în sensul că ajunsese la etapa contemplației, a cunoașterii duhovnicești.

⁸ *Raiul Părinților II*, 145.

Lucrarea harului asupra celor cinci simțuri

După această stare urmează o alta, care nu poate fi înfățișată prin scris. Să știi numai atât, că ea există, și iată semnul ei: în ea, al doilea și al treilea simț nu mai lucrează, iar al patrulea nu se mai deosebește de al cincilea, ci unul crește și altul se micșorează, iar hrana amândurora este aceeași în această stare. În cele două stări pe care le-am descris mai sus⁹, primul și al cincilea simț sunt în lucrare, iar în starea care urmează după cea de mai sus – și care e una de bucurie – curg lacrimi din ochi. 15

Starea bucuriei

Omul nu știe care este pricina acestei bucurii. El știe doar că e bucuros, dar nu știe de ce. În această stare lucrează al patrulea și al treilea simț¹⁰, pentru că lucrările acestor două simțuri sunt legate una de cealaltă. 16

Vorbirea în duh

După această stare urmează cea a izbucnirii vorbirii duhovnicești¹¹, care e o lucrare a celui de-al doilea simț. 17

Despre înșelare

Până aici ți-am arătat, după putința noastră, lucrările harului până la această stare. Acum vom vorbi, iubitule, despre sugestiile înșelătoare, care se aseamănă cu adevărul, ale răzvrătiților¹². 18

⁹ La paragrafele 12 și 13.

¹⁰ Simțurile gustului și al mirosului.

¹¹ Stare asemănătoare celei a vorbitorilor „în limbi“ din Biserica apostolică (cf. 1 Cor. 12, 10; 14 *passim*).

¹² Prin „răzvrățiți“ sunt numiți demonii care s-au răscolat împotriva lui Dumnezeu.

Căldura pătimașă

19

Mai întâi, vom discuta despre stările în care se produce căldura. La asceți, demonul desfrânării începe să producă o căldură în acest fel: această căldură începe de la cap în jos, producând o împovărare puternică a capului, tulburându-l și aducând apăsarea unui somn greu. Înainte ca demonul să-și poată arunca în om sămânța răutății sale, el îi sugerează că în timpul lucrării acestei călduri nu are nevoie nici să citească, nici să psalmodieze. Dacă omul îl ascultă, demonul își va spori căldura, până la a-i vătăma creierul. Dacă omul nu ascultă de sfatul demonului, ci începe să psalmodieze și să citească, demonul va coborî de la cap și își va aprinde căldura sa în jurul inimii sau în spate, în dreptul inimii.

Semnul olfactiv al înșelăciunii demonului

20

Iată care este semnul înșelăciunii sale: când căldura lui se stârnește, începe și o amorțeală să cuprindă trupul, iar în om stăruie o tulburare a gândurilor de slavă deșartă, împreună cu gânduri deșarte, și mintea este foarte împrăștiată. Demonul produce acum și un miros înșelător. Semnul că mirosul vine de la el este următorul: cu cât demonul își răspândește mai mult mirosul, cu atât mai mult stăpânește în suflet tulburarea gândurilor¹³. Demonul își ia mirosul din naturile create, iar mirosul are o asemănare cu acestea; mireasma harului însă nu are nicio asemănare cu cele care provin din naturile create, pentru că ea nu se aseamănă cu nimic pământesc, care cade sub simțul mirosului. În această stare, nevoitorii trebuie să privegheze, să se închine și să cadă înaintea Crucii, până când ispita va trece.

¹³ Și în scrierile filocalice ale Părinților greci există avertismente împotriva manifestărilor olfactive ale demonului – de cele mai multe ori plăcute – prin care ei încearcă să-l înșele pe monahul care se roagă.

Răspândirea căldurii pătimase și remediile ei

Dușmanul trece, apoi, la mădularele de jos și începe să le înfierbânte cu căldura lui, aducând și gânduri de desfrânare. Această căldură urcă până la rinichi. Leacul ei este postul, privegherea continuă, înfrânarea de la băutul apei, precum și mersul pe jos îndelungat, însoțit de psalmodiere și de citire, precum și dormitul așezat, nu culcat, atâta timp cât durează această ispită.

Ascultă acum alte feluri de reprezentări care provin de la demoni.

Alte năluciri demonice: reprezentările întunecate

Când, în timpul contemplației, vezi că apare reprezentarea unui foc material (compus), să știi bine și să te păzești, pentru că acesta este o capcană a înșelătorului, care vrea să te prindă spre pierderea ta. Tu însă, o, ostenitorule, privește cu atenție la reprezentarea aceea exterioară și vei vedea în ea o altă formă, plină de întunecimi. Îndată ce privirea unui gnostic va cădea pe reprezentarea dinaintea lui, se va vădi și înșelăciunea sugestiei demonice.

Alte apariții înșelătoare

Dacă vezi înaintea ta ceva asemănător unei sfere, să știi că este, de asemenea, o nălucire a demonilor. Același lucru este adevărat dacă vezi ceva ca niște stele, sau ca un curcubeu care apare pe cer, sau ca un tron, sau ca un car, sau cai de foc. Toate aceste lucruri, o, frate, sunt înșelăciuni ale demonilor. Pe scurt, tot ceea ce vezi în afara ta sub forma acestor reprezentări este o înșelăciune a demonilor, pentru că vederea unei contemplații adevărate este simplă și nu are nicio formă compusă, fie că este văzută înlăuntru, fie în afară. În ceea ce-i privește pe demoni, ei nu au nicio putere asupra ta, ca să pătrundă înlăuntru

și să-ți arate reprezentările înșelătoare. Dacă totuși vezi uneori în tine imaginea unei sfere sau a unei stele, nu te teme, pentru că și sufletul se vede uneori în acest fel. Dar ferește-te de lucrurile care se arată în afara ta.

Apariții provocate de demonii mâniei, desfrânării și mândriei

25 Ferește-te, de asemenea, o, frate, de o altă reprezentare pe care ți-o arată demonii, alcătuită și din lumină și din întuneric. Aceasta este lucrarea duhului mâniei. Mai există încă un fel de vedere¹⁴, în care lumina se răspândește brusc, iar aceasta este o nălucire adusă de demonul desfrânării. În sfârșit, mai există o vedere sub formă de foc, care este adusă de demonul mândriei.

Semnul deosebit

26 Toate acestea trebuie să le deosebești, o, frate, cu ajutorul următorului semn: ori de câte ori vei vedea că una dintre aceste vederi ți se arată, iar pacea și liniștea domnesc asupra cugetului tău, să știi că este vorba de o lucrare a harului, fără nicio înșelăciune. Dacă totuși, când vezi aceste vederi, puterea văzătoare a sufletului tău începe să se adune în ea însăși, iar inima îți este plină de un simțământ de apăsare, să știi că reprezentările vederile sunt produse de demoni. Lucrul acesta este valabil pentru toate reprezentările și vederile pe care demonii le arată sufletului și care le imită pe cele care, sub lucrarea harului, se produc în suflet în vremea rugăciunii.

¹⁴ „Vedere“ are aici sensul de apariție în planul vizual al minții a unei lumini, imagini sau reprezentări mentale. Traduce pe siriacul ܐܕܡܘܬܐ (*dmuta*), „formă“, „imagine“, „arătare“, „apariție vizuală“.

Încheiere

Ți-am scris pe scurt aceste lucruri, o, iubitul meu, potrivit cu rugăminta pe care mi-a făcut-o dragostea ta. Tu, ca un lucrător harnic, să citești și să înțelegi rândurile pe care le ai în față, și roagă-te pentru mine!

Să mai știi, de asemenea, o, stăpâne, că dacă reprezentările amintite mai sus sunt de-a dreapta, trebuie să ne înțelegem rugăciunile și să lăsăm „țărâna“ să ne insufle cu gânduri duhovnicești; iar dacă ele sunt de-a stânga, trebuie să strigăm cu durere de inimă către Singurul care poate să ridice chiar și din morți.

Binecuvântat este omul care s-a îndeletnicit cu ceea ce se află în sine însuși și binecuvântat este omul care a fost găsit vrednic de desfătarea a ceea ce este în el însuși! Fie că știm,

fie că nu știm, trebuie să ne socotim pe noi înșiși neștiutori¹⁵! Fie că suntem dreți, fie că suntem nedreți, trebuie să ne găsim scăparea la mila lui Hristos!

Amin.

¹⁵ Să nu ne considerăm „gnostici“ pentru că am avut parte de astfel de contemplații.

VII

DESPRE CALEA SCURTĂ CĂTRE DUMNEZEU

o epistolă a lui Rabban Iosif către unul dintre prietenii săi, care i-a cerut să-i arate prin ce lucrare ajunge omul mai aproape de Dumnezeu mai mult decât prin toate celelalte virtuți; și care este calea scurtă prin care poate omul să-l afle pe Dumnezeu mai repede decât prin toate celelalte căi care ne aduc aproape de Dumnezeu.

1 Cuvioșia Ta, o, iubitorule de virtuți, ne-ai scris mai de mult, cerându-ne să-ți arătăm calea care duce repede la Dumnezeu și poruncile pe care ar trebui să ne silim să le împlinim mai mult decât restul poruncilor Mântuitorului și Domnului nostru Iisus Hristos; adică acele porunci care le cuprind pe toate celelalte și pe care, străduindu-se să le împlinească, omul va afla arvuna bunătăților ce vor să fie.

Calea cea scurtă: iubirea pentru Dumnezeu și pentru aproapele

2 Prima și ultima dintre toate poruncile pe care Dumnezeu le-a dat ființelor raționale, prin care oamenii și îngerii se îndreaptă grabnic către El, este iubirea pentru Dumnezeu și iubirea pentru aproapele. Când Dumnezeu a scris poruncile, mai întâi a dat-o pe prima, zicând: „Ascultă, Israele, Domnul Dumnezeu este singurul Domn“; iar după ce i-a poruncit să se închine singurului Dumnezeu, în afară de Care nu mai este alt Dumnezeu, i-a arătat felul lucrării care îi aduce pe oameni repede către El, zicând: „Să-L iubești pe Domnul Dumnezeu din toată inima ta, din tot cugetul tău, iar pe aproapele tău, ca pe tine însuși.“ Aceasta este lucrarea care îl duce pe om grabnic la Dumnezeu și aceasta este calea scurtă, pe care nu se află nici urcușuri, nici coborâșuri. Cărările ei sunt potrivite și palatele ei sunt pline de lumină și de fericirea vieții veșnice. Acesta este locul în care niciun picior străin nu a călcat, iar comoara și bogăția locuitorilor lui nu a fost furată de tâlhari. Nimeni dintre cei care intră în acest loc nu se teme în inima sa că avuția câștigată cu propriul sânge i-ar putea fi furată. Acest loc este plin peste tot de izvoare cu apă vie, despre care Domnul nostru spune: „Tot cel ce crede în Mine va bea din apa pe care Eu i-o voi da lui, și din inima lui vor curge râuri de bogăție a cunoștinței, din care el le va da și altora să bea.“

Deut. 6, 4-5

cf. Mc. 12, 30-31

cf. In. 4, 14;

7, 38

Siguranța acestei căi

Aceasta este prima și ultima cale care îi duce aproape de Dumnezeu pe cei care vor să fie fiii lui Dumnezeu și adunarea moștenitorilor lui Iisus Hristos. Pe această cale nu sunt hoși, nici tâlhari la drumul mare, și nimeni dintre aceștia nu ne pân-dește pe ea. Pe această cale nu este nici frică, nici întuneric, după cum spune Scriptura: „În iubire nu este frică, ci iubirea desăvârșită alungă frica.“ Pe ea nu se află nicio imagine înșelătoare, niciun drum lung, nicio lucrare și osteneală de mulți ani, ci îndată ce omul începe să umble pe ea, intră și locuiește în slăvitele ei lăcașuri. Nici primul, nici ultimul dintre cei care ajung acolo nu îi văd hotarele, iar lăcașurile ei sunt multe.

cf. Rom. 8, 17

1 In. 4, 18

3

Cetatea din înălțime

Există o cetate construită așa încât să-i întâmpine pe cei care cred în ea și, atâta timp cât ei văd cetatea aceasta cu porțile deschise și, în ea, pe Împăratul a Cărui față strălucește de lumină, ei nu vor obosi umblând către ea. Cetatea este construită pe o înălțime, pentru a-i întâmpina pe cei care o privesc, iar calea care duce la ea este, de asemenea, tăiată într-o înălțime. Trebuie să-ți arătăm acum care este scara care te înalță la acea înălțime și te face să mergi pe calea vieții, și care este ușa cea strâmtă pe care intri în patria Luminii.

4

Scara către ea

Scara care te înalță la acea sfântă înălțime este rugăciunea. Nu mă refer doar la rugăciunea trupească, ci la cea săvârșită și cu trupul, și cu sufletul. După cum omul este alcătuit din două părți, trupul și sufletul, tot astfel rugăciunea nu este numită rugăciune decât dacă e făcută și cu trupul, și cu sufletul. Nu există păcat care să nu fie iertat prin rugăciune, nici vreo pedeapsă dumnezeiască pe care să n-o putem înlătura prin

5

ea. Nicio descoperire nu are altă cauză decât rugăciunea și nu există taine sau simboluri pe care ea să nu le poată tâlcui.

Exemple din Scriptură

6 Cine i-a dat Anei un fiu, pe prorocul Samuel, dacă nu rugăciunea? Cum altfel s-a împăcat Dumnezeu cu fiii lui Israel – pentru că ei părăsiseră slujirea Lui și se închinaseră vițelului –, decât prin rugăciunea binecuvântatului Moise, care s-a rugat și a spus: „Dacă vrei să le ierți păcatul acesta, iartă-l; iar de nu, șterge-mă și pe mine din cartea Ta, pe care ai scris-o.“ Iar Dumnezeu a răspuns la rugăciunea lui și a iertat păcatul poporului.

Ieș. 32, 32

Cine i-a dat pe cei doi gemeni în pântecul Rebecăi, decât rugăciunea lui Melchisedec, marele preot al lui Dumnezeu¹? Ce a dat pe față viclenia lui Acan, decât rugăciunea lui Iosua, fiul lui Navi, care s-a aruncat la pământ înaintea Domnului de dimineața până seara, iar rugăciunea a deschis ușa înaintea lui, cererea i-a fost împlinită și pedeapsa îndepărtată de la Israel. Ce a făcut să cadă ploaia în timpul secetei și a muștrat pe poporul cel nemulțumitor, care ceruse un împărat, decât rugăciunea prorocului Samuel? Ce a iertat păcatul lui David, decât rugăciunea făcută în sac și în cenușă? Ce a îndepărtat urgia din Ierusalim și a omorât o sută opt zeci și cincini de mii de oameni în tabăra asirienilor, decât rugăciunea prorocului Isaia și a împăratului Iezechia? Ce a întors soarele înapoi și a adăugat zile la viața lui Iezechia, decât rugăciunea lui? Ce i-a descoperit lui Daniel lucrurile ascunse și i-a arătat cele viitoare și cele care au avut loc, decât întinderea mâinilor lui în rugăciune, de dimineața până seara?

Iis. Nav. 7 sq

cf. 1 Împ. 12, 16-23

cf. 2 Împ. 12, 13-14

4 Împ. 19, 35

Is. 38, 5-8

Dan. 9, 3-23

¹ Deși Melchisedec l-a binecuvântat pe Avram (Fac. 14, 18) cu mult timp înainte ca Isaac, fiul lui, să se căsătorească cu Rebeca (Fac. 25, 24-26), totuși, Avva Iosif vede în nașterea celor doi gemeni, Iacob și Esau, rodul binecuvântării de odinioară a lui Melchisedec.

Ce l-a făcut pe Zaharia vrednic să aibă un fiu care să-L propovăduiască pe Mielul lui Dumnezeu înaintea îngerilor și oamenilor, decât rugăciunea făcută la Templu? Ce a închis porțile cerului pentru trei ani și șase luni, așa încât nu a mai plouat deloc pe pământ, și ce a înmulțit făina în vas și uleiul în urcior, decât rugăciunea și cererile pruncilor și ale sugarilor? Ce a făcut-o pe prorocița Ana, fiica lui Fanuel, vrednică de vederea slăvită a lui Hristos, Domnul nostru, decât rugăciunea ei săvârșită optzeci și patru de ani în Templu? Ce l-a slobozit pe Petru din temniță și i-a deschis înainte poarta de fier, decât rugăciunea făcută pentru el de întreaga adunare a ucenicilor? Ce i-a arătat lui primirea neamurilor păgâne în casa lui Dumnezeu prin mijlocirea feței de pânză care i-a fost arătată, decât rugăciunea de la ceasul al șaselea? Ce i-a adus lui Corneliu darul Sfântului Duh, așa cum este scris în *Cartea comorii vieții*, decât neîncetata rugăciune, zi și noapte, către Dumnezeu?

Rugăciunea neîncetată: cheie și poartă

Pe scurt, îți voi spune, o, iubitele, că nu există niciun om care să fi primit vreun dar de la Dumnezeu și să fi devenit vrednic de descoperiri și vederi dumnezeiești, fie ale acestei lumi, fie ale celei viitoare, fără rugăciune neîncetată. Cheile Împărăției în care vrei să intri sunt puse în mâinile rugăciunii și, fără aceasta, nu vei putea să devii moștenitorul Împărăției, nici să fii unul dintre cei întâi-născuți, ale căror nume sunt scrise în cartea vieții. Rugăciunea este, cu adevărat, poarta strâmtă și îngustă prin care sfinții intră în Ierusalimul cel ceresc.

Rugăciunea neîncetată și contemplația

Rugăciunea neîncetată este lumina sufletului, prin care el vede slăvita locuință a Luminii, despre care ți-am vorbit mai înainte, și care constă în adevărata iubire pentru Dumnezeu

și pentru aproapele. Rugăciunea cuprinde, cu adevărat, toate poruncile, și acesta este motivul pentru care Domnul nostru a poruncit să o săvârșim în toată vremea, zicând: „Rugați-vă *cf. Lc. 18, 1* întotdeauna și nu fiți îngrijorați!“ și „Privegheați și vă rugați!“ *Mt. 26, 41*.

Rugăciunea neîncetată: paznic al comorii duhovnicești

9 El ne-a arătat aceste lucruri în El Însuși, când ieșea și Se *cf. Lc. 6, 12* ruga întreaga noapte lui Dumnezeu. Așa cum spune Sfântul și marele Tâlcuitor², Domnul nostru nu avea nevoie de rugăciune pentru El Însuși, ci le-a arătat filor Luminii că ei trebuie să se roage întotdeauna, pentru ca bogăția pe care o au să nu poată fi furată de dușmani și pentru ca bogăția lor duhovnicească să fie păzită prin neîncetata îndeletnicire cu rugăciunea.

Pilde evanghelice

10 Pentru a ne întări în rugăciunea neîncetată, El ne-a dat pilda văduvei care bătea cu stăruință la ușa judecătorului și care, în cele din urmă, a primit răspuns la rugăciunile ei. În alt loc, El a spus: „Cine dintre voi, având un prieten, dacă se duce la el în miez de noapte și îi zice: «Prietene, împrumută-mi trei pâini», acela dinlăuntru o să-i răspundă: «Ușa e încuiată și copiii în pat cu mine, și de aceea nu pot să mă scol să-ți dau», cu toate că, de dragul copiilor, el va zăbovi să facă aceasta și nu se va scula din pat ca să-i dea pâinile, totuși, din cauza orei nepotrivite și a îndrăznelii lui, se va scula și îi va da cât îi trebuie.“ *cf. Lc. 11, 5-8*

Iar Domnul nostru a adăugat: „Cu cât mai mult Tatăl vostru cel din ceruri va da Duhul Sfânt³ celor care le cer de la El.“ *Lc. 11, 13*

² Teodor de Mopsuestia.

³ *πνεῦμα ἅγιον* – literal „Duhul sfințeniei“.

Rugăciunea neîncetată: împlinirea tuturor poruncilor

Domnul nostru a poruncit toate aceste lucruri celor doritori să meargă pe calea desăvârșirii, care ne duce în cetatea care este iubirea, zidită întru înălțimea cerurilor. Nu mă refer aici la rugăciunea după tipic a Ceasurilor, nici la celelalte momente rânduite de peste zi, ci la acea rugăciune continuă, care nu încetează niciodată. Cu adevărat, nu există moment în care omul aflat în comuniune cu Dumnezeu prin rugăciune să nu își îndrepte cugetul întreg spre Dumnezeu. Rugăciunea neîncetată este împlinirea tuturor poruncilor și crucea duhovnicească pe care Domnul nostru a spus că oricine o poartă și Îl urmează va moșteni viața veșnică împreună cu El.

cf. Mt. 16, 24-25

11

Rugăciunea neîncetată: izvorul darurilor

12. Rugăciunea stă întotdeauna la ușă, bate și nu pleacă, până când nu deschide ușa strălucirii dumnezeieștii firi, stăpâna lumii. Atunci mintea intră și primește împlinirea cererilor și se întoarce cu bucurie. Domnul nostru a mai spus că toate cererile și darurile Duhului sunt date prin rugăciune: „Cereți, și vi se va da; căutați, și veți afla; bateți, și vi se va deschide. Pentru că oricine cere ia și cine caută află și cui bate i se va deschide.” Vezi, așadar, că toate darurile sunt făcute oamenilor de către Dumnezeu prin rugăciunea neîncetată.

Mt. 7, 7-8

12

Rugăciunea neîncetată: cheia comorii cerești

Îți mai spun, o, iubitul sufletului meu, că rugăciunea este cheia comorii cerești și că nicio minte nu intră înaintea dumnezeieștii și copleșitoarei măreții fără rugăciune neîncetată. Nu mă refer la rugăciunea care se face cu gânduri împrăștiate, ci la aceea care se înalță din încordarea trupului și din gândurile curate ale sufletului.

13

Rugăciunea și cunoștința duhovnicească

14

Când imboldurile rugăciunii se mișcă în mintea ta, cercează felul lucrărilor care se mișcă în inima ta, pentru că rugăciunea are nevoie, în afară de continuitate, de înțelegerea care izvorăște din cunoștință. Cu adevărat, imaginile înșelătoare strecurate de dușman în timpul rugăciunii sunt multe, dar dacă mintea este înzestrată în vremea rugăciunii cu înțelegerea izvorâtă din cunoștință, toate aceste imagini înșelătoare vor rămâne mai prejos de sfera rugăciunii, pentru că puterea sfântă care mișcă rugăciunea nu va lăsa mintea să privească la ele.

Trei feluri de rugăciune

15

Există trei feluri, în afară de cel trupesc⁴, în care rugăciunea poate fi spusă. Primul fel este prin înviorarea simțămintelor naturale; al doilea, prin înrâurirea venită de la îngerul păzitor; iar al treilea, prin voia cea bună, care dorește virtuțile. Primul simțământ la rugăciune este însoțit de iubire și de o căldură a gândurilor care ard în inimă ca focul. Al doilea este însoțit de lucrarea înțeleșurilor duhovnicești, împreună cu lacrimi de bucurie. Al treilea simțământ este însoțit de iubirea pentru ostenele trupești, împreună cu lacrimi care mișcă întrucâtva și gândurile⁵. În afara acestor trei simțăminte pe care le-am descris, nu mai este niciunul care să fie numit rugăciune, pentru că dincolo de ele nu mai este nicio rugăciune, ci un extaz,

⁴ Reprezentat de citire, psalmodie, metanii și laudele bisericesti săvârșite în comun. Celelalte trei feluri sunt legate de lucrarea lăuntrică, simțită și conștientă a harului.

⁵ Cele trei simțăminte nu sunt expuse într-o ierarhie ascendentă. Mai încolo, vom vedea că al treilea simțământ însoțește o rugăciune încă trupească, dar în care încep să se înfiripeze și primele semne duhovnicești, lacrimile.

pe care bărbații înțelepți nu îl mai numesc „rugăciune”⁶, ci „lumină neasemănată”. În afara acestor trei simțăminte, orice alt simțământ care apare în noi distruge rugăciunea curată.

După ce ți-am descris simțămintele trăite în timpul rugăciunii curate și am deosebit una de alta lucrările care însoțesc fiecare din aceste simțăminte, vom arăta acum care dintre ele este însoțit de lucrările vrăjmașului.

Primul simțământ nu este însoțit de vreo lucrare a vrăjmașului, pentru că acest simțământ este prin el însuși distrugătorul tuturor simțămintelor venite de la vrăjmaș. Demonii nu-și fac simțită lucrarea lor rea nici în cadrul celui de-al treilea simțământ, pentru că ei nu îl pizmuiesc atât de mult. Lucrarea vrăjmașului însoțește doar cel de-al doilea simțământ, iar demonii arată minții imagini în timpul rugăciunii, potrivite cu cel de-al doilea simțământ. Rugăciunea care are loc sub înrăurirea îngerului păzitor umple sufletul de liniște și de pace a gândurilor. Rugăciunea care se face în suflet prin înțelesurile și lucrările venite de la demon este stăpânită de neliniște și de împrăștierea gândurilor.

Așadar, o, fratele meu, atunci când te ridici la rugăciune, cercetează care dintre aceste patru simțăminte este mișcat în inima ta. Dacă este primul, atunci acesta este un semn de pocăință a sufletului, cu lacrimi de bucurie, și ceea ce arde în

⁶ Această învățătură este comună Părinților sirieni. Sfântul Isaac Sirul scrie că „după rugăciunea curată nu mai este altă rugăciune”, pentru că mintea, ajunsă în locul curăției, „fie se întoarce înapoi, fie părăsește rugăciunea”, deoarece „după acest hotar urmează o uimire, și nu o rugăciune, mintea încetând din rugăciune, iar aceasta este o oarecare contemplație.” La fel și „sfinții în veacul viitor nu se mai roagă cu rugăciunea, când mintea le este înghițită de Duhul, ci se sălășluiesc cu uimire în slava înveselitoare”. Cf. Sfântul Isaac Sirul, *Cuvinte ascetice*, *Cuvântul* 19, 50-52; 130-132 (FR 10, Cuv. 31).

inima ta este iubirea lui Dumnezeu. Semnul că te afli în cel de-al doilea fel de rugăciune este că mintea îți va fi umplută de înțelesuri, a căror contemplație desfată mintea cu pace, așa încât ești ca un om beat, iar lacrimile de bucurie se găsesc și ele în acest fel de rugăciune. Semnul că mintea ta se află în al treilea fel de rugăciune este că rugăciunea este citită numai trupește; cu toate acestea, și în acest fel de rugăciune se găsesc lacrimi, dar ele sunt silite și, prin aceasta, tulbură mintea. Atunci când mintea ta se află în al patrulea fel de rugăciune, care este cel al demonilor, în sufletul tău vor domni neliniștea și împrăștierea gândurilor.

Acestea sunt treptele scării⁷ pe care mintea urcă la înălțimea cerurilor și intră în acea adevărată cetate, alcătuită din contemplarea Mântuitorului nostru. Aceasta este calea scurtă și portul plin de siguranță în care Dumnezeu, lângă Care vrei să fii, este văzut. Nu este nicio altă cale mai scurtă spre Dumnezeu decât aceasta și nu există nicio scurtătură care să te ducă mai repede la Dumnezeu decât rugăciunea. Rugăciunea unui lucrător harnic, atunci când este făcută corect, nu are niciun moment în care ea să nu unească mintea cu Dumnezeu. Iar cerințele rugăciunii sunt: postul, smerenia și privegherea continuă.

Sârguiește-te în aceste virtuți pentru a putea afla rugăciunea, prin care vei găsi, de asemenea, cea mai scurtă cale spre Dumnezeu, constând, cum am spus mai sus, din iubire. Aceasta este, cu adevărat, calea prin care sfinții intră în cetatea vieții, care este vederea luminii Sfintei Treimi. Ți-am descris, așadar, scara și cărarea, dimpreună cu cetatea la care dorești să te înalți. Ține de acum de înțelepciunea ta ca tu să năzuiești spre acestea și să intri în slăvita cetate și să te faci

⁷ Scara cuprinde toate etapele înfățișate în prezenta scriere, nu doar cele trei simțăminte despre care Avva Iosif a vorbit cu puțin înainte.

vrednic de vederea lui Hristos, Domnul nostru, lucru care
este scopul tuturor căilor care ne duc aproape de Dumnezeu,
Căruia fie slava! Fie ca El să ne învrednicească
de puterea de a merge pe calea vieții,
de a ne urca cu ajutorul scării și
de a moșteni cetatea
vieții!

VIII

EPISTOLĂ CĂTRE UNUL DIN FRAȚII RÂVNITORI

asupra feluritelor lucrări ale harului
care se petrec la făptuitori.
Cititorule, adună-ți mintea!

1 Am citit, o, făptuitorule râvnitor, taina ascunsă în scrisoarea ta, iar sufletul mi s-a umplut de bucurie și de o veselie negrăită.

Descrierea unor vedenii

2 Iubirea ta mi-a scris: „Uneori văd Soarele¹ urcând la zenit, însă tot cerul este plin de stele, a căror lumină o covârșește pe cea a Soarelui, așa încât aceasta nu se mai vede. Apoi văd Soarele fără stele, în așa fel încât lumina lui o ascunde pe cea a frumuseții stelelor, pe care nu le mai văd. În alte clipe, văd lumina stelelor fără să o fi văzut pe cea a Soarelui. Alteori văd discul lunii cu totul plin de stele, iar alteori îl văd despuiat de stele, care sunt separate de el.“

Îndoieli legate de ele

3 După câte am înțeles din citirea scrisorii tale, te îndoiești de toate acestea și te întrebi dacă nu cumva vezi vreo înșelăciune. De asemenea, mă rogi să-ți scriu despre tainele acestor lucrări într-o scrisoare, pe care să ți-o trimit. În ce mă privește, iubitele, după ce ți-am văzut smerenia, voi asculta de iubirea ta și, în unele privințe pornind de la experiența mea, iar în altele, de la cele auzite de la oameni vrednici de crezare, care nu se pot înșela în privința unor taine ca acestea, am scris iubirii tale pentru a te înștiința despre acestea.

Cele trei trepte de cunoaștere

4 În inima curată și în mintea care a ajuns în locul limpezimii, lucrările harului sunt multe și felurite. Astfel, toate

¹ Am optat pentru grafia cu majusculă, întrucât, după cum se va vedea mai jos, Avva Iosif Hazzaya se referă la Hristos, „Soarele dreptății“, nu la astrul fizic, creat.

lucrările despre care îmi scrii corespund celor trei trepte de cunoaștere pe care mintea se poate afla: prima este treapta curăției, fără pătimirea sufletului; a doua este cea a limpezimii minții; iar în ceea ce privește a treia treaptă, ea se află la un nivel mai înalt decât curăția și limpezimea.

Vedere parțială a luminii Sfintei Treimi

În legătură cu ceea ce mi-ai scris, anume că vezi Soarele urcând uneori la zenit și că el este plin de stele, a căror lumină e mai puternică decât cea a Soarelui, această lucrare a harului este mai înaltă decât cea din etapa curăției și a limpezimii, fiindcă ea este o vedere a luminii Sfintei Treimi. Cât despre stelele care apar în acest loc și a căror lumină este mai puternică decât cea a Soarelui, ele sunt înțelesurile lumii viitoare, înțelesuri care, datorită subțiririi lor, nu au corespondent în natura compusă a limbajului omenesc. Ele sunt luminate de Soare și numai datorită luminii lor Soarele se înfățișează minții. În acest moment, discul Soarelui, care este însăși vederea Mântuitorului nostru, nu apare, pentru că mintea este lovită de uimire în fața vederii luminii stelelor, acestea fiind, în acel moment, cauza vederii Soarelui pe cerul inimii.

Vedere mai intensă a luminii Sfintei Treimi

În ceea ce privește faptul că vezi Soarele fără stele, fiindcă El Își răspândește frumusețea luminii Sale asupra stelelor, care în acel moment nu se văd, această lucrare a harului este mai înaltă decât cea de dinainte, pentru că aici se arată minții discul Soarelui dreptății. Mintea se află atunci în stare de uimire, așa încât niciun înțeles nu se mai mișcă în ea, nici în legătură cu iconomia Mântuitorului nostru, nici în legătură cu lumea viitoare, ci doar lumina slavei Domnului nostru se arată minții.

7 Aceste două lucrări țin de locul aflat mai presus de fire².

A doua lucrare a harului în minte:

Contemplația naturală secundă

8 Vederea, fără lumina Soarelui, a stelelor, despre care îmi scrii, fratele meu, se petrece în locul curăției, iar acest loc se mai numește și „nepătimirea sufletului“. Aceste stele sunt înțeleșurile naturii creaturilor³, iar ceea ce produce lucrarea lor înlăuntrul minții este citirea Scripturilor, unită cu învățătura primită de la alții și de la îngerul păzitor. Pe scurt, aceste stele sunt lucrarea semințelor naturale, ceea ce Părinții noștri numesc contemplație naturală secundă⁴. În acest loc, discul Soarelui nu se arată, ci doar lumina Sa luminează.

A treia lucrare a harului în minte:

Contemplația imaterială sau a celor netrupești

9 În ceea ce privește luna, despre al cărei disc spui că se arată uneori plin de stele, ea este contemplația imaterială⁵, avută în locul limpezimii. Stelele de care ea este plină sunt lucrările celui de-al doilea simț al sufletului⁶, care primește

² Adică mai presus de starea de limpezime, care reprezintă redobândirea sănătății și integrității originare a firii umane (cf. R. BEULAY, „Joseph Hazzaya“, DS 8, 1345).

³ Este vorba de contemplația naturală secundă, cf. EVAGRIE PONTICUL, KG III, 84.

⁴ Cf. EVAGRIE PONTICUL, KG III, 84: „Întreaga contemplație naturală secundă cuprinde taina stelelor, cărora li s-a încredințat luminarea celor aflați în întuneric.“

⁵ Numită de Evagrie și „contemplația celor netrupești“ (KG I, 27). Simbolul lunii apare tot la Evagrie: „Luna inteligibilă este firea rațională care a fost luminată de Soarele dreptății“ (KG III, 52).

⁶ Al doilea simț este cel al auzului, potrivit clasificării lui Evagrie: „Mintea are cinci simțuri duhovnicești prin care percepe materiile proprii

de la acestea înțelesurile cunoașterii. În acest moment, există o lucrare a harului atât pentru primul simț, cât și pentru al doilea, fiindcă lumina discului lunii se descoperă vederii, în timp ce stelele sunt lucrarea celui de-al doilea simț⁷.

Contemplația lipsită de înțelesuri

Atunci când vezi discul lunii lipsit de stele, contemplația este dăruită minții fără înțelesuri. Adică, nu există niciun fel de lucrare a harului pentru cel de-al doilea simț, ci numai pentru primul. La fel, lucrarea harului în care discul lunii este umplut de stele este mult mai înaltă decât cea în care luna este lipsită de stele.

Cele trei locuri și contemplația din ele

De altfel, mintea apare în primul loc înveșmântată în Lumina fără formă⁸. În cel de-al doilea loc, vederea care îi este dăruită sufletului devine vedere a unui foc. În cel de-al treilea loc, mintea, în vremea rugăciunii, apare acoperită de o lumină asemănătoare cristalului, iar acest loc Părinții noștri îl numesc „locul limpezimii“.

acestora: vederea îi înfățișează înseși lucrurile inteligibile și subțiri; auzul primește în sine cuvintele despre acestea; mirosul se desfată de buna mireasmă curată de orice înșelăciune; gura se împărtășește de plăcerea care vine din acestea; iar prin pipăit mintea este înștiințată de dovedirea precisă a lucrurilor pe care le primește“ (KG II, 35).

⁷ Primul simț este cel al văzului, al doilea cel al auzului. Textul pare să sugereze că înțelesurile care vin din vederea îngerilor sunt însoțite de auzirea cântărilor de slavă pe care cetele îngerști le înalță.

⁸ Avva Iosif Hazzaya pornește de sus în jos, astfel încât „primul loc“ este cel duhovnicesc. De aceea lumina contemplată aici este lumina Sfintei Treimi sau „fără formă“, motiv pentru care am scris-o cu majusculă.

Înfățișarea minții în vremea contemplațiilor

12 Pe lângă acestea, iubitul sufletului meu, la vremea rugăciunii, sufletul apare asemenea cu safirul sau asemenea culorii cerului, iar această vedere este proprie locului firesc⁹. Alteori, mintea apare amestecată cu lumină și cu foc, iar aceasta este vederea care vedește locul limpezimii. În sfârșit, la vremea rugăciunii, mintea apare asemănătoare luminii soarelui, această vedere fiind proprie locului mai presus de fire. Despre acesta a vorbit Sfântul Evagrie: „Mintea, spune el, se mută uneori de la un înțeles la altul și de la o contemplație la alta, apoi de la o vedere la contemplație, și se înalță la vederea Luminii fără formă”¹⁰.

13 Așadar, când toate aceste daruri se înșiruie în mintea ta, să știi că te afli în locul limpezimii, loc pe care Părinții noștri îl numesc „pământul făgăduit”. Prima vedere¹¹ corespunde contemplației celor trupești, legată de vederea locului curăției. Cea care este amestecată cu lumină și cu foc este vederea locului limpezimii, căreia îi corespunde contemplația imaterială. În ce privește vederea Soarelui, aceasta este vederea luminii Sfintei Treimi.

Încheiere

14 Iată deci, preaiubite, că, în măsura în care taina acestor lucrări poate fi dezvăluită, ți-am scris despre ea! Dar mai sunt felurite alte lucrări ale harului care au loc în suflet, care nu pot fi puse în scris. Singurul lucru care se poate spune este că oricine se curăță de patimi le primește în suflet. Așadar, preaiubitule, câștigă-ți smerenia și iubirea, postul, rugăciunea și priveghearea, precum și credința și răbdarea în încercări, și roagă-L pe Domnul nostru să facă din tine un liman al iubirii și un locaș

⁹ Locul firesc corespunde curăției.

¹⁰ Citat liber după EVAGRIE PONTICUL, *Sk* 23.

¹¹ Cea a sufletului, văzut ca având culoarea safirului sau a cerului.

al darului lucrărilor Sale! Roagă-te și pentru noi cu iubire,
pentru ca Domnul nostru să conducă lupta noastră
la bun sfârșit, potrivit cu voia Sa!

Amin.

IX

DESPRE RUGĂCIUNEA
DUHOVNICEASCĂ

El spune¹: „Care este locul în care este săvârșită rugăciunea duhovnicească?”

Locul în care mintea săvârșește rugăciunea duhovnicească este locul firesc al minții². Când mintea a ajuns în acel loc curat, care aparține firii ei adevărate, când puterea ei de vedere a fost limpezită de toate imaginațiile și reprezentările mentale provenite din gândurile care nu țin de firea ei adevărată și când mintea a fost făcută vrednică de propria sa vedere ca lumină, iar în ea a răsărit Duhul văzător, Care îi dă pătrunderea în înțelesurile duhovnicești ale ființelor trupești și netrupești³ și, în același timp, a Judecării și a Proniei – acesta este locul în care mintea se roagă cu rugăciunea duhovnicească, o formă de rugăciune care nu este făcută cu simțurile trupești, ci prin imboldurile lăuntrice ale sufletului, care este întru totul luminat. Acum mintea poate vedea felurile în care s-au născut lucrurile trecute, prezente și viitoare, precum și alcătuirea felurită a lumilor.

Toate aceste lucruri sunt descoperite minții în acel loc al sufletului, loc în care este săvârșită rugăciunea duhovnicească. Tainele dezvăluite în această etapă sunt mult mai înalte decât lumea trupească, fiind descoperite ființelor duhovnicești⁴. Acesta este locul unde este săvârșită rugăciunea duhovnicească

¹ Nu este clar cine este „el“.

² Starea de curăție atinsă la capătul etapei trupești este, pentru Iosif Hazzaya, starea firească a omului. De aici începe adevărata viață duhovnicească, etapa sufletească fiind cea care urmează să fie străbătută în două sub-etape, limpezimea parțială și limpezimea deplină, apoi urmând etapa duhovnicească.

³ Este vorba de contemplația naturală, în care minții îi sunt descoperite rațiunile (*logoi*) celor create.

⁴ Îngerii. Acum monahul are parte de o cunoaștere îngerească.

și unde jertfele duhovnicești sunt aduse de către Hristos, Domnul nostru. Orice rugăciune făcută în afara acestui loc, precum și orice jertfă adusă în afara acestui loc și orice jertfă din care nu se înalță către Domnul o mireasmă bineplăcută Lui, este lepădată și e un dar întinat.

În acest moment al lucrării rugăciunii, oboseala provenită din exercițiile ascetice se schimbă și dispare. Răsar înțelesuri lăuntrice, iar vederea minții este lărgită de felurite puteri îngerești, de la care mintea primește ajutor duhovnicesc, adeseori chiar și trupul fiind susținut de ea⁵. În acest loc, și trupul, și sufletul primesc împreună o cunoaștere, fie din cele de-a dreapta, fie din cele de-a stânga. În acel loc nu mai sunt două voințe, una luptându-se împotriva celeilalte, ci trupul și sufletul lucrează împreună, având o singură voință, provenită din consimțirea unuia cu celălalt. În acel loc, nu se mai află nicio reprezentare mentală a omului vechi, stricat de poftele cele amăgitoare, care duc la înșelare, ci mai degrabă trupul și sufletul sunt unite unul cu celălalt, alcătuind omul cel nou, creat în sfințenie de Hristos, Domnul nostru, după cum spune Apostolul.

cf. Ef. 4, 22-24

Toate schimbările spre bine pe care le-am amintit până acum se petrec în minte în acest loc. Acesta este locul în care sunt descoperite minții judecățile făcute lumilor care au fost și care vor fi; aici este plinirea tuturor poruncilor și legilor. Dincolo de acest loc nu mai este nicio dare de lege, nicio frică de încălcare a vreunei porunci, de vreme ce aceste loc este hotarul dintre frică și lipsa fricii. Nu îi este dat oricui să fie înălțat dincolo de el, dar la el pot ajunge mulți. Mai jos de el sunt mulți, dar numai câțiva îl pot atinge, în timp ce unul din o mie trece dincolo de el: acesta este omul care și-a luat crucea pe umeri

⁵ Contemplația dă trupului puteri duhovnicești pentru a împlini o ascetă superioară a posibilităților firești pe care monahul le are în etapa trupească.

și a călătorit pe urmele pașilor Domnului nostru. Nimeni nu atinge acest hotar printr-o împlinire parțială a poruncilor, ci doar cine ascultă și împlinește în el însuși „poruncile cuprinzătoare“, despre care a vorbit binecuvântatul Marcu Pustnicul⁶.

În acest loc, puterile care aparțin cu adevărat sufletului sunt puse tot timpul în mișcare⁷. Așa cum aerul nu încetează nicio clipă să susțină viața și mișcarea ființelor care îl respiră, tot așa, când Duhul Sfânt lucrează în mișcările minții, aceasta nu se oprește din rugăciune, după cum a spus Apostolul:

„Cel care cercetează inimile știe care este dorința
Duhului, pentru că El se roagă pentru
sfinți potrivit cu voința lui
Dumnezeu.“

cf. Rom. 8, 27

⁶ Sfântul MARCU ASCETUL, *Despre cei ce cred că se îndreptează din fapte*, c. 27, FR 1, p. 303.

⁷ Până să ajungă în acest loc, sufletul are majoritatea puterilor sale amorțite și întunecate de păcat. Abia harul contemplației îl curăță de cele mai subțiri pete și patimi, astfel încât puterile sale pot să se miște de acum cu ușurință în adierea „sufărării de vânt lin“ (*cf.* 3 Împ. 19, 12) a Sfântului Duh.

X

RUGĂCIUNE
ÎNAINTE DE ÎMPĂRTĂȘANIE
A AVVEI IOSIF HAZZAYA*

✠ ✠ ✠

ܠܘ ܘܘܘܝ ܠܗܘܘܘܟܝܢ

* Țin să aduc mulțumiri calde profesorului Sebastian Brock pentru punerea la dispoziție cu multă sollicitudine a textului original al *Rugăciunii* Avvei Iosif, pe care l-a dactilografiat după manuscrisul Mingana syr. 564 fol. 178b-181b, din 1931, copie a unuia mai vechi, din 1817, rugăciune pe care a publicat-o pentru prima oară, în original, în volumul *Malpanutha d-Abahatha Suryaye d-'al slota* (ed. S.P. Brock), Monastery of St. Ephrem, Holland, 1988, pp. 171-174.

לך עבדך כדבר ה' אלהיך ונתת לו חלק
בביתך כדבר ה' אלהיך.

כי אם עבדך יהיה אצלך שנים רבות
ואם עבדך יהיה אצלך שנים רבות
והוא אצלך שנים רבות ונתת לו חלק
בביתך כדבר ה' אלהיך.

וכן יהיה עבדך כדבר ה' אלהיך
וכן יהיה עבדך כדבר ה' אלהיך.

אלו כלל עבדך ונתת לו חלק
בביתך כדבר ה' אלהיך.

וכן יהיה עבדך כדבר ה' אלהיך
וכן יהיה עבדך כדבר ה' אלהיך.

וכן יהיה עבדך כדבר ה' אלהיך
וכן יהיה עבדך כדבר ה' אלהיך.

כי כן יהיה עבדך כדבר ה' אלהיך
וכן יהיה עבדך כדבר ה' אלהיך.

וכן יהיה עבדך כדבר ה' אלהיך
וכן יהיה עבדך כדבר ה' אלהיך.

1 Slavă Ție, Celui Întâi-Născut din Ființa Tatălui, Care
ești înalt și minunat, Care prin jertfa Trupului Tău
ai lucrat mântuirea lumii!

2 O, Hristoase, Fiule cel născut din Tatăl cel sfânt, către
Ține acum rugăciunea îmi îndrept cu o atât de mare frică!
Ție, Stăpâne, voința mi-o plec și îndurarea Ți-o cer, ca fi-
ința mea cu totul sfințită să fie prin harul Tău și ca urzelile
vrăjmașului cele asupra mea nelucrătoare să rămână!

3 Minteă curățește-mi-o cu îndurarea Ta, ca să-mi pot
înălța mâinile întru toată curăția și să le primesc pe cele
sfinte și minunate: Trupul și Sângele Tău!

4 Adâncul minții mele cu isopul harului Tău curățește-l,
fiindcă de Tainele Tale, de Sfintele Sfintelor mă apropii!

5 Din mintea mea spală toate înțelesurile trupești, și fie ca
un înțeles de la Duhul Tău în suflet să mi se amestece!

6 Fă ca întru mine să locuiască credința ce-Ți contemplă
Tainele, ca să-Ți pot contempla jertfa, ca și cum așa fi
Tu, și nu cum sunt eu!

7 Zidește întru mine ochi, ca să pot vedea prin ochii Tăi,
căci cu ochii mei nu pot vedea!

8 Fie ca mintea mea să intre înlăuntru, până întru ascun-
sul jertfei Tale, tot așa cum și Tu ai ieșit în afară și Te-ai
unit cu Tainele Tale.

מאדא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא
למאדא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא

דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא
דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא

דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא
דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא

דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא
דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא

דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא
דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא

דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא
דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא

דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא
דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא

דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא
דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא

דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא
דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא

9 Fie ca în acea clipă să mă uit cu totul pe mine însumi și să petrec în toată neștiința de mine.

10 Toată înfățișarea trupească să fie îndepărtată de la ochii minții mele și Tu singur să fii înfățișat înaintea lor!

11 Când Duhul Tău din cer va pogorî peste Tainele Tale, fie ca eu, în duh, la cer să urc de pe pământ!

12 Când puterea Ta se amestecă cu pâinea, fie ca viața mea să se unească cu viața Ta duhovnicească!

13 Când vinul va deveni Sângele Tău, fie ca gândurile mele să se îmbete de băutura iubirii Tale!

14 Când Mielul va fi întins și jertfit pe altar, fie ca păcatul să contenească, să piară și să se risipească din toate mădularele mele!

15 Când Trupul Tău va fi dăruit ca jertfă Tatălui, să fiu și eu o jertfă sfântă pentru Tine și pentru Cel ce Te-a trimis, și rugăciunea mea să se înalțe înaintea Ta odată cu rugăciunea slujitorului Tău!

16 Dăruiește-mi tainice mâini, ca să pot purta cu ele Jăratecul încins!

17 Inimă curată zidește întru mine, ca puterea Ta cea dumnezeiască să poată locui întru mine, și așa, prin puterea Duhului Tău, să pot sorbi duhovnicește mântuirea Ta!

אלה כן הו, חתה כלה חתה וכתה מיהוה
אחכה כוכבי אלמה.

אל הו, אהשה ל אלמה נכונה ומשה של
אח אלה אשה האשה, אהשה, אח
עשה י. מ. א. חבל אלמה ומשהמה.

אל הו, הו חב ל אשה כפיה אלה אשה
כוכבי.

מכ ל משהמה האשה פיה אלה אשה
כוכבי אשה חב אשה אלה אשה.

מכ ל אשה חושה חב אלה אשה.

מה חב אהמה חפיה, חושה כ
אהמה חושה.

אהמה ל כן אשה חושה אשה
ל. אשה חב ל אלה אשה
וכשה אלה חושה חושה. אלה חושה
כשה אשה חבל.

אשה חושה כן אלה חושה חושה חושה חושה
אף משה חושה אלה חושה.

גלה מ, חו, חושה חושה חושה חושה
כחמה חושה חושה חושה.

18 Zidește ochi, Stăpâne, înlăuntrul ochilor mei, ca prin
ochii cei noi să pot contempla dumnezeiasca Ta jertfă!

19 Stăpâne, fie să nu văd înfățișarea cea din afară a ceea ce
îndată voi primi, ci fă-mă vrednic a vedea și a cunoaște
dumnezeirea Ta, precum Simon pescarul, care, pentru
credința lui, binecuvântat a fost numit!

20 Stăpâne, fie să nu gust doar trupește pâinea primind
Trupul Tău, sau potirul, primind Sângele Tău:

21 Dă-mi credință, ca să-Ți văd Trupul, și nu pâinea, și
din potir să beau Sângele Tău cel de viață dătător!

22 Dă-mi acel gâtlej al duhului care poate să guste Sângele
Tău, și nu vinul!

23 Depărtează de la mine toate întipăririle firii mele trupești
și însemnează în mine semnele firii Tale duhovnicești!

24 Fie să mă apropii de Tine, numai pe Tine văzându-Te!
Nimic altceva din cele de lângă mine să nu simt, ci ca în
rai să pășesc în casa rugăciunii și să Te primesc pe Tine,
Care în cerul cel mai înalt locuiești!

25 Tu m-ai făcut ființă duhovnicească născându-mă din
nou prin apa Botezului; fă-mă iarăși ființă duhovni-
cească atunci când mă apropii să Te primesc!

26 Stăpâne, înfricoșător lucru este ca Trupul și Sângele
Tău, o, Hristoase, Mântuitorul nostru, să fie mâncat și

מבשרה ומבשרה כח פליז וסוכה משה
משה.

לך מן, משה לזמנה משה ומשה משה משה
משה מן, משה משה משה משה משה.

משה משה ומשה משה משה משה.
משה משה משה משה משה משה משה
משה משה משה משה משה משה.

משה משה משה משה משה משה משה
משה משה משה משה משה משה.

משה משה משה משה משה משה משה
משה משה משה משה משה משה משה
משה משה משה משה משה משה משה.

משה משה משה משה משה משה משה
משה משה משה משה משה משה.

משה משה משה משה משה משה משה
משה משה משה משה משה משה משה
משה משה משה משה משה משה משה
משה משה משה משה משה משה משה.

¹ Prin „biserică” am tradus adverbul משה (*galaiyr*), cu sensul „in mod public”, „in fața tuturor”.

băut cu aceeași gură care primește mâncarea și băutura pământească!

27 Stăpâne, Tu nu îngerilor le-ai dat ceea ce primesc eu acum! Stăpâne, stârnește acum întru mine uimirea cea dinaintea Crucii Tale!

28 Fierbințeala credinței acum să mă umple, ca gândurile să-mi fie aprinse de focul iubirii Tale și ochii mei să se prefacă, pentru Tine, în șiroaie de apă, ca să-mi spele toate mădularele!

29 Tainica Ta iubire să-mi pătrundă gândurile, ca gândurile mele, tainic, să curgă pentru Tine, cu lacrimi și suspine!

30 Trupul meu de Tine să fie sfințit, iar sufletul pentru Tine să strălucească! Trupul meu să fie curățit de Tine de orice înfățișare și chip pământesc; gândurile mele pentru Tine să fie curățite, iar mădularele pentru Tine să fie sfințite!

31 Fie ca cugetarea mea să strălucească, și pentru Tine mintea mea să fie luminată, și pentru Tine un templu sfânt să ajung!

32 Fă să cunosc măreția Ta cu toată ființa mea și să mă fac un tainic pântece pentru Tine: atunci vei veni să locuiești întru mine, de cu noapte, și Te voi primi în biserică¹, bucurându-mă duhovnicește de Sfântul Sfinților din gândurile mele. Atunci mă voi desfăta de Trupul și Sângele Tău în mădularele mele.

אלה לא בנסתוהו כלמסר סכסוהו . אל
ב נסכף סכסוהו ב נסכף . נסכף סכסוהו
פזוהו סכסוהו סכסוהו נסכף .

סכסוהו סכסוהו נסכף . סכסוהו סכסוהו ,
סכסוהו סכסוהו , סכסוהו סכסוהו , סכסוהו סכסוהו ,
סכסוהו .

סכסוהו סכסוהו , סכסוהו סכסוהו סכסוהו סכסוהו
סכסוהו סכסוהו , סכסוהו סכסוהו , סכסוהו סכסוהו
סכסוהו סכסוהו סכסוהו .

סכסוהו סכסוהו סכסוהו סכסוהו . סכסוהו סכסוהו
סכסוהו סכסוהו , סכסוהו סכסוהו סכסוהו סכסוהו
סכסוהו סכסוהו סכסוהו . סכסוהו סכסוהו סכסוהו סכסוהו
סכסוהו סכסוהו סכסוהו סכסוהו .

סכסוהו סכסוהו סכסוהו סכסוהו . סכסוהו סכסוהו
סכסוהו סכסוהו .

סכסוהו סכסוהו סכסוהו סכסוהו . סכסוהו סכסוהו
סכסוהו סכסוהו סכסוהו סכסוהו . סכסוהו סכסוהו
סכסוהו סכסוהו סכסוהו סכסוהו .

סכסוהו סכסוהו סכסוהו סכסוהו סכסוהו
סכסוהו סכסוהו סכסוהו סכסוהו סכסוהו
סכסוהו סכסוהו סכסוהו סכסוהו סכסוהו
סכסוהו סכסוהו סכסוהו סכסוהו סכסוהו .

33 Taina Ta, ascunsă în Pâine și în Vin, Tu mi-ai descoperit-o! Descoperă întru mine și iubirea Ta, iar dorul după Tine stârnește-l întru mine, ca să pot primi Trupul Tău întru iubirea Ta și cu dorire Sângele să-Ți beau!

34 Cu plinătatea jertfei Tale cererea mea plinește-o și rugăciunea mi-o primește; pleacă-Ți urechea la cuvintele mele și toate mădularele, ascunse și arătate, le pecetluiește!

35 Stăpâne, toate mădularele mele, cum Tu ai zis, le voi însemna cu semnul Crucii Tale! Iară Tu, Doamne, pecetluiește-mă tainic cu adevărul Crucii Tale!

36 Fie să Te primesc nu în pântecul trupesc, ci în pânțele minții mele, ca acolo, precum în pânțele Fecioarei, să poți fi zămislit! Fie să Te descoperi întru mine prin lucrări duhovnicești și fapte bune, plăcute voii Tale!

37 Fie ca toate dorințele mele, mâncându-Te, să se curme, iar, bând potirul Tău, patimile mele să fie-năbușite toate!

38 Fie ca gândurile mele să se-ntărească prin hrana Ta și prin Sângele viu al cinstitei Tale patimi! Fie să primesc puterea de a împlini lucrările dreptății! Fie să cresc tainic și să biruiesc la arătare!

39 Fie să alerg cu nerăbdare și să ating măsura Ta ascunsă! Fie să ajung bărbat desăvârșit și plinit întru toate mădularele duhovnicești, iar capul să-mi fie încununat cu cununa desăvârșirii, cea a tuturor mădularelor duhovnicești!

אמתא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא
 דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא
 דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא

אמתא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא
 דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא

אמתא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא
 דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא
 דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא

אמתא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא
 דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא
 דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא
 דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא
 דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא דא

40 Fie să ajung o diademă împărătească în mâinile Tale,
așa cum ai făgăduit, o, adevărate Stăpâne, Stăpânitoru-
le al tuturor imboldurilor, Domnul tuturor puterilor,
Dumnezeule Atotputernice!

Cf. Is. 62, 3

41 Fie să mă unesc cu Tine, cu iubirea Ta și cu dorul Tău,
în ziua în care măreția Ta va străluci

42 Și se vor împlini cuvintele care zic: „Înainte Ta tot ge-
nunchiul se va pleca, și toată limba, în cer, pe pământ
și sub pământ, Te va mărturisi.“

Is. 45, 23-24;

Ef. 2, 14-15

43 Și în unire cu cetele îngerești și cu toți cei care iubesc
descoperirea Ta întru Duhul, fie ca și eu să Te mărturi-
sesc, să Te laud și să Te înalț, în acea Împărăție
care nu se sfârșește, nici nu trece,
acum și pururea!

CUPRINS

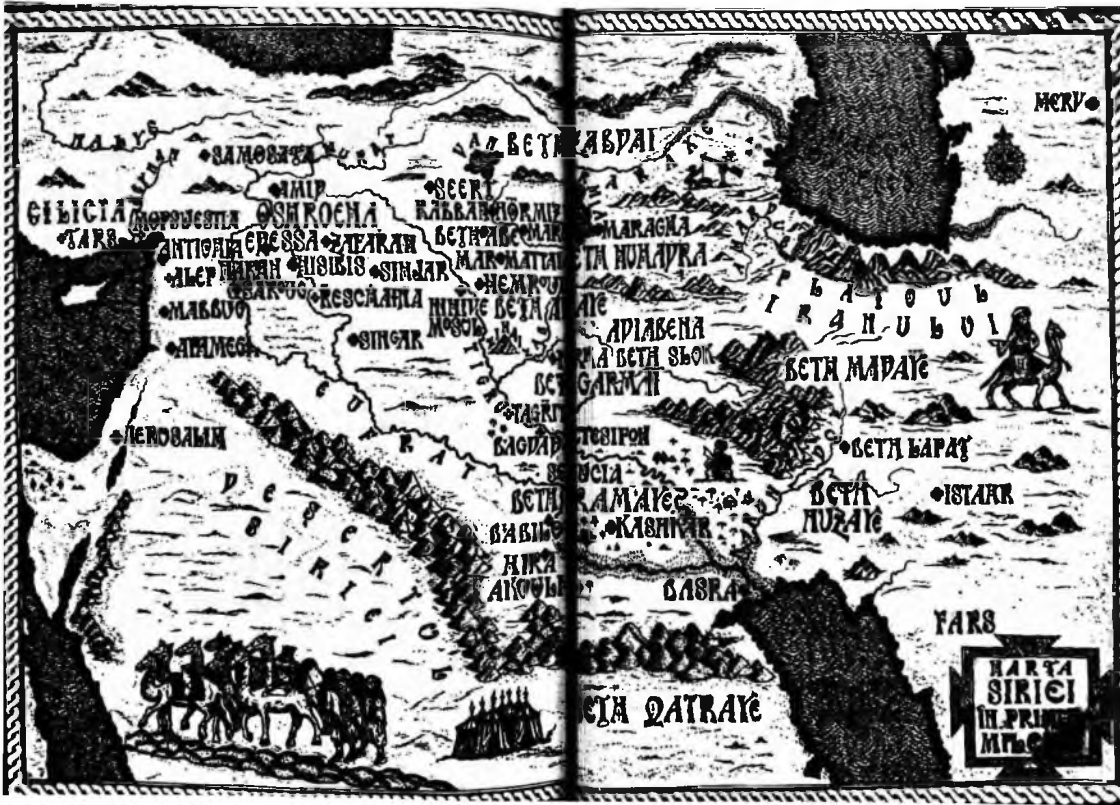
STUDIU INTRODUCŢIV

Argument	IX
1. Viaţa Avvei Iosif Hazzaya şi complexul ei context	XIII
1.1. <i>Vechile izvoare biografice siriace</i>	XIII
1.2. <i>Denumirea unei Biserici şi semnificaţiile ei teologice</i>	XVIII
1.3. <i>Începuturile creştinismului siriac</i>	XXI
1.4. <i>„Şcoala perşilor” – de la teologia Părinţilor, la scolastică filosofică</i>	XXIII
2. Tensiuni şi conflicte în Biserica Siro-Orientală	XXX
2.1. <i>Între ierarhie şi „cei desăvârşiţi”</i>	XXX
2.2. <i>Între teologia duhovnicească şi scolastică</i>	XXXIV
3. Anatelemele Sinodului din 786/7 – încercări de elucidare	XXXVIII
3.1. <i>Explicaţii sociologice</i>	XXXIX
3.2. <i>„Invidia clericalis”</i>	XL
3.3. <i>Rezultat al unor tensiuni vechi</i>	XL
3.4. <i>Mesalianismul</i>	XLI
3.5. <i>Origenismul</i>	XLIII
3.6. <i>Neînţelegerea textelor duhovniceşti</i>	XLIV
4. Teologia filosofică vs teologia duhovnicească	XLVI
4.1. <i>Un scolastic rafinat: Timotei I</i>	XLVI
4.2. <i>Adevărata miză: vederea lui Dumnezeu</i>	XLVII
4.3. <i>Antropologia şi gnoseologia Patriarhului Timotei I</i>	XLIX

4.4. <i>Dilema Patriarhului</i>	LII
4.5. <i>Ultimul cuvânt îl are Ortodoxia</i>	LIV
5. Trăsăturile învățaturii duhovnicești din scrierile Avvei Iosif Hazzaya	LVI
5.1. <i>Etapetele vieții duhovnicești</i>	LVI
5.2. <i>Povățuitorul duhovnicesc</i>	LXIII
5.3. <i>Ascultarea</i>	LXIV
5.4. <i>Sfânta Scriptură – locul și rolul ei în viața duhovnicească</i>	LXVI
5.5. <i>Lacrimile</i>	LXVIII
5.6. <i>Sfintele Taine</i>	LXX
5.7. <i>Focul dumnezeiesc</i>	LXXIV
5.8. <i>Lumina dumnezeiască</i>	LXXVII
5.9. <i>Simțurile duhovnicești</i>	LXXXI
Bibliografie	LXXXV
Notă asupra ediției	XCIV

Avva Iosif Hazzaya SCRIERI DUHOVNICEȘTI

I. Epistolă despre etapele vieții monahale	1
II. Despre contemplația duhovnicească	113
III. Despre rugăciunea pe care mintea o primește în locul limpezimii	119
IV. Despre lucrările imboldurilor	137
V. Din <i>Cartea întrebărilor</i>	143
VI. Epistolă despre lucrările harului	149
VII. Despre calea scurtă către Dumnezeu	161
VIII. Epistolă către unul din frații râvnitori	173
IX. Despre rugăciunea duhovnicească	181
X. Rugăciune înainte de împărtășanie	187
Indice scripturistic	201
Indice de citări patristice și clasice	205
Indice tematic	206
Indice de termeni siriaci	214

Avva Iosif Hazzaya (sec. VIII), supranumit „Văzătorul de Dumnezeu” – adevărat Grigorie Palama al Siriei – pentru modul detaliat în care descrie felurile vederii luminii necreate a Sfintei Treimi, este tradus acum pentru prima oară în românește.

Fiind unul dintre ultimii reprezentanți de seamă ai literaturii duhovnicești siro-orientale înainte de nimicitoarele invazii mongole, el a avut posibilitatea să-i asimileze pe marii săi înaintași din aceeași Biserică Siro-Orientală – unii prezenți deja în sinaxarul bizantin –, cei mai cunoscuți fiind Sfinții Efrem Sirul și Isaac Sirul. În scrierile traduse în acest volum, Avva Iosif descrie detaliile urcușului duhovnicesc, începând de la viața din lume, până la cele mai înalte stări ale desăvârșirii, explică felul în care harul lucrează în cei care se roagă, descrie contemplațiile autentice și le deosebește de cele înșelătoare, și ne oferă o minunată rugăciune înainte de împărtășire.

Ajutat de un amplu *Studiu introductiv*, cititorul va putea pătrunde în ambianța teologică și duhovnicească din zona siriană a Bisericii, cu care creștinii europeni sunt foarte puțin sau chiar deloc familiarizați, și să se bucure de subțirimile spiritualității pe care Avva Iosif o exprimă în aceste scrieri fundamentale, atât pentru viața de rugăciune și monahală, cât și pentru teologia Bisericii.

ISBN 978-606-8840-10-9

www.editurasfnectarie.ro